

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 37.

Torsdagen den 20 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Utdrag av protokollet, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 19 maj 1926.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Kristianstads län insänts en den 18 maj 1926 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan Gustaf Nilsson i Kristianstad blivit för Blekinge läns och Kristianstads läns valkrets utsedd till ledamot av riksdagens första kammare för en tid av åtta år, räknade från och med den 1 januari 1924, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 26 § av lagen om val till riksdagen landstingsmannen M. Kropp i Åstorp blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1932.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till kammaren.

I ämbetet:
Erik M. Kellberg.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 30, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 26 i anledning av väckt motion om avskaffande av censusbestämmelserna i fråga om valbarhet till riksdagens första kammare.

Föredrogos statsutskottets memorial:

nr 137, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslaget till utrikesdepartementet;

nr 138, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående återbäring av inkomst- och förmögenhetsskatt för nobelstiftelsen; samt

nr 139, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om beredande av medel för uppförande av ny malmvagnsverkstad vid Notviken.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Första kammarens protokoll 1926. Nr 37.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 140—146 samt sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 10.

Vid föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 11, angående ersättning åt sammansatta stats- och andra lagutskottets sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 63—65 och andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden skall uppföras främst andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1, 2, 3, 4 och 5 i nu nämnd ordning och där efter övriga ärenden på vanligt sätt.

Denna hemställan bifölls.

Fortsattes föredragningen av konstitutionsutskottets memorial nr 29, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten 2.

*Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.*

I denna punkt hade utskottet gjort följande uttalanden beträffande en år 1925 från tryckeriaktiebolaget Frams tryckeri i Stockholm utkommen skrift benämnd »Armén och flottan. Soldatinstruktion. 1925 års upplaga»:

»Enligt tryckfrihetskommitténs detta år avgivna berättelse har kommittén under år 1925 prövat och fastställt fjorton anmälningar om indragning jämlikt § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen av ifrågavarande skrift. Härigenom torde vara bestyrkt, att skriftens spridning nått avsevärd omfattning.

Enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen åligger det chefen för justitiedepartementet att, då han anser förbrytelser emot denna lag sig yppa — med undantag som här ej komma i beaktande — 'skriften ofördröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna'.

Det torde vara ovedersägligt, att ifrågavarande skrift innefattar förbrytelse jämlikt § 3 mom. 7 tryckfrihetsförordningen. Förbrytelsens art och omfattning hava varit sådana, att densamma måste anses innefatta fara för manstuktens upprätthållande inom krigsmanskapet och därigenom för en av de oundgängliga grundvalarna för försvarsväsendet. Chefen för justitiedepartementet har alltså, enligt utskottets mening, haft anledning att vidtaga åtgärd jämlikt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen. Dylik åtgärd har underlåtits.

Utskottet får för den skull hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin.»

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, N. S. Norling, Sävström, Vennerström, Borg och Fast*, vilka på

anförda skäl funnit, att konstitutionsutskottets beslut att i denna punkt mot statsrådet Nothin göra anmälan enligt § 107 regeringsformen icke vore sakligt grundat.

*Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan har en gång förut i år debatterats i denna kammare, fastän den då icke kom att bli slutbehandlad. En ärad kammarledamot bragte frågan på tal vid remissdebatten men lämnade mitt därpå följande anförande obesvarat. Jag tror icke, att han kände sig övertygad av den argumentering, jag därvid anförde. Vi veta ju båda, att en s. k. propagandaverksamhet, vare sig försvarsfientlig eller av annan art, verkar så litet. Jag tror icke heller, att hans underlåtenhet att svara berodde uteslutande på ett hänsynstagande till den sena timmen eller på att han icke ville betunga kammarens protokoll, utan att orsaken var ett gentlemannamässigt hänsynstagande därtill, att jag blev förhindrad närvara i kammaren och att han icke önskade fortsätta polemiken i motståndarens frånvaro. Då jag hört, att denne kammarledamot — herr Dahl — varit utsatt för en del kritik, därför att han lämnade mitt anförande obesvarat, har jag ansett det vara en enkel plikt av lojalitet mot honom att här nämna orsaken, varför debatten icke fortsattes; och han är alltså i sin fulla rätt att nu taga vid den polemik, som då icke blev fortsatt.

Vid det föregående tillfället hävdade jag den meningen, att justitieministern icke hade någon ovillkorlig skyldighet att föranstalta om åtal i de fall, där fällande dom kunde tänkas bli följd. Jag skall nu icke erötta kammaren med att ånyo upprepa min argumentering. Jag vill endast erinra om och understryka, att min uppfattning på denna punkt torde ha delats av samtliga justitieministrar under den senaste mansåldern. Jag skall icke efterfölja konstitutionsutskottets exempel och till stöd för min ståndpunkt citera tidigare och äldre skrifter, men jag kan försäkra herrarna om att i justitiedepartementets arkiv finnas skrifter, som inkommit tid efter annan, och vilka icke hava blivit åtalade, men mot vilka ett åtal, om man vill anlägga ett rent formellt betraktelsesätt, nog skulle kunnat med framgång anhängiggöras. Jag ser häri ett av bevisen för riktigheten av mitt uttalande, att justitieministrarna varit av den uppfattning, att man haft rätt till den diskretionära prövningsrätt, för vilken jag har uttalat mig.

Jag tror emellertid, om jag nu rätt tolkat utskottets argumentering, att utskottet delvis varit inne på samma tanke, och att utskottet intagit sin ståndpunkt närmast med hänsyn till förhållandena i detta särskilda fall. Utskottet yttrar nämligen: »Enligt tryckfrihetskommitténs detta år avgivna berättelse har kommittén under år 1925 prövat och fastställt fjorton anmälningar om indragning jämlikt § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen av ifrågavarande skrift. Härigenom torde vara bestyrkt, att skriftens spridning nått avsevärd omfattning». — Och vidare: »Förbrytelsens art och omfattning hava varit sådana, att densamma måste anses innefatta fara för manstuktens upprätthållande inom krigsmanskapet och därigenom för en av de oundgängliga grundvalarna för försvarsväsendet. Chefen för justitiedepartementet har alltså enligt utskottets mening haft anledning att vidtaga åtgärder enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen.» Utskottet understryker alltså som skäl för sitt ståndpunktstagande frågan om spridningens omfattning och skriftens art.

Vad då det första skälet angår kan jag icke finna, att med avseende å frågan, huruvida jag haft anledning till ingripande eller icke, är riktigt eller bärande. Tryckfrihetsförordningen utgår därifrån, att ett ingripande skall ske ofördröjligen. Kvarstad får sålunda icke läggas senare än åtta dagar efteråt, och det stadgas, att anmälan till åtal skall ske ofördröjligen. Men de omständigheter, som utskottet här åberopar, när utskottet talar om sprid-

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

ningens omfattning, ha icke kunnat vara för mig kända, då jag hade att taga ställning till denna sak. Jag vill erinra om att frågan om indragning vid truppförbanden av skrifter överhuvud taget icke prövas av chefen för justitiedepartementet, och dessa indragningar ha i många fall ägt rum så sent, att frågan då redan måste anses ha varit för min del slutagerad. Till mig ha endast inkommit två eller tre underrättelser om att indragning överhuvud taget har skett, och endast i ett av dessa två eller tre fall var underrättelsen förknippad med en hemställan om vidtagande av laga åtgärder.

Det kan hava sitt intresse att omnämna, att om man skall bedöma spridningens omfattning efter antalet indragningar har också en annan skrift, som distribuerats tidigare under året, förekommit till indragning vid ett större antal truppförband än den nu ifrågavarande skriften. Det är nog sant, att denna senare fått en särskild spridning, men den har varit av annan art än jag nyss antydde. Skriften har nämligen sänts till ett flertal tidningsredaktioner i landet, och jag tror också, att den utlämnats till ett mycket stort antal riksdagsmän. De namn, som stå bakom den spridningen, ge mig anledning antaga, att det icke varit den kommunistiska propagandan utan andra syftemål, som man fullföljt. Jag skall dock icke närmare stanna vid den saken. Jag vill endast fastslå, att mellan dem och mig finns en olika mening om de stridsmetoder, som en gentleman bör tillåta sig.

Jag övergår till utskottets andra skäl, nämligen frågan om skriftens art. Är det då anledning antaga, att denna skrift i jämförelse med en del andra antimilitaristiska broschyrer är så olika, att denna ovillkorligen bort påkalla ett ingripande? Jag måste på den frågan svara nej. Jag kan icke ge det erkännande åt författarnas intelligens och skicklighet, att jag medger, att denna skrift är särskilt förledande och farlig. Det är dessbättre icke så illa ställt, att de värnpliktiga kritiklöst godtaga vad de läsa. Man är icke så helt olika utrustad i avseende på kritik och omdömesförmåga, då man är i 20-årsåldern, som då man blivit litet äldre. Jag tror också, att de av herrarna, som läst denna skrift, icke alls känt sig vidare tilltalade av densamma. Det är nog så, att den mera verkningsfulla och mera bestickande propagandan är den, som är svårare att komma åt med laga medel, och »Soldatinstruktionen av 1925» intager icke någon särskild undantagsställning. Den är ett av de mera osmakliga exemplaren, men jag kan nämna, att från militärt håll har man varken muntligen eller skriftligen vänt sig till mig med begäran om något ingripande i fråga om denna skrift.

Jag övergår då till de synpunkter, som för mig synas böra vara avgörande i frågan. Det är icke så mycket de enstaka skrifterna, utan det är propagandans art, omfattning och intensitet överhuvud taget som därvidlag bör vara avgörande. Jag vill då uppställa det spørsmålet: har det förekommit några sådana omständigheter, som betinga en förändrad hållning från regeringsmaktens sida? Jag vill nämligen ännu en gång erinra därom, att under de sista åtta, nio åren hava landets justitieministrar med ett enda särskilt undantag ansett sig icke böra tillgripa laga åtgärder mot denna propaganda. Men på frågan om det inträffat några särskilda förutsättningar för åtal nu, måste jag svara nekande. Jag skall nämna för herrarna mitt resonemang i denna sak och likaså hur jag kommit in på denna tankegång. Det var mycket kort efter mitt tillträde till mitt nuvarande ämbete under hösten 1924 som jag fick för mig framlagt ett antimilitaristiskt upprop, som hade inlämnats för granskning. Jag hade icke förut haft anledning att fundera på, hur man skulle ställa sig till frågan om åtal eller icke åtal. Jag gjorde då vad som var ganska naturligt för en ämbetsman. Jag uppställde för mig själv det spørsmålet: hur skulle jag bedöma detta fall, om jag själv sutte i en tryckfrihetsjury? Jag blev tveksam om svaret och vände mig då till två erfarna domare, vilka icke äro poli-

tiska meningsfränder till mig. Jag förelade dem aktstycket — det var icke denna soldatinstruktion, utan det var en annan skrift — och frågade dem, vad de hade för åsikt. Bägge två avrörde från åtal. Båda ställde sig mycket tveksamma till lämpligheten av ett åtal överhuvud taget, men i det fall, som det då var fråga om, avrörde de från åtal redan av den anledning, att de ansågo mycket tvekelaktigt, huruvida en fällande jurydom överhuvud taget skulle kunna väntas, och de framhöllo, att varje friande utslag alltid verkar motsatsen mot det, som man velat vinna med ett åtal. Detta gav mig anledning att fundera litet närmare på dessa saker. Jag kom då till den uppfattningen, att bästa sättet att bekämpa en skadlig propaganda — jag säger icke uteslutande eller enda sättet utan bästa sättet — är nog icke åtalsvägen utan att man söker undanrycka rotfästet för denna propaganda, och jag har handlat i enlighet med denna uppfattning. Jag har icke, såsom man från en del håll sökt göra gällande, velat tiga ihjäl och söka tysta ned saken, utan jag har tvärtom sökt på håll, där man velat lyssna till min mening, genom det offentliga ordet få till stånd en annan kampanj mot denna propaganda. Jag tror, att om man vill lugnt bedöma läget, sådant det nu är, skall man säga sig, att denna propagandas halt och beskaffenhet ter sig för allmänheten annorlunda nu än vad den gjorde för några år sedan. De gångna årens siffror rörande indragna skrifter och verkställda åtal tala icke för lämpligheten av att gå åtalsvägen. Jag har tidigare i kammaran redogjort för dessa siffror. Jag skall därför icke trötta kammaran med att ånyo upprepa desamma. Jag vill endast erinra där-om, att åren 1916 och 1917 voro de, då de flesta åtalen anställdes. Det rådde ju då säregna förhållanden. Jag nämner alltså dessa år icke såsom någon kritik mot den justitieminister, som då fungerade, utan endast för att belysa saken. Men propagandan växte, och jag tror mig rättvisligen kunna säga, att år 1918 hade den sin största omfattning. År 1918 skedde intet som helst ingripande, och 1919 sjönk propagandan till ett minimum. Jag vill icke säga, att dessa fluktuationer nödvändigt äro beroende på om åtal skett eller icke, men de bevisa åtminstone, att frågan om åtal har bra litet att skaffa med denna propagandas effektiva bekämpande. Det är helt andra faktorer, som därvid hava betydelse. Det är för övrigt ej så ofta som man träffar den verkligt brottslige med ett åtal. Författaren, den verkliga inspiratören till det hela är ofta en, och det är hans mer eller mindre vettvilliga verktyg, som träffas av domen eller av åtalet.

Jag skall emellertid nämna ett par andra siffror, som jag icke hade tillfälle att omtala förra gången, då vi diskuterade denna sak. Jag har läst i en eftermiddagstidning, som jag alltid med mycket stort intresse läser, enär den ofta är mycket talangfullt skriven, att min flathet och slapphet hade kommit »kamman på hemmabolsjevikerna att växa eller svälla» — jag tror, det var så uttrycket föll sig. Ja, vill man se på tryckfrihetskommitterades arbetsresultat under föregående och detta år, finner man emellertid, att under tiden från 1 januari till den 18 maj i fjol hade tryckfrihetskommitterade handlagt frågor om indragning av icke mindre än sjutton olika skrifter, och sedan nu efter min »stora flathet» »kamman har svällt på hemmabolsjevikerna», har antalet skrifter, som det varit fråga om att indraga i år, varit en enda. Nej, det är helt andra faktorer, som äro bestämmande för frågan, om det finnes lämplig jordmån för denna propaganda eller icke. Jag tror mig också kunna säga, att denna jordmån finns icke här i Sverige. Det har under min justitieministertid, såsom jag nämnde, icke till mig från militärt håll gjorts någon enda framställning, vare sig muntlig eller skriftlig, om ingripande mot den försvarsfientliga propagandan. Jag har däremot fått uttalanden från militärt håll i motsatt riktning, nämligen att lämpligaste sättet att bekämpa denna propaganda är, att man försöker få tidningspressen att väcka opinion och visa av vad slags halt och värde

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.

(Forts.)

propagandan är och därmed få hela intresset för densamma att förfalla hos dem, som läsa dessa upprop.

Den nu förevarande saken har blåsts upp till dimensioner, som den icke äger. Läget är icke annorlunda nu än under tidigare år, och jag tror, att det icke skulle vara till rikets sannskyldiga nytta, om man här sloge in på en annan och mera hårdhänt taktik.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Vad som anförts mot utskottets förevarande anmärkning torde påkalla några erinringar från utskottets sida. Jag skall därvid begagna tillfället att också något vidröra vad som tidigare i detta ämne förekommit i denna kammare, och jag har därtill desto större anledning, som jag erhållit justitieministerns bekräftelse på, att han för sin del icke finner ett sådant förfarande vid detta tillfälle opåkallat.

I reservationen göres gällande, att utskottets åberopande av § 107 regeringsformen skulle innefatta ett tyst erkännande därav, att ett åsidosättande av lags föreskrift i detta fall icke hade ägt rum. Jag kan för min del icke medge riktigheten av denna tolkning, lika litet som jag tror, att utskottet avsett, att en sådan tolkning skulle kunna inläggas i utskottets formulering. Det är, såsom denna kammars ledamöter nog torde ha sig bekant, en tämligen gammal och vidsträckt praxis, att konstitutionsutskottet använder den mildare formen av en hänvisning till § 107 regeringsformen även i fall, då man anser, att åsidosättande av formlig laga föreskrift föreligger, och man behöver icke gå längre än till detta års dechargebetänkande för att finna detta förhållande bestyrkt. Jag hänvisar därutinnan till punkterna 1:o, a) och b) samt 3:o, där likaledes § 107 åberopats av utskottet, ehuru det rör sig om åsidosättande av en formell föreskrift i lagen.

I fråga om innebörden av justitieministerns förpliktelse enligt 4 § 3 mom. tryckfrihetsförordningen anser jag för min del i motsats till justitieministern, att lagrummet innefattar föreskrift om en legalitetsprövning. Men det bör ju icke förnekas, att utvecklingen i fråga om åklagares legalitetsprövning i allmänhet har medfört en viss förskjutning, så att utrymme har ansetts böra givas även åt någon skälighetsprövning. Utskottet har emellertid, såsom justitieministern riktigt påpekade, icke tagit någon bestämd ställning till detta formella spörsmål, emedan det enligt utskottets mening alls icke varit erforderligt. Även om man i hithörande frågor medger en vidsträckt prövningsrätt för justitieministern, lär det enligt utskottets uppfattning vara uppenbart, att den ifrågavarande överträdelsen innefattar ett så allvarligt hot emot ett mycket maktpåliggande statsintresse, att justitieministern måste anses ha varit pliktig att inskrida. Till stöd för sin motsatta uppfattning har justitieministern dels i dag och dels tidigare här hänvisat därtill, att han företrädesvis har tagit hänsyn till, såsom han uttrycker sig, »det allmänna bästa», och han har menat, att »det allmänna bästa» vore bäst betjänt med att åtal icke ägde rum. Till stöd för denna mening ha särskilda synpunkter framhållits. Först bland dessa märkes vad justitieministern tidigare med synnerlig styrka under interpellationsdebatten i detta ämne i andra kammaren understrukit och även i dag här vidrört, nämligen den eventualitet, han måste räkna med, att den åtalades frikännande av en kommande jury skulle kunna inträffa. Jag får säga, att jag kände mig rätt överraskad att höra ett sådant skäl här framföras. Skulle överhuvud taget eventualiteten av juryns domslut på detta sätt skjutas i förgrunden, då åklagaren skall taga ställning till frågan, huruvida åtal skall anställas eller icke, ja, då torde nog åklagaren icke allenast komma att betänka sig så många gånger som justitieministern synes ha gjort här, utan då kan redan från början avskrivas varje tanke på åtal. Ty jag tror icke, att det finns någonting under solen ovis-

sare än utfallet av en jurydom i tryckfrihetsmål. Det är, såvitt jag kan finna, en synpunkt, som är för saken alldeles ovidkommande. Enligt tryckfrihetsförordningens anvisning har åklagaren endast att pröva, huruvida *han anser*, att det förelupna förfarandet är brottsligt eller icke. Därför har jag mycket svårt att finna, att justitieministerns förklaring i andra kammaren äger någon verklig grund, då han menade, att han måste undandraga sig att uttala, huruvida han fann skriften brottslig eller icke, därför att det var en sak, som ansågs böra ankomma på juryns prövning. Här tycks föreligga hos justitieministern liksom hos vissa andra en mycket allvarlig förväxling mellan att någon förklaras brottslig i processuell bemärkelse och att han anses brottslig i legal bemärkelse, vilket senare innefattar prövning av spörsmålet: brottslighet eller icke brottslighet, som det åligger åklagaren att verkställa, innan han ger sig in på åtal.

Justitieministern har vidare idag liksom tidigare skjutit i förgrunden frågan angående den effekt, som skulle stå att vinna genom ett åtal. Det har sagts, att den psykologiska verkan snarare skulle vara, att denna propaganda befrämjades. Justitieministern har formulerat sin uppfattning i detta stycke tidigare sålunda, att åtal utan straff »uppluckrar jordmånen för dylik propaganda». Ja, det är, såvitt jag kan finna, på denna punkt ingenting annat än den sedvanliga ohägsamhet, som man undansticker sig med, så fort det gäller inskridande mot ett brott. Skulle detta resonemang tillerkännas giltighet, kan det med samma verkan tillerkännas giltighet på andra rättsområden. Och hur skall den allmänna rättsuppfattningen ställa sig gentemot den dagligen upprepade erfarenheten, att tydligt skriven lag icke tillämpas? Jag kan inte tänka mig annat än att det måste minska aktningen för lagen och aktningen för statens uppsiktsmyndighet.

I samband med detta anmärkte justitieministern nyss, att det effektivaste sättet att bekämpa propagandan borde sökas i undanryckande av anledningarna till densamma. Jag skulle vilja säga, att det ena goda här icke får förskjuta det andra. Båda dessa verksamheter böra gå parallellt med varandra, hand i hand. Man skall söka ställa det så gott som möjligt för det värnpliktiga manskapet, men samtidigt bör man skydda detsamma mot alla dessa faror, som den antimilitära propagandan innebär. Jag tror, att det kunde vara av värde för 1926 års justitieminister att för sig upprepa — vad jag är övertygad om, att han någon gång tidigare läst men kanske tappat ur minnet — vad en hans företrädare i ämbetet för jämnt 20 år sedan fann sig ha anledning att yttra, då han framlade de propositioner, som ytterst ligga till grund för ifrågavarande ämne. Dåvarande justitieministern Staaff yttrade vid remissen av förslag till ändring i 10 kap. 14 § strafflagen följande: »De dryga offer landet bringar för att sätta sina söner i stånd att, om och när olyckans dagar komma, framgångsrikt upptaga kampen till försvar för landets frihet, äro bortkastade, om under manskapets utbildningstid fosterlandskänslan dödas och krigslydnaden undergräves. Framställningar, som kunna medföra sådan verkan, må ej tillåtas inom krigsmanskapets led.» Och i samband med propositionen angående motsvarande ändringar i tryckfrihetsförordningen yttrade justitieministern: »För staten, som tager de till stor del ännu omyndiga värnpliktiga från deras hem och inkallar dem till sina skolor för att där uppfostras i försvarstjänsten, är det emellertid en plikt att tillse, att deras sinnen ej må fördärvas genom att utan skydd utsättas för verkningarna av en hänsynslös anarkistisk propaganda.» Det är sålunda med synnerlig tillfredsställelse, som man finner, att den borgerliga vänstern redan för 20 år sedan hade en fullt levande övertygelse om nödvändigheten av att skydda den värnpliktiga ungdomen emot denna propaganda genom åtgärder, som just gå i den riktning, som här förutsatts av konstitutionsutskottet.

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Det har vidare sagts, att denna skrift icke toge sikte på någon aktualitet utan på något obestämt framtida mål. Detta har justitieministern uttalat i andra kammaren, och reservanterna tyckas med tillfredsställelse ha gjort detta uttalande till sitt. Jag har svårt att fatta det berättigade i detta påstående. Är inte fosterlandskänslan och manstukten vid varje tid en levande nödvändighet för försvarets effektivitet, och måste således icke varje åtgärd, som syftar till att undergräva fosterlandskänslan och manstukten, vara i allra högsta grad en aktualitet, en åtgärd, som innebär en fara för morgondagen? Hur man kan säga, att detta är ett avlägset mål, är för mig fullkomligt ofattbart.

Slutligen har justitieministern idag liksom tidigare velat förringa faran av den ifrågakomna skriften under föregivande, att den nått ringa spridning, emedan indragning successivt skett allt eftersom skriften blivit spridd. Härtill skulle jag vilja säga, att det förefaller mig, som om detta uttalande röjde rätt ringa praktisk insikt i de förefintliga förhållandena. Indragningen av denna skrift sker vid trupperna på lägerplatserna och i kasernerna, men den kan inte ske på alla de markenterier och kaféer, som i stor myckenhet uppväxa runt omkring övningsplatserna. Där sker den allra farligaste spridningen, och den kan man inte komma åt annat än genom kvarstad samt fullföljd av denna i vederbörlig ordning.

Nu har justitieministern i dag sagt i samband härmed, att omfattningen av spridningen, om den skulle varit större än han antagit, likvisst icke kunnat vara för honom bekant den gång han tog ståndpunkt till denna fråga. Han hade endast i två eller tre fall fått till sig inberättat, att indragning skett. Jag får säga, att så ringa företagsamhet hade jag inte tilltrott den nuvarande kraftfulla styrelsen, att det inte skulle finnas någon kommunikation mellan justitiedepartementet och försvarsdepartementet, så att det i gott samförstånd kunnat bli en konferens mellan statsrådet Hansson och statsrådet Nothin om omfattningen av denna propaganda. Besjälades statsrådet Hansson av samma levande intresse för försvaret, som statsrådet Nothin tillerkänner sig och vars tillvaro jag inte ett ögonblick betvivlar, så förefaller det mig ha funnits den allra största anledning för statsråden Nothin och Hansson att inbördes klara upp, i vilken omfattning denna propaganda redan förelegat.

Jag kan för min del sålunda ej finna, att någon av de länkar i försvarskedjan, som här framställts, hållit provet vid närmare undersökning.

Men lika betänkelig som den förelupna underlåtenheten synes vara, måste enligt min mening det principuttalande vara, som justitieministern i detta ämne har gjort vid ärendets behandling tidigare i denna kammare. Jag ber att få citera några rader. Justitieministern yttrade följande: »För mig ter det sig så, att varje tryckfrihetsåtal alltid innebär någon avprutning på denna yttrandefrihet och ett eftergivande av tron på det sunda förnuftets och omdömetts seger; och jag vill erkänna, att min tvekan att tillgripa åtal blir starkare, ju mer man i pressen klandrar mig för att jag underlåtit åtala och ju mer man här påyrkar sådant åtals anställande. Så länge den allmänna opinionen är klar och stark i att hålla på yttrande- och tryckfriheten, synas betänkligheterna mot anställande av ett åtal icke så stora. Men då kraven på åtal resas starkare från olika håll, blir detta också en erinran till mig, som dock har att vaka över tryckfriheten även ur annan synpunkt, att icke förhasta mig och eftergiva något av den tryckfrihet, som så noga vårdats här.»

Och vidare fortsatte justitieministern: »Men är det då mycket bevänt med en sådan tryckfrihet, som endast gäller, så länge det är fråga om meningar, som icke äro misshagliga för den allmänna opinionen? Det är först, då den hävdas även för misshagliga saker, som man kan tala om någon verklig tryckfrihetsprincip.»

Det synes mig ej möjligt att ur dessa uttalanden tolka annan innebörd än

att justitieministern i fråga om det rättsområde, som omsluter medborgarens frihet att i tryckt skrift framställa sina tankar, konstruerar helt andra grunder för rättsutövningen än som gälla för andra områden. »Tryckfrihet» synes för justitieministern ha fått karaktären av en mänsklig rättighet av högre och alldeles särskild dignitet, oreglerad av den hänsyn till statens och medmänskornas berättigade intressen, som eljest begränsar individens rättsområde. Dess bättre intager gällande tryckfrihetslagstiftning icke en så samhällsfarlig ståndpunkt. Den gör sig ej saker till en sammanblandning av begreppet »misshaglig» och begreppet »brottslig», utan utmärker nogsammt gränserna, utanför vilka friheten blir till övergrepp.

Och vad åsyftar justitieministern med sin förklaring, att han blir allt ovilligare att anställa åtal, ju starkare han klandras för underlåtenhet? Själfallet kan uttalandet ej avse fall, då han är övertygad, att tryckfrihetsbrott ej föreligger, utan det motsatta fallet, alltså då hans övervägande skulle kunna ge utslag för ett åtals anställande. Då en mera utbredd opinion kräver inskridande, då reser sig hans motstånd. Det är enligt min tanke ej tecken på tillbörlig känsla för ämbetets förpliktelser, om farhågan att anses påverkad av en opinion får avhålla från en åtgärd, vartill man är benägen att finna sig förpliktad. Denna sin säregna mentalitet sammanfattade justitieministern vid interpellationsdebatten i andra kammaren i uttalandet, att under hans ämbets-tid komme »den svenska rättvisan ej att marschera på kommando». Det gives likvisst ett kommando, under vilket den svenska rättvisan har att foga sig, likaväl som den mest maktmedvetna styrelse, inklusive den främste målsman-nen för rättsväsendet — och det kommandot är *Sveriges lag*. Jämlikt denna lag har konstitutionsutskottet för sin del fastställt, att justitieministern uti förevarande ärende icke visat skicklighet och drift och icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta.

Herr Norling: Herr talman! I egenskap av reservant skall jag tillåta mig att yttra några ord för att ange motiven till att jag och de övriga reservanterna icke ansett sig kunna biträda anmärkningen i denna punkt.

Utskottet har, som kammaren finner, citerat en viss del av bestämmelserna i § 4, mom. 3 tryckfrihetsförordningen. Det säges visserligen icke rent ut i utskottets betänkande, och det har heller icke hittills blivit sagt i debatten här i kammaren, men det lär väl ändå förhålla sig så, att utskottet ur dessa bestämmelser har ansett sig kunna utläsa ett ovillkorligt åläggande för chefen för justitiedepartementet att föranstalta om åtal och laga beivran, om han anser, att en under offentligt åtal hörande förbrytelse mot tryckfrihetsförordningen föreligger. Om man får utgå ifrån, att den nu föredragna anmärkningen har en dylik principiell bakgrund, så låter det ju säga sig, att utskottets aktion i realiteten innebär en tillvitelse mot chefen för justitiedepartementet, att han skulle ha uraktlåtit en ämbetsåtgärd, som ovillkorligen ålegat honom. Om man verkligen med fog och utan tvekan kunde påstå, att en sådan uraktlåtenhet vore för handen, skulle ju saken onekligen vara mycket allvarlig, och det kunde då ifrågasättas, om utskottet icke rent av bort påkalla en tillämpning av § 106. Redan genom att icke tillgripa denna otvivelaktigt ganska antikverade storklubba gör utskottet, kanske helt omedvetet, det medgivandet, att frågan om vad som i förevarande fall bort göras eller icke göras kanhända ändå är så pass komplicerad, att den icke kan anses definitivt tillrättalagd enbart genom en hänvisning till § 4, mom. 3 tryckfrihetsförordningen.

För oss reservanter ställer sig saken på det sättet, att vi måste finna det ganska oomtvistligt, att man skulle tolka det nämnda momentet in absurdum, ifall man ifrågasatte en ovillkorlig åtalsskyldighet, så snart överhuvud taget den uppfattningen visade sig vara för handen, att en från trycket utgiven

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

skrift innehåller förgripliga eller straffbara uttalanden. Man måste ju inrymma åt chefen för justitiedepartementet en viss befogenhet att själv bedöma varje sådant fall och bilda sig en egen uppfattning om detsamma, alldeles oberoende av vilka uppfattningar, som på andra håll kunna göras gällande, och man kan väl också säga, att till och med den mest enhälliga opinion icke får anses konstituera någon grundlagsenlig skyldighet för chefen för justitiedepartementet att vare sig något göra eller något underlåta i ett fall sådant som detta.

Om man nu emellertid utgår ifrån, att åtalsskyldigheten i alla händelser begränsas av denna statsrådet tillkommande fullkomligt naturliga och för övrigt i grundlagen uttryckligen föreskrivna och stadgade prövningsbefogenhet, så skulle det ju vara ganska tacknämligt att få veta, huruvida utskottet anser, att chefen för justitiedepartementet i förevarande fall har åsidosatt sin tydliga plikt att pröva saken eller om anmärkningen till äventyrs grundar sig på det antagandet, att statsrådet icke kommit till samma uppfattning om skriftens brottslighet, som utskottet självt ger så kategoriska uttryck åt. Om man överhuvud taget medger, att en diskretionär prövningsrätt och prövningsskyldighet är förenlig med det citerade momentets innebörd, och att sålunda ingen ovillkorlig åtalsskyldighet är för handen, så lär man väl svårigen kunna förneka, att det är chefen för justitiedepartementet och icke någon annan, som har att avgöra, huruvida anledning till åtal skall anses föreligga. Det är förnämligast med hänsyn till dessa omständigheter, som vi reservanter inom utskottet icke ansett oss kunna biträda anmärkningen på denna punkt.

Men vi ha också ansett, att när det gäller en sak av den beskaffenhet, som det här är frågan om, bör det vara tillåtligt att anlägga vissa lämplighets- eller kanske rättare opportunitetshänsyn. Enligt min mening är det visst inte alldeles odisputabelt, att samhällets intresse med avseende å denna sak skulle bättre tillgodoses genom ett åtal än genom uraktlåtenheten att åtala. Det finns ju en ofantligt rik erfarenhet att blicka tillbaka på, och jag tror knapp, att någon vågar påstå, att denna erfarenhet obetingat bestyrker, att åtalsvapnet är det mest effektiva medel, som kan tillgripas gentemot åsikter och strävanden, som anses representera en samhällsfientlig eller samhällsskadlig tendens. Det finns tämligen näraliggande exempel, som skulle kunna åberopas och som bestyrka, att man emellanåt verkligen kan göra ont värre just genom att föranstalta om åtal i till synes självklara fall. Vad nu speciellt beträffar den skrift, som har givit anledning till anmärkning på denna punkt, får det väl anses notoriskt, att dess upphovsmän skulle hälsat ett åtal och en fällande dom med allra största tillfredsställelse, ty då först kunde de ju väntat sig någon verklig effekt av sitt tilltag. Då hade de själva kommit att inför en viss del av den allmänna opinionen framstå som martyrer, och då hade deras propaganda utan tvivel kommit att bära vida rikare frukter än nu kan sägas vara förhållandet. Enligt min och de övriga reservanternas uppfattning var det just ur samhällets egen synpunkt klokast att icke åtala, och vi förmena därför, att chefen för justitiedepartementet verkligen iakttagit rikets sannskyldiga nytta, då han förfarit som han gjort.

Med detta ha vi emellertid för ingen del velat göra oss solidariska med den propaganda, som utvecklats i och med den ifrågavarande skriften. Tvärtom ansluta vi oss allesammans till den uppfattningen, att en sådan propaganda vittnar om en brottslig skadegörelselusta och ett förvildat sinne, men vi anse oss ha anledning att förmoda, att resultatet av denna propaganda kommer att bli synnerligen magert, såvida icke vederbörande propagörer få verksam hjälp i form av en oklok nitälskan från ett eller annat håll, där man tror, att sparvjakt med kanoner är en nyttig och samhällsgagnande sport.

En föregående talare har nyss förklarar sig anse, att respekten för gällande

lag undergräves, när åtal icke sker i sådana fall, då lagen synes förutsätta, att åtal skall anställas. Jag skulle vilja rekommendera åt denna ärade talare att ta kännedom om ett rättsfall, som omförmäles i dagens tidningar. Det gäller ett par åtal, som ha väckts gentemot lantmän, som ha befunnits göra sig skyldiga till den förbrytelsen att verkställa till sitt yrke hörande arbeten på sabbatstid. Det påpekas uttryckligen i redogörelserna för dessa rättsfall, att det här gäller en art av åtal, som är ganska sällsynt förekommande nu för tiden. Av upplysningar, som en tidning inhämtat hos ett par juridiska experter, av vilka den ene har sätet i denna kammare, framgår, att åtalen i fråga äro ganska enastående i sitt slag, som man här uttrycker sig. Skulle man nu mena, i likhet med herr Dahl, att enbart förekomsten av en lagbestämmelse, som medger, att åtal i visst fall kan anställas, också skulle konstitueras en skyldighet för de rättsövervakande myndigheterna att åtala, så snart förbrytelse mot en eller annan lagparagraf konstateras, så måste man lätt nog komma till det resultatet, att åktningen för gällande lag på det speciella område, som tangeras i de ifrågavarande åtalen för sabbatsbrott, måste vara synnerligen undergrävd, alldenstund dessa lagbestämmelser som sagt ytterst sällan tillämpas. De tillämpas i själva verket så sällan, att det rent av väcker sensation, när de någon gång återopas och tillämpas. Det är väl snarast så, att lagen vinner i respekt i samma mån som den tillämpas med förstånd och urskillning, och vi reservanter hysa den bestämda och, som vi tro, ganska klart dokumenterade uppfattningen, att just i det fall, som här är föremål för anmärkning, har chefen för justitiedepartementet visat sig kunna tillämpa gällande lag med förstånd och urskillning.

Jag ber att få hemställa, herr talman, att denna punkt lägges till handlingarna.

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! För min egen del har jag inte kunnat finna annat än att konstitutionsutskottet i denna fråga intagit en synnerligen formell, för att inte säga formalistisk rättslig ståndpunkt. Jag skulle till och med vilja säga, att utskottet självt synes ha känt sig osäkert på bärigheten av den framställda anmärkningen. Utskottets hela argumentation är denna: det åligger chefen för justitiedepartementet att, då han anser förbrytelser mot vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen föreligga, överlämna skriften till justitiekanslerns laga åtgärd. Då *konstitutionsutskottet* nu — jag understryker konstitutionsutskottet — ansett, att det vore *oödes-sägligt*, att ifrågavarande skrift innefattade förbrytelse av viss art och omfattning, har utskottet kort och gott uttalat, att chefen för justitiedepartementet enligt utskottets mening haft anledning att vidtaga nyssnämnda åtgärd.

Man måste säga sig, att utskottets egen formulering icke präglats av någon alltför djupt liggande övertygelse om att någon drivande nödvändighet föreläggat för utskottet att göra denna anmälan. Med andra ord sagt innebär detta, att man har svårt att föreställa sig, att utskottet skulle vara synnerligen djupt övertygat om att statsrådet här icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta genom att underlåta dessa åtal. Men det är ju detta, som enligt 107 § regeringsformen åligger konstitutionsutskottet att övervaka, d. v. s. att därest ett motsatt förhållande ägt rum, därom göra anmälan till riksdagen.

Departementschefen har nu i dag och i går i andra kammaren utförligt utvecklat, att han har den uppfattningen, att åtal snarast skulle ha haft den motsatta verkan, d. v. s. den skadliga verkan att skänka en obehörig uppmärksamhet åt en propaganda, vilken han ansåg skadlig för riket.

Därest denna statsrådets uppfattning är riktig, och det torde väl icke råda tvivel om att ett mycket stort antal av riksdagens ledamöter och även andra hysa en sådan uppfattning, vill det synas, som om ifall man, vilket väl är

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.

(Forts.)

önskvärt, på statsrättsliga frågor vill lägga ett något så när realistiskt betraktelsesätt, det vore ytterligt svårt att finna något verkligt bärande skäl för denna anmärknings framställande.

Men härtill kommer ytterligare ett förhållande. Såsom jag nyss betonade, har konstitutionsutskottet funnit det, som utskottet säger, »ovedersägligt», att skriften är brottslig, d. v. s. att den skulle bli fälld av en laga domstol. och alla, som här uppträtt och fört utskottets talan, tyckas ha utgått från som ett självklart faktum, att skriften skulle av domstol ha blivit förklarad brottslig. I detta sammanhang vill jag erinra herrarna om att den domstol, som i detta fall skulle bedöma denna fråga, är en jurydomstol. För min egen del kan jag naturligtvis icke heller påstå, att skriften icke skulle hava blivit fälld av en sådan domstol, men vad jag absolut säkert skulle kunna fastslå, det är, att konstitutionsutskottet icke är den domstol, som enligt svensk lag har att bedöma, huruvida den ena eller andra skriften är brottslig eller icke.

Nu kan man naturligtvis förfasa sig och fråga, hur det kan vara möjligt, att någon här kan företräda en sådan uppfattning som att denna skrift icke skulle vara brottslig. Härpå vill jag då svara: jag har inte sagt detta, utan jag har sagt, att det skulle förhålla sig så, att vederbörande jurydomstol skulle kunna förklara skriften icke brottslig. Min erfarenhet om jurydomstolarna är för stor för att jag skulle våga uttala så säkra förhandsomdömen som konstitutionsutskottet gjort rörande denna skrift, varav vi visserligen här endast få taga del av några brottstycken. Men om jag går ett steg längre, kan jag medge sannolikheten av att en fällande dom skulle förekomma i händelse av åtal i detta fall. Men jag kan då inte underlåta att i detta sammanhang erinra om att det i vår gällande tryckfrihetsförordnings tredje paragraf finnes införd en särskild grundsats med avseende på bedömandet av tryckta alster, vilken också bör komma till synes i denna diskussion, i det att lagstiftaren velat inpränta beträffande tryckfrihetsmål, att *formen* är av mindre betydelse än *innehållet*. Jag väntar mig den invändningen, att även innehållet här kan sägas vara i eminent mening brottsligt. Men detta kan det endast vara ur politisk synpunkt. Ur politisk synpunkt måste det vara absolut brottsligt från den ståndpunkt, som a priori fördömer även den allra djupast ligande och mest övertygade åskådning, som kan finnas bakom, i detta fall, den kommunistiska idén. Men vi måste väl medge, att även bland kommunisterna i vårt land finnes det, och kanske även bland dem, som stå bakom denna skrift, åtskilliga, för vilka tänkesättet icke är i vanlig rättslig mening brottsligt utan är ett uttryck för en djup och ärlig övertygelse, och detta måste vara en sak, som man inte kan bortse från, då man försöker, vilket även konstitutionsutskottet borde hava gjort, något djupare än som skett, på förhand a priori bedöma, huruvida denna skrift skulle bli fälld av en laga jurydomstol eller icke. Alltså, även om man nu ser saken rent juridiskt, måste man säga sig, att om man försöker att något så när objektivt sätta sig in i de politiska tänkesätt, som ligga bakom skriften, framstår icke möjligheten av ett frikännande såsom ett absolut uteslutet alternativ. Med hänsyn till vad jag här anfört kan det övervägande, som förekommit hos statsrådet och chefen för justitiedepartementet i fråga om anställande av åtal, icke vara av väsentligen annan beskaffenhet än det, som i liknande fall måste äga rum hos varje åklagare i landet.

Jag skulle kunna sluta med vad jag nu sagt, men herr Dahl har här berört en synpunkt, som jag också skall be att få ägna ett par ord. Herr Dahl snudade vid ett spörsmål, som hos jurister, inte bara hos oss, utan i hela världen, tror jag, på senare tider blivit åtskilligt aktualiserat, nämligen just frågan om opportunitetsprincipen beträffande åklagares skyldighet att anställa åtal.

frågan om åklagares diskretionära prövningsrätt. Jag vill erinra därom, att vid möten mellan jurister från olika länder just detta problem om åklagares diskretionära prövningsrätt varit uppe till debatt och ansetts såsom ett aktuellt och synnerligen viktigt spörsmål. Vad som är betydelsefullt i detta sammanhang, det är att stryka under, att man vid dessa diskussioner framhållit, att den diskretionära prövningsrätten har sin stora betydelse framför allt på det område, varom nu är fråga nämligen i fråga om statsförbrytelser eller politiska förbrytelser, och jag har icke velat underlåta att i denna debatt citera ett yttrande just i detta avseende, som fölls under en konferens av jurister, som hölls sistlidet år i Finland. Det gäller ett yttrande av en finsk hovrättspresident rörande just denna sak. Han yttrade under den debatt, som ägde rum i Helsingfors, ungefär följande, att »fall kunde lätt förekomma, då statens intresse att straffa närmade sig eller bleve lika med noll, och betänkligheter borde ej finnas mot att i sådana fall låta domstol fria från straff. Detta vore dock ej opportunitetsprincipens tillämpning utan rättskipning. Åklagaropportuniteten vore något helt annat, ty den gäve möjlighet att inställa åtal, när andra statshänsyn förbjöde åtal. Därvid vore egentligen fråga endast om statsförbrytelser. Där vore opportunitetsprincipen på sin plats.» Detta visar, som jag sade, att den fråga, som herr Dahl här snuddat vid, är aktuell numera även hos högt stående praktiska jurister; och detta uttalande från en hovrättspresident i vårt östra grannland tar jag till intäkt för påståendet, att just på detta område, som det här är fråga om, har statsrådet och chefen för justitiedepartementet haft mycket starka skäl i den utveckling, som pågår på det juridiska området, för den ståndpunkt han här intagit och som han med skäl kan hävda som uttryck för något, som omfattas av utvecklingen på detta område, särskilt då det gäller politiska förbrytelser. Jag vill därför till slut understryka, att s. k. statsförbrytelser alltid komma att i rättssystemet intaga en viss särställning och att om en justitieminister, som ostridigt utövar en politisk funktion, i sin ämbetsutövning även tager sådana hänsyn, som här skett, är det enligt min uppfattning fullt befogat och *ur juridisk synpunkt* icke i och för sig ägnat att föranleda någon anmärkning.

*Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)*

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag, herr talman, ber att få uttala min mening i denna fråga, vill jag därvid icke särskilt stanna vid det mera juridiskt betonade spörsmålet, huruvida det kan anses, att uttrycklig anmälningsplikt förelåg eller ej. Om jag ser denna anmälningsplikt, sådan den skisseras i tryckfrihetsförordningens § 4 mom. 3, i belysning av skriften och en anmälningsbar skrifts karakteristik i § 3 mom. 7 tryckfrihetsförordningen, kommer jag visserligen till att ordalagen i detta avseende måste anses synnerligen bestämda. Men å andra sidan är det uppenbart, att det måste tillkomma ett moment av prövning i detta fall från justitieministerns sida. Och det förefaller mig med viss obestriddighet ådagalagt, att så ha de olika justitieministrarna fattat sin ställning på berörda område. Jag skall därför icke inlåta mig på frågan, huruvida en diskretionär prövningsplikt förelåg eller ej. Jag skall däremot försöka att mera lekmanamässigt undersöka, hur man, med utgångspunkt från att en dylik diskretionär prövningsplikt förelåg, i det föreliggande fallet bort handla.

Då vill jag först säga, att det förefaller mig, när man gjort gällande från olika håll, att det vid tillämpning jämväl av en lag av denna art är synnerligen nödvändigt, att man icke skapar martyrer och kanske på det sättet rent av populariserar vad man vill försöka hindra och stänga, det förefaller mig, säger jag, att om man på detta fall vill anlägga den synpunkten, man här icke kunde bortse från, och att det sålunda måste vara justitieministern klart, att det icke

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.

(Forts.)

här var fråga om någon ung och entusiastisk och obetänksam fantast utgjuter, i fråga om vilka den tankegång jag nyss antydde bör göra sig gällande. Utan det måste vara justitieministern bekant, att skriften i fråga var ett uttryck för en planlagd, målmedveten, till innehåll och syfte noga överbägd aktion, riktande sig just mot vårt försvarsväsende och vad därmed sammanhänger. Om detta är riktigt, då förefaller det mig, som om resonemanget, att man här icke borde skapa martyrer, icke har sin tillämpning i detta fall. Om några entusiastiska och obetänksamma element kunde tänkas bli indragna i denna affär, skulle det väl vara just därför att de påverkats av skriften i fråga att begå obetänksamma handlingar. Sålunda, här behövde, i den mån den synpunkten anlades, dylika element skyddas mot i stället för att man skulle anse, att dylika element stå bakom den agitation, som det här gällde att beivra.

Jag kan icke heller finna, att det ligger något berättigat i det resonemanget, att skriftens brutalitet, dess otvetydiga uppfordringar till, dess rättframma anvisningar på brottslig handling, att detta i och för sig skulle kunna utgöra en anledning att underlåta att anmäla skriften. Jag kan visserligen säga, att det är en synpunkt att taga hänsyn till, när det gäller att bedöma, huruvida den i och för sig var mer eller mindre farlig. Men det går väl ändå inte att, därför att en brottslig handling prisas i klara och öppna och oförställda ordalag, säga, att just den omständigheten kunde vara anledning att draga den slutsatsen, att ett ingripande däremot icke bör ske. Om man skulle på rättstillämpningen i övrigt tillämpa det betraktelsesättet, vart skulle man då komma? Det förefaller mig således icke möjligt att se saken på det sättet.

Däremot är den fråga, som blir avgörande för mitt ståndpunktstagande här, spörsmålet om den verkan, som underlåtenheten att beivra kan erhålla i annat avseende. Det överraskade mig verkligen, när jag hörde, att justitieministern icke hade från officerare och andra tillhörande armén mottagit framställningar beträffande denna skrift. Jag har mottagit flera sådana. Jag har mottagit sådana skrivelser, i vilka man i ordalag, som jag inte alls här vill återge, även betecknat mig som en slags främjare och beskyddare av allt militärt nedrivningsarbete här i landet och att det sålunda endast vore i stil med denna min roll, om jag likgiltigt åsäger, vad som här försigge.

Gentemot dessa erinringar vill jag säga, att de lämnat mig fullständigt kall. Men det förekom bland andra en framställning från en — tyvärr äro de så fåtaliga — vänstersinnad officer, som öppet utvecklade sitt betraktelsesätt, när det gällde denna skrift. Han uttalade den meningen, att just det förhållandet, att man inom armén kände sig sakna stödet av en beivran av tendenser i denna riktning, kände sig stå i en viss värnlöshet, när det gällde att bemöta denna agitation, lämnade hos honom en stark känsla av tröstlöshet, när det gällde att i övrigt sätta in krafterna för vårt försvar. Detta betraktelsesätt, det måste jag säga, kan jag för min del icke underlåta att tillerkänna verklig betydelse. Och jag vill säga, att då jag och mina meningsfränder med det nuvarande regeringspartiet ha det gemensamt, att vi begränsat vår försvarsorganisations militära maktmedel i åtskilliga avseenden, ha vi, förefaller mig, både rätt och befogenhet att säga varandra, att varje företeelse, som minskar försvarsväsendets effektivitet, vare sig av här ifrågavarande eller annan liknande art, det vill säga allt, som minskar denna effektivitet utöver vad som med hänsyn till försvarsorganisationens egen styrka är oundgängligt, måste beivras och hindras. Det förefaller mig, som vi äro i vår goda rätt, när vi rikta en sådan erinran till regeringsbanken, och det är ur denna synpunkt jag för min del måste säga, att underlåtenheten att beivra i föreliggande fall ter sig för mig såsom ett bestämt misstag, frivilligt eller ofrivilligt — kanske mest det senare, men likväl ett misstag — från justitieministerns sida, och att

ur denna synpunkt konstitutionsutskottets anmärkning i föreliggande fall är befogad.

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Häri instämde herrar *David Bergström, Carl Carlsson, Almkvist, Jonsson, Bergman, Pettersson, Edward Larson, Österström, Rosén, Abrahamsson, Rune, Elof Andersson, Pålsson* och *August Johansson*.

Herr Winberg: Det vill synas, som vore det en synnerligen viktig samhällsfråga vi här behandla. Jag sluter därtill inte bara av den omständigheten, att konstitutionsutskottet har funnit anledning att här framföra en anmärkning mot vederbörande statsråd, utan också av den interpellations- och presskampanj, som under senare tider pågått i denna fråga. Och jag kan inte hjälpa, att det förefaller som en syn för gudar, när man dag ut och dag in hör det religiösa Svenska Morgonbladet och det något mindre religiösa Nya Dagligt Allehanda hand i hand skria om att därest det inte blir åtal här, går det nog illa för vårt land. Jag skall litet längre fram komma till min tanke om den s. k. vänstern här i vårt land och dess ställning till denna fråga, men innan jag gör det, må det kanske tillåtas mig att också med några ord beröra den mera formella sidan av spörsmålet.

Jag borde kanske inte inlåta mig i någon disputation om vad som är konstitutionellt i detta hänseende eller ej. Men jag må dock såsom lekman kunna uttala min mening om det rent formella, och då ter sig saken beträffande den sidan av spörsmålet för mig på följande sätt. Ingen har här förnekat, att icke den slutliga prövningen ligger hos justitieministern, då det gäller att avgöra, huruvida en skrift är brottslig i den bemärkelsen, att åtal bör anställas eller ej. Alltså har justitieministern att pröva, huruvida han det anser. Självklart kan icke en justitieminister, lika litet som någon annan, verka bara automatiskt som en maskin och anställa åtal, när tryckfrihetskommitterade komma med någon anmälan, utan han måste ju *pröva* saken. Givetvis kan inte heller begäras, att en justitieminister, av vilken politisk läggning han än må vara, skall alldeles kunna avkoppla sin personliga eller politiska uppfattning, sitt tänkesätt och den ståndpunkt han har i förevarande frågor. När nuvarande justitieministern prövat denna sak och ansett, att åtal icke bör anställas, så kommer nu konstitutionsutskottet och säger: »Ja, men det är fel av justitieministern.» Vad innebär detta i realiteten? Jo, det innebär, att konstitutionsutskottet vill påtvinga den nuvarande justitieministern en uppfattning i denna fråga, som han inte har, och sålunda söka tvinga honom att handla mot sin personliga övertygelse — jag utgår naturligtvis ifrån att justitieministern i denna fråga handlat efter sin verkliga övertygelse — eller med andra ord, om man så vill, konstitutionsutskottet har förklarat in amplissima forma för övrigt, att en person med sådan uppfattning i frågan icke är lämplig såsom justitieminister i vårt land för närvarande. A la bonne heure, det kan jag mycket väl förstå, att konstitutionsutskottets majoritet kan ha den uppfattningen, men märk väl, att då är det inte konstitutionsutskottet, som här skall uppträda som någon fostrare av respektive statsråds politiska uppfattningar eller deras rättsuppfattning i en sådan fråga som den här föreliggande. Är det, som jag misstänker, pudelns kärna, det man vill komma till, att man här vill ha en annan justitieminister med annan uppfattning, som ställer sig på annan ståndpunkt ifråga om spörsmål som dessa, med andra ord, är mera villig att anställa åtal, så är det inte rätta vägen, att konstitutionsutskottet här indirekt kommer och påpekar, att den och den uppfattningen bör en justitieminister här i landet för närvarande ha, utan då är rätta vägen att på andra sätt se till att man får en annan justitieminister. Det är detta, som synes mig vara skäl att fundera på här, ty hela utskottets argumentering synes ohållbar, när man inte kan

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

förneka själva utgångspunkten och det, som är det centrala, nämligen att provningsrätten i detta fall ligger hos justitieministern. Då förefaller det hela såsom ett försök från konstitutionsutskottets sida att omskapa den nuvarande justitieministerns uppfattning och tänkesätt i detta spörsmål, och då, menar jag, skall man inte gå tillväga på det sättet, utan därvidlag har riksdagsmajoriteten andra vägar att gå, om och när den vill åstadkomma något dylikt. Detta om den saken.

Sedan skulle jag, som sagt, med några ord vilja uppehålla mig vid »arvtagarna», såsom herr David Bergström behagade uttrycka sig i debatten i går eftermiddag, när han talade om att det är nödvändigt att förvalta det arv vi fått av våra fäder. Det är mycket vackra ord, uttalade, som de blevo, med djupa brösttoner. Men det skulle vara intressant också att erinra de s. k. »arvtagarna», d. v. s. våra dagars vänster, om ett annat arv, som de också väl fortfarande anse sig bära upp eller som det i varje fall inte kan vara utan intresse för dem att påminna sig. Det arv, som de, om de nu allt fortfarande anse sig utgöra vänstern här i landet, fått av sina förfäder, består nog inte huvudsakligast i att försöka åstadkomma så många åtal som möjligt mot sådana uttalanden i tal och skrift, som från vissa håll kunna anses förgripliga eller i varje fall misshagliga. Det borde för dessa »arvtagare» vara av intresse att erinra sig, hurusom deras förfäder under 1830—1840-talen fingo emot den dåvarande indragningsmakten, och på den tiden åtminstone var det intet någon huvuduppgift för den svenska vänstern att vid varje tillfälle ropa på åtal, när någonting förekom, som man inte i allo kunde gilla. Det är endast ett ytterligare belägg till alla de många andra för i vilken riktning utvecklingen gått under senare tiden. Jag höll på att säga, att denna den s. k. vänsterns ändrade hållning är något beklämmande, men det behöver det ju inte vara, ty ser man det ur synpunkten av den allmänna politiska utvecklingen, är det ju inte någonting så förskräckligt att förfasa sig över. Men nog förefaller det mig, som om förfäderna, som herr David Bergström behagade tala om, från 1830, 40-, 50-, 60-talet nu skulle ha anledning att i sina gravar eller i sin Olymp, om man föredrar det uttrycket, något ruska på huvudet, när de se de sentida ättlingarna av deras politiska uppfattning — de vilja åtminstone göra gällande, att de äro det — och se, hur de omhänderha det arv, som dessa fäder en gång lämnat dem.

Jag skall väl också något uppehålla mig vid själva *corpus delicti*, som föranlett allt detta rabalder här i vårt land, nämligen denna soldatinstruktion. Innan jag går in på det, skulle jag vilja säga, att om jag skulle göra det tankeexperimentet — det kan ju inte vara farligt att göra tankeexperimentet — att jag på sista tiden varit i den nuvarande justitieministerns ställe, skulle jag inte ha tagit denna sak fullt så tragiskt som jag tycker, att justitieministern åtminstone på sista tiden också tagit den. Jag skulle helt enkelt kort och gott ha svarat dem, som nu ropa på åtal i detta fall, ungefär på följande sätt: »När herrarna sitta i regeringen och en representant för er innehar det ämbete han nu har, då få han och ni avgöra vad som i dylika fall är av den beskaffenhet, att åtal bör anställas eller ej. Nu sitter jag där, och då kommer jag att efter min uppfattning avgöra dessa ärenden», och justitieministern borde vidhållit vad han sade förut under interpellationsdebatten i andra kammaren, att under hans tid skulle inte den svenska rättvisan behöva marschera på kommando. Det är egentligen det enda svar, som skulle ha behövts, jämte ett vidhållande av det svaret. Under senare tiden har jag tyvärr tyckt mig förmärka, att den där bestämda rakryggigheten hos den nuvarande justitieministern i någon mån slappat, och det är kanske förklarligt, ty när man är utsatt för en sådan där anstormning från alla håll, skall det nästan en övermänniska till för att i längden kunna hålla ryggen rak.

Så kommer jag till själva den föreliggande sakfrågan. Här har utgivits en

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

skrift, som väl utgör en parodi, kan jag tro, på den ordinarie soldatinstruktionen och av denna anledning naturligtvis fått en viss formulering, som verkar litet abrupt, när man läser den utan vidare. Men jag skulle vilja göra ett par frågor till herrarna särskilt av den s. k. vänstern. Först och främst vill jag säga, att jag kan naturligtvis inte, i likhet med en del av dem, som här yttrat sig, vara lika tvärsäker som konstitutionsutskottets ledamöter om att denna skrift skulle vara brottslig i den bemärkelsen, att en jury skulle hava fällt den. Jag har visserligen deltagit i ett tiotal tryckfrihetsjuryer här i staden och har därför någon liten erfarenhet om hur det går till. Men det är inte tillräckligt för att kunna profetera om utgången av ett eventuellt tryckfrihetsmål i detta fall. Om jag emellertid inte vore bunden av det tysthetslöfte, som jurymän måste avgiva, skulle jag emellertid kunna citera uttalanden från mycket framstående jurister av den art, att man kanske inte vore så alldeles tvärsäker i nämnda avseende, men det anses, som sagt, inte tillåtet att yppa något av vad som förekommer vid juryförhandlingarna, och därför är jag förhindrad att nu göra det. Men jag skulle vilja säga, att det är ganska oförsiktigt, när utskottet så bestämt är på det klara med, att så och så är det: skriften är brottslig. Ifrågasvarande skrifts allmänna tendens är väl egentligen inte annan — även om den möjligen är litet skärpt i sin form — än tendensen i allmänhet hos den antimilitaristiska propaganda och agitation, som länge förekommit i vårt land och som förekom redan när dåvarande justitieminister Staaß, som ju begåvade oss med de bekanta Staaßflagarna, år 1906 framlade förslag om dessa, varvid han talade redan då om en ohöljd anarkistisk propaganda. Inom parentes vill jag säga, att detta ju egentligen är en oriktig utgångsbeteckning, ty någon anarkistisk agitation i detta ords egentliga bemärkelse ha vi knappast haft i vårt land, utan det är klart, att han riktade sig mot den på den tiden ganska kraftiga propagandaverksamhet, som bedrevs inom det socialdemokratiska partiet. Alltså, saken är inte från i går, och det är inte första gången den framträder i en sådan skrift, utan den har dess bättre betydligt äldre anor. Då man nyss speciellt från socialdemokratiskt håll tar bestämt avstånd icke bara från en del uttryck i denna broschyr, utan från allt vad antimilitaristisk propagandaverksamhet heter, får det väl närmast förklaras av att socialdemokraterna nu äro regeringsparti, och dess medlemmar kunna ju inte gärna tillåta, att man bedriver en propagandaverksamhet mot en institution, som de själva äro satta att utveckla, förvalta och — popularisera. Jag skall inte ingå på denna sak, men det vore intressant att av de herrar vänstermän inom utskottet, som ännu vilja göra gällande, att de äro antimilitarister — jag tror åtminstone, att det skall finnas någon sådan, som vid vissa tillfällen allt fortfarande gör detta gällande — det skulle vara intressant, säger jag, att få ett svar på frågan, av vad anledning de skulle vilja vara med om att fördöma en sådan sats som den andra här återgivna, nämligen: »Vid krigsfara eller under krig måste varje soldat förstå att icke företaga sig något som strider emot det internationella proletariats intressen, utan alltid se till att imperialisternas krig förvandlas till arbetarnas krig mot kapitalistklassen.» Den form, som här använts, är visserligen ganska skarp, men låtom oss konkretisera saken. Man talar i allmänhet om att det är förskräckligt med dessa imperialistiska intressen, som kunna åstadkomma något så förfärligt som dessa ohyggliga nationalkrig. Hundraden, för att inte säga tusentals av borgerliga vänstermän uttala sådana meningar som t. ex.: »Tänk, om Tysklands arbetarklass 1914 vägrat i vändningen, vilken ofantlig behållning, vilket värde hade det inte inneburit för hela mänskligheten. Det är visserligen sant, att det blivit inbördes kravaller i Tyskland, men vad hade det betytt i förhållande till möjligheten att slippa världskriget?» Så kan man tala, när man generaliserar det hela. Men när man konkretiserar och säger: »Det är inte bara i Tyskland sådant kan hända, utan skola vi taga standpunkt

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

till frågan, måste vi göra det allmänt», då blir det ögonblickligen brottsligt, och då äro herrar antimilitarister även färdiga att påyrka, att sådant skall bestraffas med strängaste straff.

Nu skola vi inte leka kurrögömma med varandra, ty det tjänar ingenting till. Det är självklart, att den arbetande klassens intressen måste komma i strid med de maktägande i samhället, icke minst i våra dagars kapitaliststyrda stater. Om man då ärligt och uppriktigt gick in för detta och sade: »Här finnas olika intressen i samhället; det är självklart, att dessa komma att brytas mot varandra, vi tillhöra dem, som anse det bestående vara det bästa, och vi vilja skydda det, men det finnes andra, som ha andra intressen, och då är det självklart, att vi komma i kamp med varandra», då hade man en utgångspunkt, från vilken man kunde resonera om saken. Men när man utan vidare gör gällande, att varje agitation i sådan riktning, som vänder sig mot det bestående, även mot den rena militära kadaverdisciplinen, är brottslig och skall bestraffas så hårt som möjligt, då vittnar detta om en mycket naiv uppfattning om det hela, ty inte skola ni inbilla er, mina herrar — och det är dit jag till sist vill komma — att det har någon praktisk betydelse för denna propagandas utbredning och det intresse, varmed man omfattar dem, huruvida så och så många åtal anställas eller ej, eller huruvida åtal i detta speciella fall anställas eller ej. Nej, det har en ganska underordnad betydelse. Först och främst är det ganska osäkert, som jag förut sagt, huruvida det verkligen skulle ha blivit fällande dom, men även om domen skulle bli fällande, så att resultatet bleve tre eller fyra eller sex månaders fängelse för en ung man, vill jag säga, att våra unga män inte äro så rädda av sig, att det skulle få någon större betydelse. Vi ha en tidning, som haft ett sextiototal åtal under sin tioåriga tillvaro. Alltså kan man inte säga, att man lagt fingrarna emellan därvidlag i fråga om anställande av åtal. Ur den synpunkten är det således för mig skäligen egalt, huruvida man förfar kraftigare eller mildare, ty när det kommer till kritan, gäller det en sådan oppositionell rörelse, som alltid måste finnas, så länge de missförhållanden i samhället bestå, varemot rörelsen vänder sig. Denna rörelse kan aldrig slås ned med dylika domar, av vilken art och karaktär de än månne bli. Detta skulle jag kunna anföra belägg för genom att peka på förhållandena i vårt östra grannland Finland, där man inte dragit sig för åtal, men där man inte kunnat utrota rörelsen som sådan.

Jag måste därför till sist komma till den uppfattning jag snuddade vid i början av mitt anförande, att för den kommunistiska rörelsens bedrivande har det ingen avgörande betydelse, huruvida herrarna åtala i större eller mindre utsträckning än hittills skett. Men det kan vara skäl att erinra därom, att den motivering, som konstitutionsutskottet här skapat för sin anmärkning, är skapad på så skruvade grunder som överhuvud taget är möjligt, ty den bottnar, som jag förut sade, i verkligheten däri, att man anser, att justitieministern har visat en olämplig uppfattning i en fråga som denna, då han, fullkomligt grundlagsenligt, har haft att pröva, huruvida åtal i föreliggande fall skulle anställas eller ej. Denna sak, d. v. s. det rent partipolitiska mellanhavandet mellan de olika partierna här, har jag ingen anledning att gå in på, men det synes mig, som om de partier, som nu mer eller mindre ivrigt stå och vänta på att det skall bli plats på regeringsbänkarna, ifall de bli alltför varma i sin åstundan, ha andra vägar att få denna åstundan uppfylld, än att på dylika krokvägar via konstitutionsutskottet upplysa den nuvarande justitieministern om, hur han skall gå tillväga, när det gäller att bedöma en sak som denna, om vilken de personliga uppfattningarna kunna så divergera.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! För mig är denna fråga en rättsfråga, och enligt min åsikt gäller det rättssäkerheten i Sverige,

vilken ståndpunkt man intager i detta ärende. Det kanske skulle vara lämpligt att först undersöka, vilken ståndpunkt tryckfrihetsförordningen själv intager enligt sina ordalag — vilka ju enligt regeringsformen vid grundlagstolkning skola vara bestämmande — för att sedermera övergå till frågan, huruvida genom praxis några förändringar ha skett i vad som sålunda är stadgat.

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen
(Forts.)

Ser jag på ifrågavarande skrift, är det, såvitt jag förstår, obestriddligt, att denna soldatinstruktion, såsom den kallas, på sätt utskottet gör gällande innefattar en förbrytelse mot § 3 7 mom. tryckfrihetsförordningen. Lika obestriddligt synes det mig vara, att nämnda skrift ingalunda kan karakteriseras såsom en antimilitaristisk skrift i vanlig mening, utan den är av långt mera allvarsam art och torde med skäl kunna anses såsom för vårt försvar och vår yttre och inre säkerhet särskilt farlig. Denna soldatinstruktion inledes med ett porträtt av Hans Majestät Konungen i uniform med underskrift: »Gustaf den siste, fiendestyrkans nominella överbefälhavare», och sedermera innehåller den åtskilliga punkter, av vilka jag skulle vilja särskilt fästa uppmärksamheten på några satser. Det heter där: »Disciplin och klassmedvetenheten är klasskampens grundval, enär denna vilar just därpå, att vad som den revolutionära socialismen bjuder också verkställs.» — »Vid krigsfara eller under krig måste varje soldat förstå att icke företaga sig något som strider mot det internationella proletariats intressen.» — »Soldaten skall även lära sig att vid varje tillfälle bedriva revolutionär antimilitär propaganda.» — »Under tiden för sin utbildning (tjänstgöring) är soldaten skyldig utföra revolutionär propaganda bland soldaterna, även sådant arbete som är belagt med straff.» — »Soldaten skall åtlyda tillsägelse eller anvisning, som ges honom i det revolutionärt antimilitära arbetet.» Och slutligen heter det: »Skrift, som uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller eljest undergräver krigslydnaden inom den borgerliga armén, skall soldaten sprida bland sina kamrater.» Då nu i § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen det heter, att chefen för justitiedepartementet åligger att då han anser förbrytelser mot denna tryckfrihetsförordning sig yppa, med visst angivet undantag, skriften ofördröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna, måste det åtminstone för mig framstå såsom en given sak, att enligt tryckfrihetsförordningens ordalag åtal bort äga rum i förevarande fall. Enligt tryckfrihetsförordningen är det i själva verket icke åtalsrätt, som tillerkännes justitieministern, utan det stadgas endast skyldighet att remittera saken till justitiekanslern, angående vilkens åtalsbefogenhet finnes följande stadgande i 5 mom. av § 4 tryckfrihetsförordningen: »Så snart någon förbrytelse mot denna lag blivit av chefen för justitiedepartementet hos justitiekanslern anmäld, åligger den sistnämnde att ofördröjligen låta förbrytelsen genom tillförordnad aktor vid behörig domstol åklaga.» I fråga om denna justitiekanslerns åtalsbefogenhet gäller legalitetsgrundsatsen, som också är regel enligt svensk processrättslig uppfattning, då annat icke är särskilt bestämt, och i detta fall är det uttryckligen sagt i tryckfrihetsförordningens av mig citerade paragraf, att en dylik legalitetsgrundsats skall tillämpas. Det åligger justitiekanslern att åtala, naturligtvis så vida brott föreligger, ty det är förutsättningen, och i fråga om denna sak har justitiekanslern självständig prövningsrätt. Ligger det nu någon vikt uppå, att justitieministern fullgör sin plikt att, när han finner en skrift brottslig, remittera den till justitiekanslern? Ja, det ligger stor vikt på denna sak, ty vi hava i § 4 mom. 6 av tryckfrihetsförordningen en bestämmelse, att varje åtal av offentlig åklagare är uteslutet, därest det icke sker inom sex månader, efter det skriften inkommit till chefen för justitiedepartementet eller hans ombud. Skulle emellertid justitiekanslern efter det anmälan till åtal från justitieministern inkommit, underlåta att åtala en skrift, som enligt justitiemi-

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

nisternas vidhållna uppfattning måste anses brottslig, har denne alltid det medlet att vända sig till Kungl. Maj:t och få beslut av Kungl. Maj:t, varigenom justitiekanslern ålägges att åtala. Detta är den ståndpunkt, som tryckfrihetsförordningen själv intager, och även om denna ståndpunkt genom praxis blivit modifierad, måste man noga komma ihåg, att när en lag och framför allt en grundlag har en bestämmelse och denna bestämmelse sedan modifierats vid tillämpningen, får man vara synnerligen försiktig och i alla tveklaktiga fall se till, att man icke går för långt från lagens egen förklaring. Men även om man nu skulle anse, att man borde följa lagens ordalag oberoende av praxis, är det ju klart, att när det gäller utkrävandet av ett konstitutionellt ansvar, kan man icke lämna den praxis, som möjligen gjort sig gällande, obeaktad. I detta fall är det otvivelaktigt, att justitieministrar förfarit på ett sätt, som synes vila på en från lagens ordalag skild uppfattning angående åtalsskyldigheten, och ett dylikt förfaringsätt har icke medfört någon anmärkning från konstitutionsutskottets sida. Emellertid, i många fall har detta berott därpå, att vad som i dylika ärenden förekommit, icke framgår av statsrådsprotokollet, och icke heller på annan väg har det kommit till konstitutionsutskottets kännedom. I andra fall har det berott därpå, att det varit svårt att i det särskilda fallet avgöra, om det för justitieministern bestämmande har varit hans uppfattning, att skriften icke varit brottslig, eller om det varit hans uppfattning, att brottet varit så obetydligt, att man i själva verket kunde se bort från ett åtal eller om någon annan omständighet för honom varit bestämmande.

Den ståndpunkt, som praxis så småningom intagit, har varit den, att man har tänkt sig justitieministern såsom huvudpersonen i fråga om dessa åtal, och man har då låtit honom i första hand pröva, huruvida åtal skall äga rum eller icke. Och därvidlag kan man tänka sig tre olika resultat, som han vid sin prövning kan ha kommit till, antingen det, att åtal icke bör äga rum, och då göres icke remiss till justitiekanslern, eller ock att åtal ovillkorligen skall äga rum, och då anbefaller han åtal, eller också att han icke vill taga definitiv ståndpunkt på det stadium, varpå frågan befinner sig, utan låter justitiekanslern avgöra efter närmare studium av föreliggande fakta, huruvida åtal skall äga rum eller icke. Emellertid, även om man anser, att justitieministern på grund av praxis har en viss diskretionär befogenhet beträffande åtal för tryckfrihetsförbrytelser, gäller det naturligtvis att utreda vad denna diskretionära befogenhet i själva verket innebär, och i förevarande fall gäller det att undersöka, hur den nuvarande justitieministern har uppfattat en enligt hans mening förefintlig diskretionär befogenhet beträffande åtal. Under remissdebatten i denna kammarare framlade justitieministern sitt hjärtas mening på ett ganska tydligt sätt. Han försökte först i fråga om denna diskretionära befogenhet, som ju icke kunde grundas på tryckfrihetsförordningens ordalag, på annat sätt bevisa, att den var berättigad. Han sade, att man kunde sluta sig till dess berättigande av andra bestämmelser i vår svenska lagstiftning. Han gjorde gällande, att vi redan i tryckfrihetsförordningen ha något som tyder på att justitieministern har en sådan diskretionär befogenhet, och han hänvisade då på det förhållandet, att lägre åklagare icke utan vidare ha åtalsbefogenhet. Det är emellertid alldeles uppenbart, att detta är intet bevis, utan orsaken till att *lägre* åklagare icke hava åtalsbefogenhet, är endast den, att man har velat omgärda tryckfriheten med starkare skydd mot åtal i oträngt mål.

Vidare åberopades, att opportunitetsgrundsatsen i själva verket gjort sig gällande på många andra områden i svensk rätt. Han fäste sig särskilt vid att vid majestätsbrott, där dråp icke skett, fordras Konungens tillstånd för åtal. Det bevisar naturligtvis ingenting, då det uppenbarligen är hänsynen till den kungliga familjen, till Konungen och hans närmaste, som därvidlag varit bestämmande. Hade det varit andra hänsyn, är det alldeles klart, att

brott mot rikets styrelse, som i Konungens ställe regeringen förer, eller mot riksdagen, skulle ha varit underkastade denna opportunitetsgrundsats, vilket ju ingalunda är fallet.

Vidare åberopades, att åtalet är »endast ett medel, som staten har att skydda sig med, då det gäller en fara för staten såsom sådan, och givetvis bör det därför endast tillgripas i det fall, att man anser det vara det *lämpligaste* medlet och att statens bästa så kräver». Sålunda är det denna allmänna grundsats, som varit bestämmande för justitieministern, när han utövar sin diskretionära befogenhet. Men vore detta riktigt, då borde väl med samma skäl åtminstone brott enligt 8 kap. strafflagen vara i fråga om åtal underkastade en liknande diskretionär prövning av den åtalande. Men nu gäller ju, såsom herrarna veta, obestriddligen, att det finnes ingen inskränkning i legalitetsgrundsatsens tillämpning med avseende på dessa brott enligt 8 kap. strafflagen, såsom förräderi och dylikt. Det finnes ingen inskränkning annat än med avseende på utländska suveräner eller sändebud.

Vidare har redan av herr Dahl påpekats det ohållbara i justitieministerns försvar för den diskretionära befogenhet han tillerkänner sig, då han säger, att varje tryckfrihetsåtal innebär en avprutning på den yttrandefrihet, som grundlagen stadgar och ett eftergivande av tron på det sunda förnuftets och omdömet seger. Jag måste säga, att jag gripes av förvåning över den yttrandefrihet, som justitieministern är så mån om att skydda. Säkert är, att den yttrandefrihet, som tryckfrihetsförordningen proklamerar och som är fastställd i § 86 regeringsformen, är en helt annan. Där förutsättes uttryckligen, att när skriften är brottslig, *skall* den åtalas, men garantien ligger däri, att den skall åtalas inför laglig domstol. Man har här fått en uttrycklig bekräftelse på vad som för övrigt för närvarande genomgående gäller, ehuru det icke alltid har gällt i vårt land, nämligen att åtal endast kan äga rum inför laga domstol.

Vad jag nu har anfört visar enligt min uppfattning, att den diskretionära befogenhet i fråga om åtal, som herr justitieministern har tillerkänt sig även om den är laglig — på den frågan skall jag nu icke vidare ingå, utan jag förutsätter, att en diskretionär befogenhet finnes — dock av honom till hela sin karaktär missuppfattats. Även ett rättssystem, som beträffande åtal bygger på opportunitetsgrundsatsen, medger ingalunda åtalsmyndigheten att uppträda som kritiker av själva lagstiftningen och i dess olämplighet, där man anser sådan föreligga, söka stöd för en underlåtenhet att åtala. Det vore att sätta åtalsmyndigheten över lagen, och detta innebure ett förnekande av ett verkligt rättssamhälle. Den diskretionära åtalsbefogenheten måste däremot, där den finnes, söka ledning för avgörandet av frågan, om åtal bör ske eller ej, i helt andra omständigheter än dem, som av justitieministern i hans försvar vid remissdebatten gjordes gällande. Ja, i sitt interpellationssvar i andra kammaren nådde justitieministern kulmen, då han gav uttryck åt sin uppfattning beträffande en diskretionär åtalsbefogenhet i tryckfrihetsmål. Han förklarade där, att eftersom tryckfrihetsförordningen säger, att en tryckt skrifts innehåll alltid skall provas av en jury, så har man efter hans åsikt icke rättighet att dessförinnan göra något uttalande om att den eller den skriften är brottslig. Detta yttrande är av den art, att man har svårt att förstå, att det kan vara allvarligt menat. Det är dock allvarligt menat från justitieministerns sida. Han inser icke, att med en dylik ståndpunkt varje åtalsbefogenhet, då det gäller en förbrytelse enligt tryckfrihetsförordningen, skulle undanryckas honom, ty tryckfrihetsförordningen förutsätter uttryckligen, att justitieministern skall ha funnit skriften brottslig, och en remiss till vederbörande åklagare innebär sålunda ett uttalande av att en dylik brottslighet föreligger. Herr Dahl har för övrigt redan betonat, vilken total missupp-

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.

(Forts.)

fattning som ligger i det uttalande justitieministern vid ifrågavarande tillfälle gjorde.

Av vad i denna sak förekommit kan jag för min del icke finna annat än att, alldeles oberoende av huruvida man anser, att justitieministern är den, som äger diskretionärt bestämma, om åtal skall äga rum eller icke, vår nuvarande justitieminister visat sig hava en så oklar och felaktig mening av vad honom enligt tryckfrihetsförordningen åligger, att man måste vara utskottet tacksam, att utskottet gjort ifrågavarande anmärkning. Då frågan var före i första kammaren vid remissdebatten, måste jag erkänna, att det sätt, varpå från ministerbanken den av herr Dahl gjorda erinringen bemöttes, på mig gjorde ett synnerligen pinsamt intryck, ty långt ifrån att justitieministern träffade sin motståndare med sina argument föreföll det mig, som om han punkt för punkt sårade sig själv. För min del skulle jag redan då hava gjort gällande den uppfattning, som jag för min del har i frågan, såvida jag icke ansett, att det var föga tilltalande att i en sådan situation ingripa. Som herr justitieministerns anförande redan visat, framhårdar han emellertid alltjämt i sin mening, att han förfarit riktigt, och då vore det en pliktförgätenhet att icke däremot reagera. Justitieministern hoppas visserligen, att det sunda förnuftet skall segra och undanröja den fara, som brottsliga skrifter av ifrågavarande art äro ägnade att medföra. Men hur skall man kunna vänta sig en dylik seger för det sunda förnuftet hos massorna, när det i detta fall visat sig, att justitieministern själv alltjämt står obesegrad av de förnuftiga krav, som ett rättssamhälle ovillkorligen måste uppställa? Fortsätter man på den väg, som justitieministern har inslagit på, kommer vårt land att uppleva en dag, då brottslingen skrattar åt rättens bud och den gode medborgaren förlorat tron på rättens seger.

Jag uttalar för min del mitt allvarliga ogillande av justitieministerns underlåtenhet att i detta ärende fullgöra den honom åliggande ämbetsplikten.

Med herr Trygger förenade sig herrar *Stendahl, Hederstierna, von Sydow, Ljunglund, greve Lagerbjelke, herrar Borell, Sederholm, John Karlsson, Swartz, Carl Gustaf Hammar skjöld, Karl Johan Ekman, greve Spens, herrar Rooth, Johan Bernhard Johansson, Martin Svensson, Jeansson, Erik Anderson, Boberg, Johan Nilsson i Kristianstad, Adolf Dahl, von Geijer, Wohlin, Antonsson, Jönsson, Boman, Hallin, Widell, Sundberg, Per Adolf Larsson, Vennersten, Lundell, Georg Dahl, Lindgren, Jonas Andersson, Frändén, Rogberg, Bergqvist och Gabrielsson.*

Herr Nilsson, Petrus: Herr greve och talman! Jag vill med några ord säga, att om jag utan förutfattad mening söker bedöma, huruvida konstitutionsutskottets uppfattning, att den ifrågavarande skriften är brottslig och enligt tryckfrihetsförordningen bort åtalas, är riktig, så synes det mig, att så är fallet, ty den innehåller ju uppmaning till brott och ohörsamhet mot lag och laga myndighet. Spridda bland de värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring, komma sådana skrifter att undergräva disciplinen och verka i upplösande riktning på den militära organisationen. De komma även att verka skadligt på unga sinnen, som ännu äro oberörda av dylika läror. Och det kommer för åtskilliga av dessa unga att bliva svårare att tillgodogöra sig utbildningen och fullgöra mottagna uppdrag och befallningar om sådana läror få insteg hos dem. Utbildningen av de värnpliktiga blir härigenom försvårad och resultatet sämre. Och det torde vara oemotsägligt att en dylik agitation kommer att verka i nedbrytande riktning på den försvarsorganisation, som dock alla politiska partier i riksdagen, om jag undantager herr Winbergs, sökt att inom rimlig kostnadsram bygga upp. Men man kan ju icke om man anslår stora belopp

för att såvitt möjligt få en effektiv försvarsorganisation på samma gång tillåta nedbrytande krafter att verka underminerande på densamma, varigenom uppoffringar och nedlagda kostnader icke skulle giva det resultat, som åsyftats.

Såvitt jag har kunnat följa den allmänna diskussionen såväl vid interpellationsdebatten i andra kammaren som i pressen och även nu under den debatt, som förts rörande konstitutionsutskottets granskning av detta ärende, har jag icke kunnat finna, att man på något håll, om undantag göres för herr Winbergs, har förnekat, att denna skrift var utmanande. Reservanterna ha, trots att de här uppträda som advokater för regeringen, ändock icke tydligt ut sagt, att skriften ej varit brottslig och kanske bort åtalas, låt vara att de uttalat sig i mycket förtäckta och svävande ordalag, som kunna tolkas hur som helst. Herr justitieministern har själv heller icke förnekat, att denna skrift var brottslig, utan han har, då han begagnat den diskretionära prövningsrätt, som han anser tillkomma sig, av hänsyn till helt andra skäl och omständigheter underlåtit att anmäla den till åtal. Såsom sådana har anförts, att det var för att icke väcka onödigt uppmärksamhet för denna skrift, för att icke framkalla ett martyrskap, varvid man möjligen icke skulle träffa den verkligt skyldige och möjligen även med tanke på att den prövande jurydomstolen kanske skulle avkunna ett friande utslag. Skulle verkligen dessa omständigheter, om man anser, att ifrågavarande skrift är brottslig, böra utgöra skäl för att icke verkställa åtal? Det förvånar mig verkligen, att lagens högste väktare och vårdare i detta avseende, herr justitieministern, låtit sådana skäl vara för honom avgörande i ett fall som detta. Det skulle väl vara lagens anda och mening, som för honom borde utgöra rättesnöret, och jag för min del anser, att konstitutionsutskottet haft grundad anledning till att intaga den ståndpunkt, som det här gjort, och till att göra det uttalande, som förekommer i detta memorial.

Då jag alltså, herr greve och talman, har denna uppfattning, gillar jag naturligtvis också i denna punkt konstitutionsutskottets mening.

I detta anförande instämde herrar *Reuterskiöld, Westman, Karl Andersson, Per Gustafsson, Alexander Nilsson, Johan Johansson, Schedin, Per Andersson* och *Henrik Andersson*.

Hans excellens herr statsministern **Sandler**: Herr talman! Det synes mig vara ganska berättigat, att man, innan denna debatt avslutas, såvitt möjligt söker få klarhet för framtiden över en mycket vital punkt, som här har varit föremål för dryftande. En av själva kärnpunkterna i debatten, som det här gäller, är frågan, huruvida en justitieminister har diskretionär prövningsrätt. Har han det, blir det ju sedan en fråga för sig, huruvida han i det konkreta fall, som här har varit föremål för bedömande, har handlagt ärendet på ett riktigt och klokt sätt. Det är, synes det mig, för framtiden och för alla kommande regeringar av en betydande vikt, att det blir klarhet häröver. Under denna debatt har det, såvitt jag kan förstå, egentligen icke från något håll med full bestämdhet kunna göras gällande, att man bör vrida tillbaka utvecklingen, som här vitsordats hava gått i den riktningen, att en sådan diskretionär prövningsrätt nu faktiskt föreligger. Jag erinrar därom, att herr Dahl, den förste talaren från utskottets sida, som deklarerade, att han som för sin personliga del nog tyckte, att en sådan prövningsrätt icke borde tillkomma justitieministern, medgav, att utvecklingen faktiskt har medfört en förskjutning i detta stycke. Herr Ekman, som också yttrade sig angående prövningsrätten, ville, om jag förstod honom rätt, icke ingå närmare i en prövning av huru tryckfrihetsförordningen skulle vara att tolka efter bokstaven med hän-

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

syftning på det konkreta fallet, men han medgav också uttryckligen, att det finnes ett moment av prövning för justitieministern vid handläggningen av varje sådant ärende, och han återopade uttryckligen, att även förutvarande justitieministrar så uppfattat saken. Herr Trygger, som ville betrakta det hela såsom uteslutande en rättsfråga, kom i alla fall, då han talade om det faktiska läget i avseende på den diskretionära prövningsrätten, fram till den mycket viktiga praktiska konklusionen, att man, då det gäller det konstitutionella ansvaret, icke kan bortse från den praxis, som även han medgav faktiskt föreligga.

Jag finner det ganska naturligt, att var och en, som har tillhört en regering, liksom också, kan jag tillägga, var och en, som måhända kommer att tillhöra en regering, till sist ställer sig på den ståndpunkten, att det de facto föreligger en diskretionär prövningsrätt på detta område. Ty, mina herrar, hur skulle det egentligen ha sett ut — justitieministern har vitsordat innehållet i justitiedepartementets arkiv i dessa hänseenden — för tidigare justitieministrar, ifall det hade ålegat dem en ovillkorlig åtalsplikt? Dess bättre ha de efter min mening handlat fullt i överensstämmelse med vad som nu kan anses vara gällande uppfattning på detta område, då de ha begagnat sig av en prövningsrätt, som man anser tillkomma dem. I andra kammaren har i går liksom vid ett tidigare tillfälle, då denna sak diskuterades, en av de förutvarande justitieministerna uttryckligen vitsordat den av justitieministern uttalade uppfattningen och, om jag förstod honom rätt, också instämt i hans uttalande, att alla andra justitieministrar i senaste generationer hava haft samma åskådning. Det skulle vara av ganska stort intresse, om det här överhuvud taget kunde framträda någon förutvarande justitieminister, som på allvar ville göra den motsatta meningen gällande.

Jag tror, att det är en ganska viktig utgångspunkt icke blott vid bedömandet av den nu föreliggande frågan, utan också för den framtida utvecklingen, att man alltså kan konstatera, att man, även när man menar, att tryckfrihetsförordningens ordalag i detta hänseende giva anledning till tvekan, dock vitsordar, att det föreligger ett faktum beträffande den praxis, som här har utvecklats sig.

Både herr Trygger och herr Ekman övergingo också därför och med all rätt, synes det mig, i senare delen av sina anföranden till att betrakta det föreliggande fallet från den förutsättningen, att det föreligger en sådan diskretionär prövningsrätt. Då herr Trygger och herr Ekman hava gjort anmärkning mot justitieministerns förfarande, visserligen i mycket olika valda ordalag och med en skillnad i nyanseringen, som man ju inte kunde undgå att lägga märke till, har det alltså varit från den utgångspunkten, att i detta konkreta fall den justitieministern tillkommande prövningen hade bort utfalla så, att ett åtal här hade blivit anställt.

Vad är det då för grunder, som skulle föreligga, för att ett sådant åtal hade bort verkställas? Tillåt mig att utgå från herr Ekmans uttalande. Han sade, att det för honom avgörande hade varit tanken på verkningarna av ett uteblivet åtal. Jag förmodar, att herr Ekman är villig medgiva, att ifall man sålunda till grund för sitt omdöme på ett avgörande sätt lägger verkningarna av ett uteblivet åtal, så bör man också till grund för sitt bedömande kunna lägga verkningarna av ett åtal, och att man alltså överhuvud taget får säga sig, att den diskretionära prövningen såsom en huvudsynpunkt måste taga upp frågan: vad har anställandet eller uraktlåtagandet av ett åtal för sannolika verkningar? Jag förmodar, att man också är villig att medgiva, att man i ett sådant bedömande bör inlägga frågan: vad är det för en risk, som man löper? Hur stor och betydande är den fara, som det här gäller att möta? Då herr Ekman i en passus av sitt anförande sköt in denna fråga: »Vart skulle

det taga vägen, om man bedömde rättstillämpningen i allmänhet efter sådana grundsatser, som här från justitieministerns sida ha tillämpats?» vill jag påpeka, att det ju aldrig kan vara tal om att man beträffande rättstillämpningen i allmänhet skulle förfara efter samma slags grundsatser som på detta speciella område. Den diskretionära prövningsrätten består just däruti, att man här är befogad att anlägga andra synpunkter än dem som man måste och bör anlägga, då det gäller rättstillämpningen i allmänhet. I annat fall vore det ju meningslöst att tala om att det på detta område skulle föreligga någon särskild diskretionär prövningsrätt.

Det är, synes det mig, alltså frågan om faran för det allmänna och de sanolika verkningarna av det ena och andra förfaringssättet, som det gäller att bedöma, då man skall avgöra, om ett åtal skall anställas eller icke anställas, förutsatt självfallet, att de legala förutsättningarna för ett åtals anställande överhuvud taget äro tillfinnandes. Då säger nu herr Trygger, att ifrån en dylik utgångspunkt föreligga här sådana omständigheter, att ett åtal bort ske, ty, som herr Trygger säger, här gäller det en skrift, som är för vår yttre och inre säkerhet särskilt farlig. Jag vill hemställa till kammarens ledamöter, huruvida det icke ligger en oerhörd överdrift i ett sådant uttalande. Sveriges yttre och inre säkerhet är, mina herrar, verkligen icke på minsta sätt beroende av frågan om denna soldatinstruktion har blivit tryckt, har blivit spridd och har blivit omreklamerad. Dess bättre har icke ens den oerhörda reklam, som omständigheterna hava bestått denna skrift, varit sådan, att skriften kan sägas innebära något som helst allvarligt hot mot Sveriges yttre och inre säkerhet. Jag kan ju förstå av åtskilligt, som har förekommit, att man på sina håll har ansett, att den kunde vara farlig för en regering, men att den skulle vara farlig för detta lands säkerhet och trygghet, tillåter jag mig att bestrida.

Huru man skall bedöma denna fråga får väl också vara beroende på vad man anser om tillståndet inom den svenska armén och den svenska flottan. Här har förut från justitieministerns sida framlagts vissa fakta angående indragningarnas omfattning. Tidigare har försvarsministern — jag tror inför både denna och andra kammaren — vitsordat, huru han uppfattar tillståndet inom armén och flottan. Med det ansvar för tillståndet inom armén och flottan, som åligger honom, har han förklarat, att det där icke finnes någon anledning till bekymmer för den agitation, som är igångsatt från bolsjevikiskt håll. För min del måste jag tillägga sådana omdömen den allra största betydelse. Jag tillfogar, att det självfallet är med den största tillfredsställelse man kan konstatera, att denna agitation är i grunden verkningslös och kraftlös i vårt nuvarande svenska samhälle. Det är en omständighet, som jag tror, att vi alla kunna hava anledning att känna glädje över. Den lilla grupp inom vårt samhälle, som söker driva denna propaganda, känner nog själv ganska väl till, hur ringa kraft, som den för närvarande besitter.

Jag vågar under sådana förhållanden göra gällande, att det var en klok politik, som regeringen företrädde, då justitieministern i samförstånd med regeringen i övrigt intog den ståndpunkt, som han gjorde i det fall, som här har varit föremål för dryftande. Det är klart, att man kan bedöma ett sådant konkret fall olika. Om någon av de herrar, som nu här ha kritiserat regeringens uppträdande, hade haft att bedöma detta ärende in concreto i en regering, är jag inte övertygad om att resultatet skulle ha blivit anställande av åtal. Jag skulle i hög grad beklaga, om omständigheterna fogade det så, att sådana grundsatser bleve bestämmande vid regeringsangelägenheternas handhavande, att vi ånyo skulle slå in på och pröva det åtalsväsen, som har funnits i gångna tider och vars bristande effektivitet på detta område man har kunnat konstatera. I varje fall är det icke möjligt för den nuvarande regeringen att

*Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)*

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

ersätta sitt omdöme i dessa angelägenheter med andras. Det är självfallet, att regeringen i dessa ting måste handla efter sin uppfattning under ansvar för vad den gör och vad den underlåter.

Herr Reuterskiöld: Jag kan fullt instämma med hans excellens statsministern däri, att någon annan än regeringen icke kan bestämma dess uppfattning. Men jag frågar, vad det ligger för mening i hans excellens yttrande på slutet, att bedömandet skall ske under ansvar, då den som gör ansvaret gällande och lagligen kan göra detta, konstitutionsutskottet, förklaras sakna befogenhet därtill.

Den förra delen av hans excellens anförande syntes mig peka därhän, att hans excellens ville göra den fråga, som genom konstitutionsutskottets anmärkning här föreligger, till ett spörsmål om den diskretionära prövningens trädande i stället för legalitetsprincipen. Jag tror, att hans excellens där är alldeles på vilsna vägar. Det har aldrig i konstitutionsutskottet och heller aldrig i denna debatt varit tal om något ansvar, därför att den diskretionära prövningen i detta fall satts i stället för ett tillämpande av legalitetsprincipen. Såvitt jag kunnat följa med debatten och utskottets betänkande, i vars uppfattning och beslut jag icke haft tillfälle att deltaga, har det förhållit sig så, att de som ansett, att legalitetsprincipen här var i grundlagen föreskriven, hava anfört detta som ett ytterligare och starkt skäl för sin uppfattning, att den diskretionära prövningen, om man nu medger, att den här får äga rum, bort användas med särskilt förstånd. Varje diskretionär prövning förutsätter ju ett förståndigt handhavande.

Man må nu ha vilken mening som helst angående denna legalitetsprincip — hans excellens herr statsministern har dock ingen anledning, förefaller det mig, att i detta fall och i denna stund få denna fråga särskilt behandlad och belyst, ty den föreligger icke nu. Skulle jag för min enskilda del i förbigående uttala mig rörande denna fråga, skulle jag i stort sett kunna ansluta mig till justitierådet Tryggers framställning men med ett litet skärpande av denna därhän, att *genom svensk sedvanerätt har den diskretionära prövningsrätten blivit fastslagen såsom nu gällande rätt.*

I den andra delen av sitt anförande syntes mig hans excellens herr statsministern, kanske omedvetet, vilja komma till det slutet, att en diskretionär prövning skall betyda, att beslutet antingen utmynnar i icke åtal eller i icke ansvar. Jag kan icke dela någondera uppfattningen. När man av en person kräver en diskretionär prövning, ställer man i grund och botten ett större krav på hans omdömeskraft, än då man låter honom följa legalitetsprincipen, och när utskottet gör denna anmärkning, att justitieministern icke behörigen använt sin diskretionära prövningsrätt, ligger däri, såvitt jag kan förstå, ett uttalande, att, även om man medger, och när man medger, att en diskretionär prövning kan utmynna i beslut, att åtal icke skall anställas, man likväl måste fasthålla, att den dock både kan och bör understundom utmynna i beslut om åtal. Utskottets uppfattning torde hava varit, att då i nu föreliggande fall beslutet blivit: icke åtal, blir det praktiskt likvärdigt med: inga åtal alls i sådana här fall. Här föreligger en skrift av den art och den natur, att om åtal överhuvud taget i dylika fall någonsin skall äga rum, borde sådant ägt rum här. Utskottet kan inte gå in för att en diskretionär prövning skall vara detsamma, som att intet åtal överhuvud taget skall ske. En sådan användning av den diskretionära prövningsrätten anser jag icke heller, att hans excellens har avsett, men resultatet av tankegången, sådan den här framställdes, blir detta. Utskottet reagerar mot en sådan tillämpning och finner, att i detta fall hade det förelegat fullt fog för ett åtal, och om vederbörande hade varit tveksam vid användandet av sin diskretionära befogenhet, borde den omständigheten,

att grundlagen ursprungligen gått för en legalitetsprincip, hava skärpt förhållandet så, att frågan, om åtal borde äga rum, besvarats jakande.

Ikke heller kan jag vara med om att den diskretionära prövningen skulle betyda, såsom en talare tidigare här i dag har sagt, att det åligger justitieministern, honom och ingen annan, att pröva frågan. Mina herrar! Det åligger departementets chef att pröva ärendet, när det kommer före såsom aktuellt, men sedan departementschefen fattat sitt beslut, tillkommer det en annan myndighet i detta land, riksdagens konstitutionsutskott, att pröva ansvarsfrågan, om det anser, att han vid beslutets fattande ej tillgodosett rikets sannskyldiga nytta eller därvid ej visat tillräckligt nit, skicklighet och drift. Utskottet måste för sig hävda samma rätt som regeringen att lägga sin uppfattning och ingen annans till grund för sitt omdöme. Men utskottet är satt av grundlagen att här uttala ett omdöme. Utskottet har gjort detta, och jag tror, att utskottet har haft fog för detta sitt uttalande.

När jag nu för min del gör denna förklaring, fastän jag, såsom jag nyss nämnde, icke deltagit i ärendets behandling i utskottet, vill jag tillägga, att det kan finnas mångahanda olika motiv för att göra gällande en sådan uppfattning. Därför är det icke alls säkert, att det motiv, som är avgörande för den ene, också är det för den andre, men resultatet kan ha blivit detsamma från olika utgångspunkter. För mig framstår motivet så, att om jag deltagit i ärendets behandling och därvid naturligen kommit till samma slut, som utskottet nu gjort, hade jag grundat denna min uppfattning på en synpunkt, som ligger ganska nära något, som här har uttalats dels av herr Ekman och dels av herr Trygger. Min uppfattning grundar sig nämligen på att, som herr Ekman betonade, här icke föreligger en skrift av mera tillfällig natur, utan ett *uttryck för en planmässig agitation*, vilken man helt enkelt icke kan få förbise. Och när herr Trygger särskilt beskrev karaktären av skriftens första sida, kunde jag icke hjälpa, att det åtminstone föreföll mig, som om det gick en susning genom kammaren bland dem, som icke hade sett skriften: »det var väl starkt!» Om det är fallet, tror jag, att denna skrift i själva verket har en vida längre gående betydelse än den att undergräva disciplinen inom krigsmakten. Den har fått formen av en generalorder; den har fått karaktären av en låtsad befallning från högsta ort. Det är en drift med statsmakten från en sida, som man kanske icke bör fästa för mycket avseende vid. Men lika farligt som det är att skapa martyrer är det att skapa förakt för överhetens flathet; det finns och bör finnas en gräns också för en regerings likgiltighet för angrepp mot den makt, som regeringen har och som representerar samhället gentemot det enskilda självsväldet.

Herr Lindhagen: I den tvist om tillämpningen av juridik, som här föreligger, skall jag be att få framhålla ett par reella synpunkter.

För mig gäller såsom högsta motto på en verklig lagtillämpning Geijers bekanta uttalande: »Respekt för gällande lag och öppen rätt att fordra en annan!» Nu står här emellertid striden mellan två lagar. Det är å ena sidan den gamla tryckfrihetsförordningen, som skyddar vår yttrandefrihet och vår rätt att även på denna väg till den grad kritisera lagarna, att man går dem alldeles inpå livet. Å andra sidan står en undantagslagstiftning från denna yttrandefrihet, de s. k. Staafflagarna, som jag har varit med om att bekämpa såsom äventyrliga i många avseenden genom sina kautschukbestämmelser. Vi stå således här inför den stora yttrandefrihetslagstiftningen, som vi vilja slå vakt om i alla tider, och å andra sidan inför frågan, i vad mån man är tvungen att genom undantagsbestämmelser, som hava kommit till senare, taga avstånd från lagstiftningen om yttrandefrihet.

Då dessa Staafflagar äro som sagt en s. k. kautschuklagstiftning, följer

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

därav, att omdömena måste bli mycket mera olika än eljest, beroende på vilken sida man intager i den sociala striden och vilken uppfattning man har rörande militärväsendet. Det är ju självklart, att så måste vara förhållandet.

Då herr Trygger här har framhållit nödvändigheten av att lyda lagarna, ställer jag gentemot detta: Här äro två lagar! Och då herr Trygger talar om att vi inte skola överträda lagarna, vill jag fästa hans uppmärksamhet på att beträffande speciellt sådana lagar som denna, där det gäller en politisk lagstiftning — ty Staafflagarna voro en politisk lagstiftning; även vid deras antagande stod parti mot parti — så är det inte mycket värt, att man säger, att man lyder lagarna. Ty det finns intet parti, som ej är berett att göra vilken revolution som helst emot lagarna, om det gagnar dess intressen. Högern är lika revolutionär och olydig mot lagarna som den yttersta vänstern. Det har historien visat, och det uppleva vi dagligen. Tänk bara på den lilla revolt, som ägda rum till och med mot vårt konstitutionella statsskick just på grund av militärfrågan, därför att man kände, att den stora ädelstenen, toppen på statsinstitutionerna och på fäderneslandet, nämligen geväret, var hotad, när den Staaffska ministären för sin del på parlamentarisk väg ville i någon obetydlig mån skriva ned militärrustningarna — jag kan knappast betrakta det såsom en nedskrivning, men förslagsställarna tyckte, att det var det, och högern tyckte det i ännu högre grad. Då ställde man ju till med en så kallad utomparlamentarisk påtryckning med ett »bondetag». Och när studenterna från Uppsala marscherade över Norrbro och ropade »Leve Konungen» för denna utomparlamentariska, av högern igångsatta aktion, var detta en naturlig sak, som icke föranledde åtal. Men när man på samma ställe, frigjord den gången från allmänhetens närvaro, kort efteråt ropade »Leve republiken», d. v. s. bara begärde en annan lag, blev det åtal, och jag fick böta 100 kronor. Detta visar således, herr talman, att när det gäller tillämpning av lagarna i fall, som i högsta grad beröra politiska intressen, tillämpas lagarna ofta på fullständigt olika sätt.

Denna gång gäller det militärväsendets pondus i samhället, dess makt över oss, vår militarisering på alla sätt, vårt intvingande under knekttröjan, våra penningars bortkastande i sjön på ett militärväsen med åsidosättande av de kulturella intressena och framtidens livsvillkor. Då ligger det en oerhörd makt uppå, att Staafflagarna tillämpas efter den yttersta måttstocken, som man kan använda för att få dem i tillämpning. Men i det andra fallet, som jag tillät mig anföra, betydde detta ingenting när studenter förhårligade en liten ansatts till statskupp i militärväsendets intresse.

Vi hörde ju också i går herr Wohlin under debatten i försvarsfrågan ganska hotande förklara, att ifall man icke här i fortsättningen följer högerparollerna, kanske även här i landet en fascism sticker upp huvudet — han sade icke så direkt, men det var det intryck man tydligt fick — för att råda bot på ett sådant ofantligt missförhållande. Och Wohlin tillhör ju ett av de två högerpartier, som nyss här ha demonstrerat för militärväsendets suveränitet.

Å andra sidan stå tryckfrihetens försvarare. Jag medger gärna, att detta fall kan betraktas åtminstone såsom ett gränsfall. Jag har alltid sagt, att efter Staafflagarna kan man åtala vad som helst, och man kan säga, att det är lagligt att fälla vid varje snuddande vid dess farliga lagar, såsom de nu äro utformade. Men då är det också givet, att för de människor, som ännu stå på den gamla yttrandefrihetens grund och vilja sätta en bom för militarismen, kommer tillämpningen av dessa undantagslagar att innebära en mycket större marginal för åtal vid en diskretionär prövning än för dem, som till varje pris vilja upprätthålla militarismen.

Jag finner således, att justitieministern har handlat i överensstämmelse med den åskådning, som också jag nu förfäktat. Men jag upprepar vad jag sade:

inga partier och icke heller herr Tryggers, komma att underlåta att göra revolution emot lagarna, om de anse, att deras intressen fordra det och möjligheter stå till buds.

*Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)*

Herr Trygger: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att protestera mot herr Lindhagens sista påstående — det torde icke vara behöfligt — utan endast för att bemöta några yttranden av hans excellens herr statsministern.

Herr statsministern reagerade mycket starkt emot mitt uttalande, att skrifter av denna art verkligen kunna äventyra rikets yttre och inre säkerhet. Jag skall icke upptaga tiden med att närmare gå in på denna sak. Herr statsministern har synbarligen missförstått vad som låg i detta uttalande. Men vad jag måste bestämt taga avstånd ifrån är statsministerns uttalande, då han gjorde gällande, att det icke vore underlåtenheten att väcka åtal för denna skrift, som på något sätt riskerade vår yttre och vår inre säkerhet, utan det vore allt detta tal om denna skrift, hela denna diskussion angående skriftens brottslighet och dess åtalande o. s. v., som verkligen kunde göra skada. Ja, det är ett gammalt motiv, som herrarna mycket ofta använda, att så snart herrarna vidtaga någon åtgärd, som enligt andras uppfattning är för riket skadlig, svaras det alltid, att det är den framförda kritiken, som är för riket skadlig. Ja, herre gud, vi tala ju om yttrandefriheten — den är ju så helig för herr justitieministern, att det icke finns några gränser för densamma. Men så snart en stackare använder sig av sin yttrandefrihet till en dylik kritik, bli herrarna alldeles utom sig och säga: »Ni förstöra riket och dess framtid på detta sätt!»

Vi fingo nu veta en sak, som jag nog har anat, men jag har icke haft några grunder för denna aning, utan det har varit en blott inre känsla. En jurist måste alltid ha någon fantasi, liksom han naturligtvis också måste ha takt. Vi fingo höra, att det var en klok politik, som hade förts med avseende på denna fråga, då regeringen och justitieministern efter dryftande av densamma kommit till det resultatet, att något åtal icke borde äga rum. Det tyckes alltså föreligga ett divisionsansvar i detta fall. Man har i allmänhet trott, att beslutet hade fattats av den som lagen ålade ansvaret och som hade plikt att besluta. Kanske var justitieministern till och med i minoritet inom regeringen — nej det var väl inte meningen, utan meningen var väl bara, att herrarna ha samrätt och därefter enhälligt kommit till detta resultat. Jag skulle vilja fråga regeringen: Var det några av regeringens medlemmar, som icke voro närvarande eller som voro jäviga? Eller voro ni med allesammans? Var även försvarsministern närvarande? Ja, det föreligger ju intet juridiskt jäv mot honom, men ett grannlaghetsjäv skulle möjligen kunna göras gällande.

Vidare hade hans excellens herr statsministern ett uttalande, som jag verkligen på det allvarligaste måste protestera mot, och jag är säker på att han, när han tänker på saken litet närmare, kommer att taga tillbaka sitt yttrande. Han sade, att om vi, som nu gjort gällande en annan mening än justitieministern, haft att bedöma saken såsom regeringsmedlemmar, hade vi, därom vore han övertygad, också kommit till det resultatet, att åtal icke skulle äga rum. Det är en fruktansvärd anklagelse, som herr statsministern här riktar mot oss. Här finns ju intet material, som icke nu är lika tillgängligt för oss, som det skulle varit för oss inom en regering. Och dock kan herr statsministern göra gällande, att vi skulle inom en regering ha handlat på ett sätt, men när vi anfälla en annan regering, skulle vi däremot utgå från en annan ståndpunkt! Då vore vi ju inga gentlemän. Nåväl, det menar naturligtvis icke herr statsministern, och därför är jag övertygad om att han tager tillbaka ett så obefogat uttalande.

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag ber endast att få göra ett par korta anmärkningar. Den ena är den, att min fråga, vart det skulle taga vägen, om rättstillämpningen på andra områden skulle följa den anvisning, som här givits från justitieministerns sida, knöts till den del av argumentationen för underlåtenhet att åtala denna skrift, som innebar, att man betecknade skriften i fråga såsom så brutal, så otvetydig i olika avseenden i sina uttryck, att däri låge ett visst skydd mot att den skulle komma att bli verksam. Det var härtill jag anknöt denna min fråga, och jag tror, att i detta avseende måste förhållandena på det nu förevarande rättsområdet och andra rättsområden vara likartade.

Herr statsministern förföll till att begagna ordet »åtalsraseri». Jag tror icke, att det finns någon anledning, åtminstone vad mig beträffar, att använda ett dylikt uttryckssätt. Jag tror bestämt, att det är lämpligare och riktigare, om denna diskussion får föras, utan att man försöker tillgripa dylika hjälpmedel.

Slutligen vill jag endast säga, att jag vet icke riktigt, hur jag skall uppfatta slutorden i herr statsministerns förklaring. Jag skulle beklaga, om jag finge fatta dem så, att den nuvarande regeringen visserligen anser en diskretionär prövning böra företagas, men en diskretionär prövning, som alltid äger en förutbestämd utgång.

Hans excellens herr statsministern **Sandler:** På det sista uttalandet kan jag svara omedelbart. En diskretionär prövning med förutbestämd utgång är ju ingen prövning alls. Ifall man gör gällande, att man har en prövningsrätt och ämnar begagna den, betyder det också, att saken skall provas, men prövningen skall ske, då det fall föreligger, som det gäller.

Vad angår herr Tryggers replik, vill jag — då herr Trygger talade om att vi, som hålla så på yttrandefriheten, taga så illa vid oss, ifall någon begagnar sig av sin kritikrätt, och att det är orimligt att här komma och göra gällande, att det icke är skriften utan kritiken emot skriften, som är skadlig — säga, att för min del har jag aldrig tillåtit mig att uttala något sådant. Det mycket enkla, som jag sade i mitt förra anförande, var, att trots all reklam, som har beståtts denna skrift, tror jag icke, att agitationen har åstadkommit den skada, som var åsyftad. Även på den punkten tror jag ändå, att herr Trygger en smula överdrev, då han karakteriserade min framställning här, som om jag ville göra gällande, att man förgör hela riket, då man vänder sin kritik mot en sådan här skrift. För min del säger jag till detta, att all kritik, och framför allt all verkningsfull kritik, som kan komma i fråga gentemot denna agitation, finner jag för min del vara välkommen och hälsar jag med glädje.

Herr Trygger syntes vara överraskad av min upplysning om att det i denna angelägenhet liksom i hela denna politik råder samförstånd mellan justitieministern och regeringen beträffande den åskådning, som justitieministern här framlagt. Överraskningen är så till vida föga motiverad som jag lämnade alldeles samma meddelande i andra kammaren för två månader sedan, utan att det, mig veterligen, har väckt något särskilt uppeende, att justitieministern och regeringens övriga ledamöter voro av samma mening i dessa ting. Vad slutligen beträffar frågan om, huru de som här kritisera regeringen skulle förhållit sig i regeringsställning, så var det jag sade, herr Trygger, att jag icke är övertygad av vad herrarna här sagt, huruvida ni skulle i en regering beslutat åtal av en sådan skrift. Anledningen till att jag fällde det yttrandet är den erfarenhet, som vitsordas av innehållet i justitiedepartementets arkiv om beskaffenheten av skrifter, som tidigare varit föremål för prövning och icke föranlett åtal. Då nu herr Trygger direkt säger, att åtal skulle blivit följden, så tror jag naturligtvis herr Trygger på hans upplysning därom. Jag

har då bara anledning att tillfoga, att, om det är så, att den saken är så fullkomligt klar, vill jag, då jag har den uppfattningen, att en sådan politik icke ur det allmännas synpunkt skulle vara gagnelig, uttrycka den förhoppningen, att icke behöva uppleva något sådant.

Ang. den
s. k. soldat-
instruktionen.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 3.

I proposition nr 58 vid 1925 års riksdag framlade Kungl. Maj:t ett förslag till lag om polisväsendet i riket. I överensstämmelse med det av riksdagen i anledning av propositionen fattade beslutet utfärdade Kungl. Maj:t sedermera, den 6 juni 1925, den nu gällande lagen i ämnet.

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.

Till omförmälda proposition var jämlikt Kungl. Maj:ts beslut såsom bilaga fogat ett förslag till polisreglemente för riket. Över detta förslag, som föll inom området för Konungens administrativa lagstiftningsmakt, yttrade sig riksdagen i sin skrivelse nr 262 och framställde härvid mot förslaget — utöver vad som följde av vissa i lagen om polisväsendet vidtagna ändringar — detalj-anmärkningar i vissa punkter.

Den 26 september 1925 beslöt Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, att utfärda polisreglemente för riket. De erinringar mot förslaget, som av riksdagen framställdes, vunno härvid beaktande. Emellertid infördes — utan att detta föranletts av frågans riksdagsbehandling — i reglementet bestämmelser, som icke förefunnos i det för riksdagen framlagda förslaget. Dessa bestämmelser, som upptagits i 21 § i det av Kungl. Maj:t utfärdade polisreglementet, voro av följande lydelse:

»Myndighet, som äger att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, må meddela den som skall ombesörja i 18 § i lagen om polisväsendet i riket omförmäld, på enskild bekostnad anordnad bevakning (*ordningsvakt*) förordnande att utöva den för bevakningens ombesörjande erforderliga polisverksamheten. Sådant förordnande skall angiva nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmanskaper ordningsvakten skall stå. Förordnande som nu sagts må ej meddelas annan än den, som provas lämplig att utöva den polisverksamhet varom fråga är och må när som helst återkallas.

Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.»

Utskottet, som funnit innehållet i andra stycket av 21 § anmärkningsvärt, hade på skäl, som i den nu ifrågavarande punkten anförts, ansett sig böra göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller.

Reservation hade anmälts av herrar *Strömberg, Thulin, G. W. Hansson, Sävström, Borg, Karlsson* i Vadstena, *Sjöström* och *Fast*, vilka icke funnit skäl föreligga för den anmärkning enligt 107 § regeringsformen, som utskottet företagit mot föredragande departementschefen statsrådet Möller.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag förmodar, att de lidelser, som präglat den föregående debatten i hög grad komma att lägga sig under den följande debatten, ty angreppet kan med all sannolikhet i denna fråga icke riktas, såsom konstitutionsutskottet trott, mot regeringen, utan det måste nog vända sin spets mot konstitutionsutskottet självt.

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

Anmärkningen gäller att i polisreglementet, som är utfärdat efter antagande av polislagen, ha införts bestämmelser som noggrannare än tidigare angiva, i vilka fall en person kan förordnas till polisverksamhet av olika slag, varmed då också följer den s. k. polisman tillkommande befogenhet och skydd. Här om säger utskottet, att § 21, som det här gäller, sonderfaller i två delar. Mot första delen göres ingen anmärkning, men mot den andra delen göres en anmärkning. Jag skall då be att få föredraga paragrafen i dess helhet, så att kammarrens ledamöter kunna bedöma i vilket förhållande dessa två olika stycken stå till varandra. I första stycket heter det:

»Myndighet, som äger att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, må meddela den som skall ombesörja i 18 § i lagen om polisväsendet i riket omförmäld, på enskild bekostnad anordnad bevakning (*ordningsvakt*) förordnande att utöva den för bevakningens ombesörjande erforderliga polisverksamheten. Sådant förordnande skall angiva nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmanskap ordningsvakten skall stå. Förordnande som nu sagts må ej meddelas annan än den, som prövas lämplig att utöva den polisverksamhet varom fråga är och må när som helst återkallas.»

och i andra stycket heter det:

»Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.»

Nu säger utskottet, att det är en gammal hävd enligt till Konungen lämnade uppgifter, att överståthållareämbetet och rikets länsstyrelser ansett sig befogade att tillförsäkra enskilda personer polismans skydd även utan att dessa innehaft polistjänst, och såsom exempel anför utskottet omnibuskontrollör, saluhallsinspektör, hallförman, tillsyningsmän vid fattigvårds- och nykterhetsnämnd, djurskyddsinspektör, inspektör och förmän hos kyrkogårdsnämnd, schaktmästare hos brostyrelse och av nykterhetsnämnd förordnad hembesökare och passvisitatorer.

Sedan fortsätter utskottet:

»Det sålunda tillämpade förfaringssättet är numera, efter tillkomsten av 2 stycket i 21 § polisreglementet, förbjudet, där ej särskilda bestämmelser föreligga.

Då av handlingarna i ärendet framgår, att den befogenhet polismyndigheterna sålunda sedan länge opåtalat utövat varit väl ägnad att gagna det allmänna, synes det utskottet mindre välbetänkt att på administrativ väg häva denna befogenhet utan ersättande bestämmelser.»

Jag vågar säga, att *utskottets uppfattning i detta ämne från början till slut är felaktig*. Jag skall tillåta mig att nämna vad 10 kap. strafflagen säger i förevarande fall. Första paragrafen rör ämbetsmän, som skola tillförsäkras ett visst skydd. Sedan kommer 2 §, där det talas om att sådant gäller även för de fall, då ledamot i taxerings- eller prövningskommitté eller styrelse över allmänt verk eller allmän inrättning, eller den som i nämnd eller jury sitter — det är sålunda ett mycket vidsträckt område — valdföres eller förolämpas, i eller för utövande av sådan befattning.

Vidare fortsättes det i 5 §: Förbryter man sig, såsom i 1 eller 2 §§ sägs, mot tjänsteman eller annan, den där icke innehaver ämbete eller sådant uppdrag, som i 1 § omtalas, men är förordnad eller vald att offentligt tjänsteärende förrätta eller annan allmän befattning utöva, eller kallad att vid offentlig förrättning tillhandagå, dömes i det fall, som i 1 § nämnts etc., och slutligen står det beträffande statens kanal- och slussverk etc. att personer, som äro anställda hos enskilda personer, myndigheter eller bolag, också kunna få det skydd lagen medgiver.

Alltså, 10 kap. strafflagen redogör uttömmande för de fall, då en person kan erhålla ämbetsmannaskydd.

Nu föreligger det ett uttalande i detta ämne, som är jämförelsevis nytt. Under den s. k. Kalmarkonflikten gjordes anmälan till justitieombudsmannen mot därvarande magistrat, som hade, jag skulle tro det, obesett givit polismans befogenhet och skydd åt medlemmar av samhällshjälpen, som man tänkte sig engagera som arbetsvilliga. Med anledning av denna anmälan förklarade justitieombudsmannen följande:

»Polismans *befogenhet* synes enligt sakens natur ej böra tilldelas annan än den, som har att utöva en verksamhet, vilken kan hänföras under någon av de samhällsuppgifter, som polisväsendet har till ändamål att bestrida.»

Och sedan säges det längre ned — jag tänker icke citera allt för mycket:

»Ett förordnande av innebörd, att den, som utför sådant arbete, därvid skall äga polismans befogenhet, kan uppenbarligen ej göra arbetet till en polisfunktion. Fattade efter ordalydelsen, synas därför förordnandena om polismans befogenhet i förevarande fall vara utan mening.»

Jag förmodar, att detta är ett yttrande, där människor utrustade med vanligt sunt förnuft måste giva justitieombudsmannen rätt, att förordnande om polismans befogenhet är utan mening i detta fall. Sedan uttalar han sig om lämpligheten, och jag skall icke gå in på den saken; men så säger han:

»Av nyss anförda och andra omständigheter vill det emellertid synas, som om syftet med ifrågavarande förordnanden egentligen icke varit, att de förordnade skulle utöva andra funktioner än dem, som ålegat dem såsom kommunala arbetare i vanlig mening. Förordnandena synas hava utfärdats huvudsakligen för att tillförsäkra de arbetsvilliga i deras arbete polismans *skydd* i mening av straffskydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen.»

Detta är justitieombudsmannens med fullkomlig klarhet uttryckta mening i denna sak.

Vad säger nu den här påtalade paragrafen i polisreglementet? Jo, den säger ingenting annat än att den rättighet, som myndigheterna, enligt den erfarenhet som man gjort, trott sig ha, nämligen att tilldela andra personer än de, som falla under den här upplästa strafflagsparagrafen, polismans skydd och befogenhet, icke existerar. *Utskottet har alltså gjort en anmärkning mot undertecknad, därför att regeringen tillhållit underordnade myndigheter att följa gällande lag.* Det är den anmärkning konstitutionsutskottet gör. Beträffande hela denna sak vill jag säga, att andra stycket icke i sak innehåller ett ord utöver första stycket, som konstitutionsutskottet lämnat oanmärkt. Det andra stycket är endast ett förtydligande av innehållet i första stycket, påkallat med hänsyn till den erfarenhet, som jag nyss berörde. Det är alltsammans som skett. Kungl. Maj:t har velat påpeka, att strafflagen bestämmer vilka personer, som kunna åtnjuta ämbetsmannaskydd, och för detta får regeringen anmärkning från konstitutionsutskottets sida. Jag tillåter mig ställa den frågan, om icke ändå här föreligger någon missuppfattning rörande konstitutionsutskottets uppgifter? Det är så, att konstitutionsutskottet skall göra anmärkningar mot regeringen, om den bryter mot gällande principer eller om den gör någon handling, som strider mot lagen. Men om den gör en handling, som överensstämmer med lagen, då är det väl ändå orimligt, att det utskott, som skall övervaka regeringens handlande, skall finna anledning till anmärkning mot regeringen i sådana fall. Men det är icke bara i det avseendet, som denna anmärkning är anmärkningsvärd, utan det är också beträffande de exempel, som utskottet anför, i vilka fall man nu icke längre skulle kunna giva polismans skydd och befogenhet åt vederbörande, dessa omnibuskontrollörer etc. Det finnes icke det ringaste hinder för, att var enda en av dessa uppräknade befatt-

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

Ang. viss
bestämmelse
i polis-
reglementet.
(Forts.)

ningshavare kunna förordnas antingen till extra polismän eller s. k. ordningsvakter, varmed automatiskt följer polismans skydd och befogenhet, som konstitutionsutskottet tror, att Kungl. Maj:t nu förbjudit att det skall kunna tilldelas någon av dessa personer. Jag tror, att jag har rättighet att säga, att anmärkningen är enastående. Jag erkänner naturligtvis gärna, att konstitutionsutskottet skall nedlägga nit i sin gärning, men nitet bör helst icke gå så långt, att konstitutionsutskottet följer alla skalkar, som locka.

Herr talmannen: Jag tillåter mig att för ett ögonblick avbryta förhandlingarna för att lämna herrarna ett meddelande. Det är så, att jag råkat i en viss svårighet därigenom, att jag icke rätt beräknat den tid, som behandlingen av detta memorial skulle taga för kammaren. På grund av vissa omständigheter, som jag icke här behöver inlåta mig på, har jag bestämt, att något aftonplenum i dag icke skall äga rum. Likaledes har jag, för att tillmötesgå vissa önskingar från utskottens sida, utsatt plenum i morgon att börja först klockan 12. Herrarna ha för en stund sedan på förslag av förste vice talmannen fastställt föredragningslistan för i morgon. Den måste börja med de fem betänkandena rörande den sociala försäkringen. Det finnes därför ingen annan utväg än att nu pågående s. k. förmiddagsplenum utan vidare kommer att fortsätta, till dess att herrarna hunnit slutbehandla här ifrågavarande memorial.

Herr Sundberg: Herr talman! Det förefaller mig, som om socialministern lagt en alltför enkel och lättvindig synpunkt på denna fråga, som icke är så enkel som han tyckes tro. Jag skall be att i korthet få utveckla de synpunkter, som för mig varit bestämmande, då jag anslutit mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Då man läser igenom andra stycket av 21 § i polisreglementet, blir man i början villrädig om, huru stadgandet skall tolkas i vad det rör länsstyrelserna. Man tvekar då, huruvida det skall tolkas antingen så, att länsstyrelse *blott såsom polismyndighet* blivit förbjuden att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen, eller så att länsstyrelse *icke under några förhållanden* skulle äga att förordna om sådant skydd. Jag tror, att den sista tolkningen är den riktiga, ty eljest vore ju stadgandet meningslöst. Det faller ju av sig självt, att polismyndighet, såsom sådan, icke kan tilldela skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen åt någon, som icke skall göra polistjänst. I varje fall inträffar det mycket ofta, att det icke med bestämdhet kan avgöras, huruvida den ena eller den andra funktionen är att betrakta såsom fallande under den egentliga polisverksamheten eller under annan verksamhet. I dylika gränsfall och då det är fråga om skydd åt någon, vars uppdrag obestriddligen icke kan hänföras till polistjänst, kommer tolkningen av det införda stadgandet att bereda länsstyrelserna svårigheter, och det förefaller som om man med stadgandet i fråga i viss mån givit sig in på ett från polisväsendet fristående område, nämligen frågan om tillämpningen av 10 kap. 5 § strafflagen.

Detta lagrum stadgar ju straff för den, som mot tjänsteman eller annan, den där icke innehar ämbete eller sådant uppdrag, som i 1 § omtalas, men är förordnad eller vald att offentligt tjänsteärende förrätta eller annan allmän befattning utöva eller kallad att vid offentlig förrättning tillhandagå, förbryter sig i eller för dennes tjänst eller uppdrag. Det skydd, som detta lagrum avser att bereda, omfattar en krets av befattningshavare och uppdragsinnehavare, vars gränser det i sista hand tillkommer domstolen att uppdraga. Men denna krets kan undan för undan utvidgas därigenom att nya befattningshavare och uppdragsinnehavare tillskapas. I den mån dessa nytillskapade funktionärsuppdrag äro av

den art, som i 10 kap. 5 § strafflagen omförmäles, erhålla de automatiskt det ifrågavarande skyddet. Men det händer mycket ofta, att genom kommuners, institutioners och enskildas tillskyndande tillskapas *andra* befattningshavare eller uppdragsinnehavare, vilkas verksamhet dock är av sådan vikt för det allmänna att skydd bör tillkomma även dem i likhet med i 10 kap. 5 § strafflagen omförmälda funktionärer. I dylika fall har den praxis utbildat sig, att vederbörande länsstyrelser genom särskilda beslut tilldelat sådana personer skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen icke blott då det gällt upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet (polisverksamhet), utan även i ovan omförmälda gränsfall och slutligen sådana fall, då det är klart att personen, som erhåller skyddet, icke har med egentlig polisverksamhet att skaffa.

*Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)*

Det bör nu undersökas, huruvida ett sådant förfaringssätt varit tillåtet enligt gällande lag. Länsstyrelserna ha därvid givetvis stött sig på bestämmelserna i den s. k. landshövdingeinstruktionen av år 1855 och Kungl. Maj:ts förnyade nädiga instruktion för landshövdingarna i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda tjänstemän den 12 april 1918. Enligt 5 § i sistnämnda författning tillkommer det länsstyrelserna att hava noggrann akt uppå länets tillstånd och behov och i allt söka främja länets utveckling och dess befolknings bästa. I sådan egenskap skall länsstyrelsen bland annat dels vara länets högsta polismyndighet, i vilken egenskap det åligger den att hava ansvar för och ledningen av polisväsendet i länet samt övervaka att allmän ordning och säkerhet därstädes behörigen upprätthållas och att, i händelse något däremot stridande förekommer, vidtaga erforderliga åtgärder (§ 6), dels fullgöra vissa funktioner beträffande försvarsväsendet (§ 13), dels övervaka det allmänna hälsotillståndet och att smittsamma sjukdomar bland människor och djur icke spridas (§ 25), dels handlägga frågor rörande näringslivet inom länet (§ 30) och dels övervaka kommunikationsväsendet i länet (§ 31). Länsstyrelserna ha alltså fått åt sig uppdraget att var inom sitt län handhåva vad man kallar den allmänna politien, varav det egentliga polisväsendet blott är en av de många grenarna. I följd av detta uppdrag ha länsstyrelserna enligt min mening uppenbarligen varit befogade att, då sådant prövas nödigt med hänsyn till den allmänna nyttan i något av de hänseenden, som det åligger länsstyrelserna att övervaka, fatta och låta i länskungörelserna för uppläsning införa beslut om tilldelande av skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen för vissa personer, vilka eljest icke skulle fallit inom den krets av befattningshavare, som avses i detta lagrum. *Detta tilldelande av funktionsskydd måste i dessa fall vara att betrakta som ett förordnande å sådan allmän befattning, som i 10 kap. 5 § strafflagen omförmäles.* Dessa förordnanden äro ju också ägnade att i fall av tveksamhet underlätta domstols prövning, huruvida en uppdragsinnehavare, mot vilken någon förgriper sig i eller för hans uppdrag, bör åtnjuta det i 10 kap. 5 § strafflagen omförmälda skydd.

Länsstyrelsernas ingripande å ifrågavarande område har varit av en mycket stor omfattning. I de flesta fallen ha länsstyrelsernas förordnande innefattat icke blott skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen, utan även polismans befogenhet på grund av att den befattning, som ansetts böra skyddas, synts kunna hänföras till polisverksamhet eller stått på gränsen mellan sådan verksamhet och annan verksamhet. Men i många fall har verksamheten icke haft något med polisväsendet att skaffa, och förordnandet har då vanligtvis inskränkts till ett skyddsförordnande. Det bör anmärkas, att länsstyrelserna i en del fall förordnat om skydd för vissa befattningshavare på framställning av andra ämbetsverk, exempelvis domänsstyrelsen och generaltullstyrelsen.

Då herr statsrådet så bestämt hävdar den uppfattningen, att utfärdandet genom länsstyrelserna av skyddsförordnande i allmänhet icke skulle vara lagligt eller sakna betydelse för domstols prövning, så vill jag fråga: Huru kan det

Ang. viss
bestämmelse
i polis-
reglementet.
(Forts.)

komma sig, att Kungl. Maj:t själv i en del administrativa författningar uttryckligen förklarar att den ene och den andre befattningshavaren skall åtnjuta skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen? 10 kap. 5 § strafflagen tillerkänner ju ej ens Kungl. Maj:t rätt att vid sidan av nämnda lagbud tillförsäkra någon sådant skydd annat än i fråga om personer, anställda vid enskilda tillhöriga kanal- och slussverk, vattenverk och järnvägsanläggningar. Härpå svarar jag för min del, att Kungl. Maj:t haft rätt härtill såsom handhavare av den allmänna politien i riket, och då denna allmänna politie är uppdragen åt länsstyrelserna var inom sitt län, synes det mig härav följa, att även länsstyrelserna äro befogade att, då det ej är fråga om viss administrativ lagstiftning, som det tillkommer Konungen att ensam ombesörja, d. v. s. i de enstaka fall, då behov föreligger, meddela skyddsförordnanden. Uppenbart är, att det visat sig, att 10 kap. 5 § strafflagen sedan en längre tid tillbaka icke räcker till i fråga om skyddande av befattningshavare och uppdragsinnehavare, vilkas verksamhet i mer eller mindre grad gagnar det allmänna, och att på grund härav utbildat sig en praxis, som varit gänelig såsom kompletterande strafflagens bestämmelser. Men i sådant fall måste man ju vara ytterligt försiktig i fråga om rubbade av denna praxis.

Det har återopats, att justitieombudsmannen skulle haft den uppfattningen, att det icke vore lagligt att utfärda förordnanden, varom här är fråga. Men det är väl ändå så, att justitieombudsmannens uttalande icke kan anses vara avgörande i en sådan fråga som denna. Och justitieombudsmannen medger ju också i sitt yttrande, att vägledande bestämmelser saknas i ämnet och att praxis varit ganska växlande. Detta sista förhållande synes mig böra ha utgjort en fullgiltig anledning till en noggrann undersökning och framläggande för riksdagen av undersökningsresultatet.

Om det nu är så, vilket man måste taga för givet, att efter tillkomsten av 21 § i polisreglementet länsstyrelserna icke vidare skulle kunna eller anse sig kunna utfärda förordnanden om skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen annat än i fråga om s. k. ordningsvakter, så måste man komma till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t genom administrativ lagstiftning ingripit på ett område, för vars reglering riksdagens medverkan bort ifrågasättas.

I varje fall är frågan om länsstyrelses befogenhet att förordna om skydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen ett så invecklat och vittomfattande spörsmål, att det på grund därav bort bli föremål för en grundlig och allsidig utredning, innan man tagit sig för att på administrativ väg utfärda ett stadgande, som är så oklart med avseende å dess räckvidd och konsekvenser som det, varom nu är fråga.

Herr Lyberg: Herr talman! Det är ju tydligen på det sättet, att då konstitutionsutskottets granskningsuppgift och granskningsresultat stå mycket högt på ett håll, så äro de just ingenting värda på det motsatta hållet. För ögonblicket har tydligen granskningsuppgiften och granskningen en utpräglad högkonjunktur inom högern och högerpressen, under det att en lika utpräglad baisse-stämning råder på socialdemokratiskt håll. Jag skulle vilja säga, att när man på det sättet växelvis höjer granskningsuppgiften och granskningen till skynna och fullkomligt bagatelliserar dem, växelvis ärekröner utskottet och bespottar det, så är det inte så synnerligen uppbyggligt, då utskottet i alla fall vid sin granskning ju fullgör en domareuppgift.

Nu är det väl så här som så ofta eljest, att sanningen ligger någonstans mitt emellan. Granskningen är inte så utomordentligt betydelsefull, men inte heller alldeles värdelös. Jag skulle vilja tro, att granskningen, trots de faktiska förändringarna i vårt regeringssystem, under vissa förutsättningar dock kan ha ett rätt stort värde i vårt konstitutionella liv. Jag skulle vilja tro, att en

av dessa förutsättningar numera är, att granskningen inriktar sig på de regeringens åtgärder, varigenom en Konungens rådgivare antingen underlåtit att iakttaga en i det speciella fallet lagstadgad skyldighet för honom — det har nyss talats om ett sådant fall — eller om han handlat mot konstitutionen, särskilt ifall den åtgärd, som han tillstyrkt, inkräktar på riksdagens medbestämmanderätt över lagstiftningen och kanske framför allt om den kränker riksdagens ensamrätt att bestämma över beskattningen — i detta sista hänseende förefaller det mig som om ett par reservationer, som förekomma, vore vägande. Jag kan däremot inte se annat, än att utskottet endast i sällsynta undantagsfall och där verkligen i flagrant grad skadlig verkan för det allmänna anses ha uppkommit genom en regeringsåtgärd, bör göra anmärkning mot ett rådslag, därför att ett regeringsbeslut anses vara *olämpligt*.

En granskning av det förra slaget, en slags rättsprövning, måste ha vissa fasta utgångspunkter och tvingar till objektivitet. Den har — även om den sak, som det är fråga om, är liten — dock en principiell innebörd, ty i regel avser ju en sådan anmärkning att hindra en inkonstitutionell maktförskjutning från riksdagen till Kungl. Maj:t eller från Kungl. Maj:t till statsråden; en sådan anmärkning måste tagas av vederbörande statsråd som ett memento, som inte alldeles kan nonchaleras, om premisserna äro oantastliga; och det är inte så lätt att under sådana förhållanden beskylla utskottet för att vara partiskt. Ett vägande av lämplighetsskäl mot varandra är däremot alltid vanskligt och måste naturligtvis vara särskilt vanskligt, om de dömande a priori anses representera olika uppfattningar om vad som överhuvud taget är lämpligt. En sådan anmärkning blir lätt ett slag i luften, utan någon fast grundval, utan betydelse annat än möjligen för det speciella fallet, utan inflytande på regeringens gång — jag menar inte avgång! — och utan någon egentlig motståndskraft mot angrepp.

Jag kan inte för min del se annat, än att den anmärkning, som gjorts på förevarande punkt, är av det slag, som jag sist antytt. Om man läser utskottets memorial — tills vidare skall jag inte uppehålla mig vid vad den siste ärade talaren anför i motsatt riktning — så har utskottet enligt detta inte velat göra gällande, att Kungl. Maj:t genom den påtalade bestämmelsen överskridit sin befogenhet. Det göres inte ens gällande, att Kungl. Maj:t genom bestämmelsen handlat i strid med någon av riksdagen direkt eller indirekt uttalad mening angående det sätt, varpå Kungl. Maj:t skulle utöva sin administrativa lagstiftningsrätt, utan det anmärkes på att åtgärden i fråga varit »mindre välbetäckt», den åtgärden nämligen, att genom ifrågakvarande bestämmelse polismyndigheten skulle hava berövats en tidigare befogenhet att »tillförsäkra enskilda personer polismans skydd, även utan att dessa innehaft polistjänst». Och efter en uppräknig av dylika personer uttalas, att den befogenhet, som sålunda tidigare utövats av polismyndighet, varit väl ägnad att gagna det allmänna.

Mot detta resonemang kan man, synes det mig, först anmärka, att besvaret av spørsmålet, huruvida meddelandet av dylika förordnanden varit befogat, inte kan ske enbart med hänsyn därtill, att utövningen i vissa uppräknade fall varit till *nytta* för det allmänna, utan väl också måste taga hänsyn till frågan, huruvida denna utövning icke i andra fall kanske än mera varit till *skada* för det allmänna.

Meningen med »polismans skydd», liksom överhuvud taget med det särskilda skydd, som en tjänsteinnehavare åtnjuter, är att han skall i sin tjänsteutövning — polismannen sålunda i sin *polisfunktion* — åtnjuta ett alldeles särskilt skydd mot hot, missfirmelse och misshandel i fullgörande av hans ömtåliga funktion, att detta skydd skall utgöras av och kännas genom det speciella straffhotet, men också, att förefintligheten av detta skydd som något alldeles

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

Ang. viss
bestämmelse
i polis-
reglementet.
(Forts.)

speciellt skall ingå i det allmänna medvetandet. Men om skyddet utsträcker till alla möjliga, som fullgöra någon nyttig samhällsuppgift — och det skola vi ju alla — så blir givetvis skyddet inte längre speciellt, straffhotet inte längre exceptionellt och uppfattningen om förefintligheten av ett sådant skydd uttunnas och försvinner så småningom. Detta är nu mera allmänt sett på saken.

Men för det andra — och det är väl det avgörande — är genom lag bestämt, inte blott i vilka fall sådant särskilt straffskydd skall åtnjutas, utan numera också vad som menas med polismans befogenhet, vad som menas med polisverksamhet. Enligt den förra året antagna polislagen heter det, att »med polisverksamhet förstås: upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet, verkställande av spaning och annan undersökning angående brott ävensom den verksamhet i övrigt, som på grund av särskilda stadganden eller hävd vunnet bruk åligger polispersonal i denna dess egenskap». Detta står i 2 § av lagen, vari sålunda talas om innehavare av befattning vid polisväsendet. Härtill sluter sig bestämmelsen i den förut omtalade 18 § i lagen, som säger, att vad i lagen stadgas icke utgör hinder för att polisbevakning »anordnas på enskild bekostnad vid visst företag». Bestämmelsen i polisreglementet, eller rättare sagt första stycket av den bestämmelse, vars andra stycke varit föremål för anmärkning, avser uppenbarligen att säga, hur denna 18 § i lagen om polisväsendet skall tillämpas. Den säger, att för att legalisera befattningshavare, som är avlönad på enskild bekostnad, skall förordnande utfärdas av polismyndighet, som skall i förordnandet meddela, vilken hans funktion är, och se till, att det är en lämplig person. Mot detta stycke har ingen anmärkning gjorts. Om vi nu fasthålla vid att de två av mig nämnda paragraferna i polislagen uttömma begreppet polisverksamhet och vidare hålla fast vid att första stycket i den påtalade bestämmelsen i reglementet omfattar all den form av polisverksamhet, som omförmäles i 18 § av lagen om polisväsendet, hur förhåller sig då andra stycket i fråga om polisskyddet till bestämmelserna i övrigt? Jag skall inte besvara kammaren med att ännu en gång uppläsa den bestämmelse, varigenom gives detta speciella straffskyddet, strafflagen 10:5, utan jag skall inskränka mig till att uppläsa detta andra stycke, som lyder: »Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.» Stycket anger alltså, att polismans skydd inte kan förekomma i andra fall, än då det gäller *polisverksamhet* enligt polislagen, vare sig enligt 2 § — innehavare av befattning vid polisväsendet — eller enligt 18 §. Bestämmelsen grundar sig sålunda på samma uppfattning, som justitieombudsmannen har urgerat och som man omöjligt kan komma ifrån, såvitt jag förstår, den uppfattningen nämligen att ingen annan än den, som har polisfunktion, kan i sin funktion åtnjuta polisskydd, det av verksamheten föranledda straffskydd, som gives av strafflagen. Stycket avser, som socialministern förklarade, och som är tydligt av sammanhanget, endast att utgöra en erinran om detta förhållande. Det är enligt min mening obestridligt — man må med herr Sundberg tala om gränsfall och icke gränsfall och om fall, då man kan vara osäker om förhållandet etc. — det är ett faktum, säger jag, för det första att varken Kungl. Maj:t — sedan numera polisverksamheten blivit i allmän lag till sin omfattning och beskaffenhet fastställd — eller än mindre annan myndighet kan utdela polisbefogenhet av annat slag än som omtalas i polislagen, och för det andra och än mera, att ingen myndighet har haft eller har befogenhet att utdela polisskydd, om sådant skydd icke finnes enligt strafflagens bestämmelser. Och gränsfallen måste ligga antingen utanför eller innanför dessa bestämmelser.

Nu kan man naturligtvis säga, att under sådana förhållanden den erinran, som göres i andra stycket, varit alldeles överflödigt. Eller man kan säga, att

denna erinran kunde ha gjorts genom en cirkulärskrivelse till polismyndigheterna, eller att Kungl. Maj:t inte skulle ha gjort någonting alls, utan låtit justitieombudsmannen åtala, för att så efter hand åstadkomma rättelse. Men det förefaller ändå vara en rätt naturlig utväg, den som valdes, att då ett markant fall av — vi kunna ju kalla det felaktig — lagtillämpning förekom, just då polisreglementet skulle utfärdas, erinran om riktig lagtillämpning fick inflyta just i polisreglementet. Vad jag möjligen skulle vilja anmärka emot är något som rör en så underordnad sak som formuleringen; det är, såvitt jag förstår, inte fullt logiskt — lika litet som det varit logiskt tidigare, då det *utdelades* polisskydd — att tala om att polismyndigheten *tillförsäkrar* polisskydd, utan vad polismyndigheten på sin höjd har att göra, är att i förordnandet erinra, att den som får den eller den tillfälliga polisfunktionen, åtnjuter enligt lag polisskydd. Men det är ju en bagatell, varom ej är skäl tvista.

Jag kan alltså, måste jag säga, inte se annat än att, då man, såvitt jag förstår, ej kan göra anmärkning och anmärkning heller inte har gjorts av innebörd att Kungl. Maj:t överskridit sin befogenhet, man ännu mindre kan säga, att bestämmelsen varit mindre välbetänkt. Och det är oriktigt, då konstitutionsutskottet gör gällande, att någon befogenhet att åt vissa enskilda tilldela polismans skydd utan polismans befogenhet förefinnes. Jag menar, att konstitutionsutskottet råkat göra en obefogad anmärkning, mycket på grund därav att man här givit sig in på att söka väga lämplighetsskäl mot varandra.

Jag vill till sist säga, att jag inte heller kan se, att det ligger någonting befogat i utskottets erinran om att myndigheterna åtminstone skulle ha hörts, innan andra stycket av denna paragraf i reglementet tillkom. Ty nog skulle det vara litet märkvärdigt, om, när Kungl. Maj:t menar — och med rätta — att myndigheterna ha misstolkat gällande bestämmelse, Kungl. Maj:t, innan Kungl. Maj:t gör en erinran härom, skulle frågat dessa myndigheter, länsstyrelserna och magistraterna, om de hade något emot att de erinrades om att strikte hålla på gällande författning.

Herr von Geijer: Herr talman! Socialministern uppehöll sig en stund vid den satsen, att 10 kap. 5 § strafflagen skulle vara den, som uttömmande bestämmer, vilka personer som skulle kunna komma i åtnjutande av det särskilda personliga skydd, som omnämnes i denna paragraf. Ja, den satsen är nog riktig, men den är icke funnen i dag eller i går. Den är gammal. Men trots att den har varit erkänd och måste erkännas, har det vid sidan av denna lag vuxit upp en praxis. Det är ostridigt, att det på detta område kommit en sedvanerätt, och den har icke varit direkt stridande mot lagen, och den har varit nödvändig, vågar jag påstå. Det är denna praxis, att personer, som icke utan vidare falla under presumtionen i strafflagens 10 kap. 5 §, men som ändå måste anses böra ha ett sådant skydd, som här omförmäles, erhålla dylikt. Detta har varit orsaken till denna sedan decennier utövade praxis, att man har på den väg, som det här är fråga om, genom polismyndigheterna, framför allt länsstyrelserna, tillförsäkrat dem detta skydd.

Ett brytande av denna praxis utan vidare, såsom här skett, utan att man satt något annat i stället, har utskottet för sin del ansett vara anmärkningsvärt såsom varande mindre lämpligt. Den siste ärade talaren uteslöt de sista orden här i utskottsutlåtandet, när han var inne på den frågan. Han anförde ur utskottets yttrande, att det var »mindre välbetänkt» att taga bort polismyndigheternas hittillsvarande befogenhet i detta fall, men han uteslöt de i det följande förekommande orden: »utan ersättande bestämmelser».

Herr socialministern sökte trösta oss, som ansågo — jag anser det fortfarande — att det sista tillägget till förevarande paragraf, varom det nu är

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

fråga, helt och hållet korsat över denna praxis. De farhågor, som därvid från socialministerns sida kommit till uttryck, äro synnerligen obefogade. Det har här av utskottet åberopats vissa fall, men det är väl sådana, där man näppeligen kan säga, att det varit fråga om polismän i verklig mening. Dessa ha hittills åtnjutit det kvalificerade rättsskydd, som det här är fråga om. Jag förmenar fortfarande, trots socialministerns lugnande ord, att den paragraf, som han själv förordnat, korsar över dessa möjligheter, och det förefaller mig icke vara lämpligt. Det är icke för ro skull denna mångåriga praxis, denna sedvanerätt vuxit fram.

Utskottet har icke alls haft någon anledning att gå in på de grunder, socialministern till stöd för förordningen åberopat. Propositionen nämner ej ett ord därom. Man har nu anledning att antaga, på grund av reservanternas yttrande här, att det var det kasuistiska fallet Kalmarkonflikten, som skulle direkt ha föranlett detta. Jag kan då icke frigöra mig från den meningen, att det kanske därvidlag var så, att Kungl. Maj:t under känslan av att till äventyrs på detta område någon åtgärd av myndigheterna blivit vidtagen, som i och för sig icke skulle kunna anses lämplig, i sin brådska att förekomma detta så att säga kastade ut barnet med badvattnet. Den omständigheten, att i ett särskilt fall den passus, jag talade om, blivit illa, oskickligt tillämpad, kan väl icke betinga, att man utan vidare korsar över den. Det behöves enligt min bestämda övertygelse, att det på detta område finnes en sådan möjlighet i detta avseende, som man hittills haft. Utvecklingen är nu sådan, att det är många enskilda befattningar, som ej kunna sägas vara offentliga uppdrag, men som ändå äro av den art, att de tjäna ett allmänt intresse, och i fråga om vilka man ovillkorligen bör anse det vara lämpligt, att deras utövare komma i åtnjutande av samma personliga rättsskydd, som just de ha, vilka tjänstgöra såsom poliser. Det är dessa, som vi vilja ha räddade.

Nu säger socialministern, att han anser, att de just äro räddade. Ja, det är minst sagt osäkert. Hela den kritik, som riktats mot oss från socialministerns sida och även av den siste ärade talaren, visar ju, att vi här äro inne på ett område, som är så att säga oordnat. Det behöves här någonting. Jag har intet att erinra mot ett stadgande såsom sådant, varigenom i ett visst fall något sådant, som tilldragit sig i Kalmar, icke kan upprepas. Det kan hända, att därvidlag vederbörande myndigheter gingo för långt, men därav följer väl ej med nödvändighet, att man icke på andra områden skulle ha behov av här ifrågavarande befogenhet. Att myndigheterna trots bestämmelserna i 10 kap. 5 § strafflagen ansett sig kunna utfärda dessa förordnanden, det har redan den förste ärade talaren givit belägg på. Han åberopade flera författningar där dylikt rättsskydd föreskrivits, och jag kan tillägga ett fall från år 1913, då det utfärdades av Kungl. Maj:t en order angående rullföringsbud och då Kungl. Maj:t uppdrog åt vederbörande länsstyrelser att efter omprövning, därest så skulle befinnas nödvändigt, just lämna dessa ett dylikt skydd. Bättre belägg på, att det verkligen varit rättssedvänja, kan man väl icke begära. Det är detta, som enligt min mening tyder på, att det här ovillkorligen blir en lucka. Här gå meningarna isär, men detta må vara sagt till förklaring, varför vi påtalat saken. Ingen har någonsin påstått, att detta är en synnerligen viktig historia; det är en lämplighetsfråga, vi här påtalat.

Den siste ärade talaren ansåg emellertid, att det skulle vara för mycket begärt, att Kungl. Maj:t, innan Kungl. Maj:t vidtog denna åtgärd, hade hört några myndigheter. Ja, i den delen har jag en avvikande mening. Jag anser, att denna bestämmelse har mycket längre räckvidd, än man i hastigheten beräknat, och att det därför hade varit synnerligen lämpligt, att man

verkligen, innan man vidtog en sådan åtgärd, just hade hört myndigheterna, dem, som ha att meddela denna rättighet, vad de hade för åsikt om räddvidden och innehållet av denna åtgärd. Det är denna omständighet, som föranlett oss att säga, att här synes det oss vara en något bristande utredning.

Ja, herr talman, jag anser under sådana förhållanden, att vad utskottet här anfört haft fog för sig.

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Jag hade icke tänkt fortsätta diskussionen med utskottets ledamöter om denna sak, men den siste ärade talaren framhårdar i sitt fullständiga missförstånd om vad det här gäller. Han återkommer ständigt med sådana yttranden: det finns ett behov av att tilldela personer, som icke falla under denna strafflagsparagraf, polismans skydd och befogenhet; utvecklingen medför, att ett sådant behov finnes etc. Ja, men, herr von Geijer, man *kan icke* göra det. Så enkelt är det. Även om denna passus i polisreglementet icke hade funnits, och en länsstyrelse eller magistrat hade tilldelat en person polismans befogenhet och skydd, som han ej kunde få enligt 10 kap. 5 § strafflagen, så hade detta icke den ringaste betydelse för honom. Personen i fråga åtnjöt icke detta skydd. Man inbillade honom möjligen, att han gjorde det men han gjorde det faktiskt icke. Detta tyckes konstitutionsutskottet ej ha förstått, då anmärkningen skrevs, och konstitutionsutskottets talesmän här i dag vilja icke erkänna, att så är fallet. Det vill med andra ord säga, att de urgera, att länsstyrelserna kunna stifta lag på punkter, där statsmakterna, d. v. s. riksdagen och Konungen, gemensamt ha att stifta lag. Det kan väl ändå aldrig vara konstitutionsutskottets mening, att något sådant kan gå för sig.

När det anföres detta om landstormsförordningen, vill jag säga, att jag ej sett den förordningen, men jag förmodar, att det i själva verket rör sig om en sådan sak, som att vederbörande på grund av sina göromål i alla fall skulle vara tillförsäkrade det skydd, som kap. 10 talar om, och den omständigheten, att det är infört i en kungl. förordning, är endast att anse som en upplysning om, att så är förhållandet.

Beträffande de stadgar, som finnas, av olika slag — det har bland annat anförts fiskeristadgan — så nämnas där vissa personer, som skola åtnjuta sådant skydd, och det lider ej minsta tvivel om, att de åtnjuta detta skydd på grund av 10 kap. och att alltså ett införande i den kungl. förordningen av detta skydd endast tjänar till upplysning om ett faktiskt förhållande. Men i den mån ett sådant faktiskt förhållande enligt detta 10 kap. icke föreligger, kan ingen länsstyrelse tilldela en person ett sådant skydd i verkligheten. Det är ett rent fiktivt skydd.

Jag behöver ej gå in på något ytterligare bemötande av vare sig herr Sundbergs eller herr von Geijers anföranden, ty de utgå från en från begynnelsen alldeles falsk utgångspunkt, och deras resonemang faller tillhoppa därmed, att denna utgångspunkt är falsk. Det är mycket möjligt, att både länsstyrelser och magistrater och de som fått skydd ha trott, att detta betytt något, men det har det icke gjort. Därför har regeringen ingalunda infört något nytt i detta polisreglemente, utan vi ha endast fastslagit vad som är faktiskt gällande rätt, och det är för detta, som konstitutionsutskottet gör anmärkning mot regeringen. Det är, jag upprepar det, en ganska uppseendeväckande anmärkning. Jag vill ytterligare understryka, att i själva verket är andra stycket i förevarande paragraf ingenting annat än ett förtydligande av första stycket. Därför att man tillåtit sig ett sådant förtydligande, får regeringen anmärkning. Jag tror ej, att man kan urgera, att det är en verkligt befogad anmärkning, som sålunda gjorts.

Mot herr Lyberg vill jag bara säga, att jag ej tror, att anmärkningen för

Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)

bristande logik i utformningen är befogad. Det står nämligen icke, att det är förbud för polismyndighet att tillförsäkra sådant skydd, utan att polismyndighet icke må meddela förordnande »avseende att tillförsäkra etc.». Det är väl ändå självfallet, att om en polismyndighet någon gång gjort något sådant, så har den avsett att tillförsäkra vederbörande skydd. Det har visserligen varit en felaktig föreställning om rättsverkningen av förordnandet. Det är vad som står i detta andra stycke, och jag kan icke inse, att det på något sätt är felaktigt uttryckt.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några få ord. När socialministern sade, att det är ett fiktivt skydd, som hittills meddelats dessa personer, och att det icke varit något faktiskt skydd, vill jag erinra om vad jag sade i början, nämligen att det på detta område har utvecklat sig en sedvanerätt, och på denna fiktion och obefintliga grund ha dock myndigheterna i decennier byggt. Då bör man ej utan vidare taga bort möjligheterna utan att ersätta dem på något sätt. Jag tycker, att det vore synnerligen lämpligt, om socialministern utlovade, att man på detta område skulle få motse något, som ersätter vad som ovillkorligen ändå, trots socialministerns sätt att se saken, borttagits. Hittills ha vi dock levat efter detta.

Herr statsrådet Möller: Även detta är ett missförstånd, ty det, som den föregående ärade talaren syftar på, är ersatt av första stycket i nu berörda paragraf. Om jag tager en omnibuskontrollör, en saluhallsinspektör, en hallförman, en av nykterhetsnämnd förordnad hembesökare eller en passvisitor etc., så kunna alla dessa personer av polismyndigheten förklarats vara ordningsvakter, och de falla under första stycket. Man har ju preciserat här i första stycket vad man vill skall falla under denna bestämmelse. I förordnandet skall angivas verksamhetens art och omfattning och tillika under vems förman skap ordningsvakten skall stå. Det är precis vad konstitutionsutskottet begär, men icke heller det har konstitutionsutskottet förstått. Jag bara konstaterar, att alltihop från början till slut grundar sig på missförstånd om hela saken.

Herr Thulin: Endast en replik till herr von Geijer. Han har två gånger betonat, att vid sidan av lagen uppvuxit en praxis, en sedvanerätt, som han sade, som tydligen står i strid, även enligt herr von Geijers mening, med vad som avsetts i 10 kap. 5 § strafflagen. Han har framhållit, att avbrytandet av denna praxis, på sätt som skett genom Kungl. Maj:ts åtgärd, utan att något annat satts i stället, är anmärkningsvärt.

Jag måste bekänna, att det är helt nya synpunkter, som göras gällande av konstitutionsutskottets ärade ordförande i detta fall. När man i konstitutionsutskottet har till behandling frågan om en praxis, som man anser vara lagstridig, och det göres gällande i konstitutionsutskottet, att denna praxis fortgått under en mängd år, ehuru man av en händelse icke påträffat den förut, anses det, att man från konstitutionsutskottets sida har fullständig rätt, ja, rent av skyldighet att ingripa mot denna praxis. Denna uppfattning har ju, som herr von Geijer vet, alldeles särskilt företrätts av en utav konstitutionsutskottets ledamöter. Så snart man träffar på en felaktig praxis, även om denna praxis fortgått länge, skall man ingripa mot den. Men här tycks man vilja göra gällande ett helt annat förfaringssätt. Här träffar man på en praxis, som kommit fram i anledning av ett särskilt fall, där vederbörande myndighet förfarit alldeles felaktigt och i strid mot lagens mening. Då skall man icke ha rätt att påpeka, att det är felaktigt, såsom det här skett. Jag måste verkligen säga, att den ståndpunkten förefaller åtminstone mig mycket underlig.

Jag har i konstitutionsutskottet ej kunnat vara med om denna anmärkning, därför att jag ansett den obefogad, och jag finner, att den diskussion, som här ägt rum, ger ytterligare stöd för den uppfattning, som jag redan i utskottet företrätt, nämligen att anmärkningen är obefogad.

*Ang. viss
bestämmelse i
polis-
reglementet.
(Forts.)*

Herr von Geijer: Nu ha vi kommit till replikerna. Endast några få ord! Hela herr Thulins resonemang vilade på, att jag skulle ha gått ut ifrån, att denna praxis var olämplig. Det är något, som jag icke sagt, utan jag har tvärtom ansett, att den praxis, som hittills i detta fall varit idkad, varit lämplig.

Endast ett ord ytterligare mot herr socialministern med anledning av att han omnämnde de personer, som här angivits. Denna uppräknings innefattar dock icke alla tänkbara fall, utan det kan ju då och då komma nya fall, då personer i liknande ställning skulle kunna ha behov av sådant skydd och där man verkligen ej kan säga, att de i likhet med de förut uppräknade ha polisverksamhet. Det är detta ord »polisverksamhet», som står i första stycket, som jag syftat på hela tiden.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, lades förevarande punkt till handlingarna.

Punkten 4.

Den 31 december 1925 entledigade Kungl. Maj:t på därom gjord ansökning disponenten Elis Walfrid Bosæus från honom meddelat förordnande att intill utgången av år 1926 vara arbetsrådets ordförande och chef. Därjämte förordnade Kungl. Maj:t statssekreteraren i socialdepartementet Sigurd Ribbing att, under samtidigt bestridande av sin statssekreterartjänst, under år 1926 vara arbetsrådets ordförande och chef, med rätt för Ribbing att åtnjuta nämnda befattning hos arbetsrådet tillkommande arvode. Med avseende å detta arvode hade Kungl. Maj:t tidigare samma dag föreskrivit, att med ändring av den för arbetsrådet för budgetåret 1925—1926 fastställda stat, enligt vilken till ordföranden och chefen utginge lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg med tillhoppa 15,000 kronor för år, nämnda befattningshavare från och med den 1 januari till och med den 30 juni 1926 skulle åtnjuta arvode med för år räknat 4,000 kronor, varå dock dyrtidstillägg icke skulle utgå.

*Ang. stats-
sekreteraren
Ribbings
förordnande
att vara
arbetsrådets
ordförande.*

Samtliga dessa beslut fattades på föredragning av chefen för socialdepartementet statsrådet Möller och i enlighet med dennes hemställan.

På skäl, som i den nu föredragna punkten anförts, hade utskottet i anledning av berörda förordnande funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, N. S. Norling, Sävström, Borg, Karlsson* i Vadstena och *Fast* ej funnit tillräckliga skäl föreligga för att i denna punkt göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Beträffande denna anmärkning tvekar jag icke ett ögonblick att säga, att det förvisso kan råda delade meningar om lämpligheten av det förordnande, som här på min föredragning skett. Det är fullt resonligt, och jag kan mycket gärna tillstå, att jag själv med hänsyn till de principiella betänkligheter, som kunde anföras mot ett sådant arrangemang, var mycket betänksam, innan förordnandet ägde rum. Jag skall nu bara be att få förklara de motiv, som för mig blevo avgörande, då jag föreslog, att statssekreteraren i socialdepartementet skulle bli ordförande i arbetsrådet.

Ang. stats-
sekreteraren
Ribbings
förordnande
att vara
arbetsrådets
ordförande.
(Forts.)

För det första vill jag nämna, att det ser ganska förskräckande ut, när konstitutionsutskottet räknar upp de fall, där ordföranden i arbetsrådet så att säga skulle dubbelfungera i praktiskt taget samma ärenden, dels som ordförande i rådet dels som statssekreterare i socialdepartementet. Emellertid tror jag mig våga säga, att några större praktiska verkningar kan detta ej komma att få. Beträffande den del av arbetsrådets verksamhet, som sammanhänger med att Kungl. Maj:t efter denna myndighets hörande skall avgöra vissa ärenden, så vill jag bara upplysa om, att ett fall som detta icke under den hittills gångna tiden av arbetstidslagens giltighet någonsin förekommit, varför det alltså måste antagas komma att tillhöra de mycket sällsynta undantagsfallen.

Vad beträffar frågan om de utlåtanden, som arbetsrådet har att avge, så sammanfalla ju dessa, praktiskt taget, med frågor om lagens revision. Alltså, när provisoriet utlöper, och det blir fråga om en ny eller eventuellt förändrad lagstiftning, så inhämtas naturligtvis arbetsrådets utlåtande, men man kan väl förutsätta, att efter det beslut, som fattats vid innevarande års riksdag, kommer det icke att inträffa förrän om fyra år. Med all sannolikhet blir ju det fallet.

Vad anslagsäskandena beträffar, är det ju en punkt, som återkommer varje år, men jag vill då erinra om, att arbetsrådets stat ju tillhör de jämförelsevis obetydliga och lätt överblickade, och därför torde det ej heller ur den synpunkten komma att få några praktiskt skadliga verkningar, att samma person, som avgivit statförslaget, i viss grad kommer att i departementet utföra prövningen av ärendet. I sista hand är det ju i alla fall socialministerns ord, som blir avgörande beträffande anslagsäskandena hos riksdagen. Men jag erkänner, att dessa principiella betänkligheter ha fog för sig — därom är icke fråga.

Då jag emellertid hade att tillsätta denne ordförande och granskade de alternativ, som kunde komma i fråga, så fann jag det ganska klart, att lösningen med herr Ribbing som ordförande i arbetsrådet var den praktiskt bästa lösningen. Man skall ej glömma, att han har ett mångårigt ledamotskap i arbetsrådet bakom sig, att han tjänstgjort de första åren som vice ordförande i detta arbetsråd och därefter såsom ordförande och att det med hänsyn till lagens tillämpning på detta område följaktligen dock var mycket, som talade för, att man på detta sätt skulle tillföra arbetsrådet en person, vars erfarenhet beträffande arbetstidslagen — om jag nu undantager arbetsrådets egna ledamöter — obestriddligen var större än någon annans i det ögonblick, då utnämningen skulle äga rum.

Slutligen vill jag säga, att frågan, huruvida ordförandeskapet skulle vara en bisyssla eller icke, har ingenting med personfrågan att skaffa. Den var avgjord, långt innan frågan, med vilken person posten skulle beklädas, var upptagen till någon närmare prövning. Och det var efter min uppfattning det enda rimliga handlings sättet, att ordförandeskapet gjordes till en bisyssla, sedan ärendenas mängd i arbetsrådet hade nedgått så högst väsentligt som skett. Jag vill dessutom nämna, att arbetsrådet har den 19 april i år beslutit upptaga frågan om en ny arbetsordning, just med hänsyn till de förändrade förhållandena på ordförandeposten — den förändring, som skett därigenom, att en förutvarande heltidssyssla förvandlats till en bisyssla. Och staten har i varje fall sparat 10,000 kronor på detta arrangemang. Jag tror, att ur praktisk synpunkt kan det ej finnas någon rimlig anledning att göra anmärkning.

Jag skall nu tillåta mig en fråga till utskottet. Det står på sid. 20 i de sista raderna av denna punkt: »Även om hänsyn toges till den lättnad i ordförandens arbetsbörda, som numera må hava inträtt, kan utskottet under dylika förhållanden icke finna, att denna chefspost nu bort förenas med statssekreterartjänsten i socialdepartementet.» Jag skulle gärna vilja veta vad detta »nu»

betyder, ty det har ju en viss betydelse med hänsyn till omdömet om den anmärkning, som här är riktad mot mig.

Herr Reuterskiöld: Departementschefen har först och främst erkänt, att vad han här gjort åtminstone principiellt kan vara omtvistat. Departementschefen har dock velat betrakta frågan dels ur principiell synpunkt dels ur praktisk-personlig synpunkt och dels ur praktisk-saklig synpunkt, om jag fattade honom rätt. Ur principiell synpunkt erkände departementschefen det befogade i anmärkningen, om än med några invändningar, som, ehuru helt naturliga ej alldeles passade till försvar för den ståndpunkten, att man kan göra så, som här skett. Det är i alla fall tydligt, att departementschefen principiellt ansett, *att detta icke bör upprepas.*

Jag skall då lämna den principiella synpunkten och gå över till den praktisk-personliga synpunkten, som utskottet dock icke vidrört. Som statsrådet säkerligen har sig bekant, är det med mycken tvekan, som utskottet någonsin går in på prövning av tillsättningsfrågor, därför att där är det så ytterligt svårt för utskottet att kunna fälla något omdöme, utan där låter man vad som skett passera oanmärkt. Det finns ju undantag, men det är ytterst sällan som anmärkningsanmälning, vilken framställs i utskottet föranleder till någon som helst anmärkning. Utskottet har därför icke alls yttrat sig om personvalet, och jag har icke heller i detta fall anledning att göra det. Jag har visserligen icke heller i utskottet vid detta ärendes handläggning, och jag kan således icke svara på den fråga, statsrådet framställde angående uttrycket »nu». Men jag tror i varje fall icke, att däri kan inläggas vad statsrådet ville inlägga. Om emellertid statsrådet funnit, att den lämpligaste mannen på den platsen var den, som blev utnämnd, då hade det naturligaste varit, att han samtidigt blivit befriad från sitt statssekreterarskap. Ty även om han vore en aldrig så utomordentligt framstående och duglig man, är han dock ej oersättlig på båda platserna, utan samma kutym bör upprätthållas, som då man utnämner en statssekreterare t. ex. till landshövding, i vilket fall han ju lämnar sin statssekreterarpost. Jag tror icke, att utskottet skulle gjort den ringaste anmärkning, om det blivit fallet här. Om den utnämnde återvänt till den verksamhet, som han haft förut, skulle det icke varit något att säga därom, därest han samtidigt lämnat statssekreterarskapet. Jag tror icke heller, att det är så ont om folk i vårt land och allra minst, att det för en socialdemokratisk ministär är så svårt att få statssekreterare, att det skulle vara nödvändigt med detta arrangemang.

Då komma vi emellertid till den praktisk-sakliga synpunkten. Statsrådet säger, att denna post har förvandlats till en bisyssla så att säga, som skulle kunna förenas med statssekreterartjänsten. Jag tillåter mig säga, att även om statsrådet betraktar den som en bisyssla, bör den i alla händelser *betraktas så, som lagen ställer den*, och därvid är det en synpunkt, som icke, så vitt jag kunnat se, kommit till sin rätt. Arbetsrådet och dess uppgift har här av statsrådet berörts. Under den tid jag suttit i konstitutionsutskottet, har jag haft anledning att flera gånger granska handlingar och protokoll rörande arbetsrådsfrågor. För några år sedan hade vi på min begäran fått in handlingarna rörande beslut av regeringen i vissa frågor, där arbetsrådets yttranden förelågo, och jag var på den tiden mycket intresserad av granskningen av dessa fall. Jag känner icke till, hur det för närvarande kan ha varit i detta avseende, men jag tillåter mig påpeka ännu en sak.

I lagen angående arbetsrådet, arbetstiden och arbetarnas ställning finns det en paragraf, som ger arbetsrådet en alldeles unik ställning i vår rätt, och det är den paragraf, som ger arbetsrådet rätt att med bindande verkan även

Ang. statssekreteraren Ribbings förordnande att vara arbetsrådets ordförande. (Forts.)

Ang. stats-
sekreteraren
Ribbings
förordnande
att vara
arbetsrådets
ordförande.
(Forts.)

för domstol föreskriva vem som skall anses som arbetare i lagens mening och vad som skall anses vara företag, som falla under lagen. Uppstår nu tvekan hos domstol eller yrkar part, att arbetsrådets yttrande skall inhämtas, skall detta även inhämtas, och då blir det bindande för domstolen.

Det kan under inga omständigheter anses lämpligt och skäligt att i fråga om en politisk statssekreterarbefattning — den är i varje fall politisk under nuvarande regering, och jag tror, att det med fullt fog så är — förfara på det viset, att den förenas med en befattning, som måste hava en så självständig ställning, att dess innehavare fullt ut fyller förutsättningarna för utövning av den objektiva och opartiska prövning, som tillhör arbetsrådet i detta hänseende.

Därtill kommer, att arbetsrådet är organiserat ungefär efter samma princip som försäkringsrådet och centrala skiljenämnden. Vill statsrådet anse ordförandeskapet i dessa som bisysslor, som skulle kunna förenas med ett politiskt statssekreterarskap, tror jag detta är en naturlig konsekvens av vad som nu skett, men jag tror, att det är en konsekvens, som konstitutionsutskottet och riksdagen böra undanbedja sig.

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Vi reserverar oss, såsom framgår av vår reservation, tillerkänt de synpunkter, som utskottet anlagt, ett visst värde. Herr statsrådet har nu närmare utvecklat och bemött dem, i vad det gäller föredragningen av ärenden och den dubbelställning, som statssekreteraren i detta fall, enligt utskottets mening, skulle komma att intaga. Man kan dessutom säga, att frågan sammanhänger med en annan, nämligen frågan om mångsyssleriet inom statsförvaltningen. Vi ha här på kammarens bord ett statsutskottsbetänkande med anledning av statsrevisorernas berättelse, däri detta mångsyssleri särskilt påtalas och en utredning begäres hos regeringen för att komma det onda till livs. I detta hänseende kan jag vara med om, att frågan är diskutabel, och det har ju också från herr statsrådets sida angivits att han varit ganska tveksam, innan han träffade detta val, men att det förelegat så starka praktiska skäl, att han fann anledning att låta de principiella betänkligheterna fara.

Vi reserverar oss, att socialstyrelsen ifrågasatt, att man skulle indraga arbetsrådet och att arbetsrådets uppgift skulle övertagas av detta ämbetsverk. Det har också ifrågasatts, att rådet i någon annan form skulle uppstå inom socialstyrelsen. Ur den synpunkten, kan man betrakta arbetsrådet för närvarande mera såsom ett provisorium. Ty jag kan aldrig för min del tro, att man i längden kan vidhålla den dualism, som för närvarande råder, då socialstyrelsen har att genom sin andra byrå utöva övervakandet av såväl arbetarskyddslagen som arbetstidslagen, men att två myndigheter skola handlägga dessa ärenden. Förr eller senare kommer man givetvis fram till denna socialstyrelsens tanke, att dessa lagar måste inarbetas och på det sättet arbetsrådets uppgift på ett eller annat sätt förändras.

Jag undrar, om man då kan säga, som herr Reuterskiöld gör, att det skulle vara riktigt, att under dessa förhållanden entlediga statsskreteraren ifrån denna sin syssla och i stället låta honom helt ägna sig åt arbetsrådets uppgift. Jag är för min del övertygad om, att därest statsrådet icke skulle ha föreslagit en ändring i berörda fall, utan till denna post tagit en industriman, ryckt bort denne ifrån hans borgerliga syssla och tillsatt honom såsom ordförande med oförändrade löneförmåner, skulle man mycket starkt kunna ifrågasätta, huruvida icke konstitutionsutskottet hade betraktat detta såsom särdeles olämpligt i nuvarande situation.

Enligt min mening förefinnas alltså mycket starka praktiska skäl för den åtgärd, herr statsrådet här föreslagit.

Herr statsrådet **Möller**: Jag ber om ursäkt, men jag skall bara ett ögonblick tillåta mig fästa uppmärksamheten på en enda sak. Jag beklagar, att man icke kan svara mig på den framställda frågan, varför detta »nu» finns här i betänkandet; det kan ju hända, att det blott är ett korrekturfel. Detta är emellertid ett så allvarligt dokument, att ett sådant korrekturfel icke lämpligen här bör få förekomma. Därest detta »nu» betyder, att man bara denna gång opponerar sig emot en sådan förening av tjänster, så förfaller hela det principiella resonemanget bakom denna anmärkning. Men jag förmodar, att det icke har någon sådan betydelse.

Beträffande herr Reuterskiölds anförande vill jag säga, att den frågan, huruvida en syssla skall vara bisyssla eller ej, har väl icke med arbetets art att göra, utan det är väl då fråga om arbetets mängd. Det vore ju ändå något ganska orimligt, att man skulle låta frågan om själva arbetets art bestämma den saken. Jag har verkligen betraktat det såsom en av mina mycket få förtjänster att kunna göra en besparing på 10,000 kronor på denna punkt, och jag trodde, att den skulle få någon annan värdesättning, än vad som framgick i varje fall av herr Reuterskiölds anförande.

Jag ville icke taga upp den där frågan om arbetsbördan, huruvida icke statssekreteraretjänsten i socialdepartementet var så betungande, att den därför icke borde ha förenats med denna andra befattning. Den frågan har utskottet berört, men därvidlag böjer jag mig naturligtvis utan vidare för konstitutionsutskottets auktoritet, ty det är klart, att konstitutionsutskottet mycket bättre än både undertecknad, som för närvarande är chef för socialdepartementet och statssekreteraren själv, har reda på huruvida hans arbetskrafter räcka till för detta arbete.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Jag vill endast säga några ord med anledning av den fråga, som herr statsrådet framställt, och jag vill på den svara, att förekomsten av detta ordet »nu» i betänkandet är beroende på ett korrekturfel. Det är fatalt, att det kommit in, men på grund av det brådskande arbetet har detta kunnat äga rum. Det är, som sagt, helt och hållet ett korrekturfel.

Jag kan, eftersom jag ändå har ordet, tillägga, att det bestämmande för utskottets ståndpunktstagande i detta fall icke alls varit sparsamhetsskäl.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den nu ifrågavarande punkten lades till handlingarna.

Punkten 5.

Den 4 november 1925 ingav missionären teologie och filosofie kandidaten P. Sandegren en till Konungen ställd skrivelse, vari han under åberopande av Kungl. Maj:ts resolution beträffande en av teologie kandidaten C. T. Folke under år 1924 gjord ansökan anhöll att, med iakttagande av gällande bestämmelser, få såsom tredje ämne i teologie licentiatexamen vid Lunds universitet medtaga missionskunskap, omfattande missionshistoria och missionsteori. Denna ansökan tillstyrktes enhälligt av teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala i yttranden, avgivna den 19 november, respektive den 15 december 1925, och förordades jämväl av universitetskanslern i yttrande den 19 december samma år.

Den 31 december 1925 föredrogs ansökningen inför Kungl. Maj:t. På hemställan av föredragande departementschefen fann Kungl. Maj:t härvid ej skäl bifalla ansökningen.

Utskottet, som funnit föredragande departementschefens hemställan beträffande den av Sandegren ingivna ansökningen ur flera synpunkter anmärkningsvärd, hade enligt den nu förevarande punkten ansett sig böra hos riksdagen

Ang. statssekreteraren Ribbings förordnande att vara arbetsrådets ordförande.
(Forts.)

Ang. vägrat tillstånd att i teologie licentiatexamen medtaga missionskunskap.

Ang. vägrat tillstånd att i teologie licentiateexamen medtaga missionskunskap. (Forts.)

göra anmälan enligt § 7 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Olsson.

Vid denna punkt hade reservation anmälts av herrar *Engberg, Thulin, G. W. Hansson, Sävström, Vennerström, Borg* och *Hallén*, som på åberopade grunder ansett, att anmärkning mot statsrådet Olsson icke bort i denna punkt förekomma.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! När jag i natt i medkammaren hade att svara på den anmälan, som nu i dag föreligger i denna kammare, lät jag förstå, att jag inte riktigt kunde finna mig till rätta med det sätt, på vilket utskottet tagit på denna sak, och jag fann mig därför föranlåten att till de ärade utskottsledamöterna ställa en del frågor. Detta var emellertid ett — som det visade sig — rätt onödigt företag, därför att dessa frågor aldrig besvarades. Man läste visserligen upp för mig — med något andra ordalag — vad som stod i memorialet här, men det hade jag ju själv läst. Då emellertid, som bekant, hoppet är det sista, som överger en människa, har jag den förtröstan i dag, att dessa frågor här komma att besvaras.

För att emellertid låta kammarens ledamöter — som enligt vad jag, kanske något respektlöst, förmodar, inte studerat memorialet på denna punkt — förstå, vad det här egentligen gäller, vill jag betona, att det påtalade sakförhållandet innesluter i sig tvenne fall. En teologie studerande, Folke, har under år 1924 fått dispens att i teologie licentiatexamen i en viss ämneskombination medtaga ämnet missionskunskap. En annan studerande av samma slag, Sandegren, har år 1925 fått avslag på en ansökan av ungefär enahanda beskaffenhet.

Nu hörde vi nyss, hur det lästes upp, att konstitutionsutskottet menat, att det ur principiell synpunkt synes olämpligt, att i en fråga som denna olika grundsatser tillämpas vid skilda tillfällen, och det må ju vara riktigt. Men som vi finna, är det bara två fall, som förekommit. Saken är således i hög grad oprövad, och under ett prövande stadium bör ju något sådant som detta kunna få inträffa.

Utskottet säger på ett annat ställe, att det beslut, som fattades år 1924, borde ha fått bli prejudicerande, och då det väl alltid brukar vara på det viset, att ett fall — för att få spela denna dominerande roll — måste vara på ett alldeles särskilt sätt prövat och till sin beskaffenhet fast grundat, så ligger den frågan, som jag ställer till konstitutionsutskottets ledamöter, sålunda: Vad är det för skäl, som gör, att man gillat utslaget i det första fallet, men ogillat utslaget i det andra? Jag har anledning att fråga detta så mycket mer, som utskottet på ett annat ställe säger, att de skäl, som kunnat åberopas för bifall till Folkes ansökan, då också bort tala för ett bifall till Sandegrens ansökan.

Nu förstå konstitutionsutskottets ärade ledamöter, att en anmärkning ju inte ges för ro skull; den ges i ett bestämt syfte. Men om departementschefen, som jag sade, skall kunna finna sig till rätta i det här och om han skall ha någon nytta av det, ja, om detta memorial skall kunna spela någon roll i hans konstitutionella uppfostran så måste det naturligtvis göras klart för honom, vad det är för skäl, som gör, att han betraktas ha varit ille ute. Som jag nämnde, sveks hoppet på ett svar på denna fråga i andra kammaren. Jag skulle vara glad, om det inte också svikes här, och jag förmodar, att konstitutionsutskottets ledamöter ingenting ha emot att göra en människa glad. Som en gengäld skall jag i stället lägga upp för konstitutionsutskottets ärade ledamöter, hur jag har sett på den här saken.

Jag har haft som utgångspunkt någonting mycket enkelt och anspråkslöst. Jag har närmast velat två saker, då jag hemställde om avslag på herr Sandegrens ansökan. Jag vill i förväg och inom parentes säga, att vi skola lägga

märke till, att det gäller licentiatstudier — vetenskapliga studier. Jag har då, säger jag, velat två saker: Jag ville, att vetenskapen skulle få vara vetenskap och jag ville vidare, att man inte dispensvägen skapade nya licentiatämnen, som skulle gå ut i världen med de gamla ämnenas pretentioner, men som på grund av sin natur inte skulle vara av de gamla ämnenas värde. När den av Folke — således målsmannen för det första ärendet — gjorda ansökan prövades av universitetsmyndigheterna och hade nått teologiska fakulteten i Uppsala, hade representanten för ämnet kyrkohistoria där, professor Linderholm, ett yttrande till protokollet, som jag måste fästa mig vid och som jag tror det skulle ha varit bra, om konstitutionsutskottets ärade ledamöter något mera fäst sig vid. Hans resonemang var i korthet detta, att ett vetenskapligt studium av missionskunskap — missionskunskapen då innefattande inom sig både missionshistoria och missionsteori — måste ha sin tyngdpunkt i missionens historia. Men missionshistorien vore bara en del och en mycket begränsad sådan av kyrkohistorien. Det måste då, menade han, vara rätt vanskligt att bryta ut missionshistorien ur kyrkohistorien — tillsammans med vilken den egentligen endast riktigt kunde studeras och bearbetas — ty ett historiskt studium, till den grad reducerat, måste få ett rätt mycket mindre vetenskapligt värde. Här till komme, att det också måste få ett mindre examensvärde. Ty om det är riktigt, att de olika ämnena i licentiatexamen böra ha ungefär enahanda värde, då kan inte en del få samma värde som det hela. Men skulle man bryta ut något, då menade professor Linderholm också, att det vore orimligt att inte bryta ut missionshistorien i sin helhet — således allt ifrån den kristna kyrkans äldsta tid och fram till våra dagar — utan bara taga ut en del, exempelvis ifrån nyare tidens början eller från förra århundradets början, som det ju ursprungligen var tal om. När jag satt och begrundade detta, tyckte jag, att detta resonemang var slående riktigt och att, om man inte höll på vad professor Linderholm påpekat, man faktiskt äventyrade två saker, både det vetenskapliga kravet och det nya ämnets värde.

Nu påpekades det under debatten i natt, att detta stöd, som jag tagit för mitt bedömande eller för mitt avgörande i saken, i grund och botten hade fallit bort, därför att i det senare fallet något sådant av Uppsala universitets teologiska fakultet inte vidare hade upprepats. Men jag menar, att ett skäl har sitt eget värde, och detta värde blir inte större, därför att det upprepas gång på gång, lika litet som skälets tyngd blir mindre, därigenom att det inte alls upprepas.

Nu ligger saken så, att detta professor Linderholms resonemang får sitt starkaste belägg just i den studieplan, som sedermera utarbetades och efter vilken Folkes studier väl för närvarande löpa, såvida de inte redan ha löpt ut. Vad var det nämligen man skulle fordra i detta nya licentiatämne? Jo, det skulle först vara en allmän överblick över den evangeliska missionshistorien — den delen ingår redan i de kyrkohistoriska studierna. Det skulle vara ett specialarbete för vart och ett av de större missionsfälten, således Kina, Japan, Indien, Afrika och den muhammedanska världen — jag tror inte, att det var flera. Det skulle vidare vara något av de större missionssällskapens historia — också en del, som redan nu ingår i de kyrkohistoriska studierna — och det skulle vara ett par levnadsteckningar av märkesmän inom missionen samt de svenska missionernas historia, som också delvis ingår i den nuvarande kyrkohistoriska kursen. Och så skulle det vara evangelisk missionsteori — något för mig högeligen nytt och egendomligt — jämte den katolska missionen och slutligen, såsom ett påbröd för dem, som inte samtidigt läst kyrkohistoria, ett arbete av Harnach — förresten ett briljant arbete i två band, men inte någonting mera än detta arbete.

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

Jag tillät mig i andra kammaren säga, att för var och en, som har någon liten förtrogenhet med historiska studier och historisk forskning och som tagit del av den litteratur, som ligger bakom de olika rubriker, som jag nu läst upp, att för denne det skulle vara rätt tydligt och klart, vad jag menar, när jag säger, att det finns en bestämd skillnad mellan vetenskap och journalistik, mellan vetenskapligt arbete och nöjesläsning, och att denna skillnad blir allt mer iögonfallande ju närmare vi komma våra egna dagar. Min gamle historielärare, professor Martin Weibull, sade en gång under mitten av 1890-talet, att mycket av den historia, som skrivits efter år 1815, i hög grad ingenting annat var än ett konglomerat av tidningsartiklar, och jag skulle tro, att han i stort sett hade rätt, ty inom de år, som ligga, låt oss säga en 50 år från våra dagar, är det säkerligen mycket svårt att vetenskapligt bearbeta det historiska stoffet.

Nu väckte emellertid detta mitt yttrande också missnöje i andra kammaren. Man betraktade det som ett slag i ansiktet på missionskunskapen — om den nu har något ansikte. Man tyckte, att jag ville liksom degradera den. Jag har lärt mig, att det i nästan alla ting här i världen visserligen kan vara ledsamt men dock i längden riktigast att man säger som sant är. Vem som helst kan kontrollera, att det ibland den litteratur, som ligger bakom de omnämnda rubrikerna, finns skrifter av den beskaffenhet, att man kan kalla ett studium därav för nöjesläsning — naturligtvis under förutsättning av det rätta anlaget och den rätta sinnesarten hos den, som läser. Vill man kontrollera den uppfattning, som jag här kommit med, då skall man jämföra missionshistoria och kyrkohistoria, så som de vetenskapligt bedrivs, och man skall då finna, att man inom kyrkohistorien lagt saken på ett annat sätt. Där söker man leda de studerande in i den vetenskapliga verkstaden, att ge dem inte bara verktygen och materialet utan också arbetsmetoderna. Allt det där har man i det nya ämnet mönstrat ut rätt sorgfälligt, och man har trots sig kunna ersätta detta med ingenting annat än litteraturläsning.

Nu vet jag ju inte, som jag nämnde i början av mitt anförande, hur konstitutionsutskottet i grund och botten har sett på dessa ting. Men det är lika ledsamt för det. Personligen har jag kommit till den uppfattningen, att den dispens, som gavs år 1924, var ett grepp, som inte var lyckligt. Jag anser det inte lyckligt just därför, att det strider mot det, som jag tycker bör vara rättesnöret i en fråga som denna, nämligen att man skall låta licentiatstudier, d. v. s. vetenskapliga studier, vara vetenskapliga studier och man skall inte pruta av på dem bara för att göra det bekvämt för en del studerande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Då jag begärt ordet i denna fråga, oaktat jag icke inom utskottet deltagit i avgörandet av densamma, beror detta därpå att i utskottsutlåtandet finnes ett uttalande, som jag för min del finner synnerligen betänkligt och som jag icke vill på något sätt underskriva, och det är på det ställe i memorialet på sidan 23, där det heter: »Ur principiell synpunkt synes det olämpligt, att i en fråga som denna olika grundsatser tillämpas vid skilda tillfällen.» Jag måste säga, att den enda grundsats, som skall tillämpas i alla dispensfrågor, är en prövning av fallet — fall från fall: eljest förlorar det hela sin karaktär av dispens. Det är ju det väsentliga och det viktiga vid dispensfrågors prövning, att man icke låter ett föregående avgörande bli bindande för ett följande, och jag kan icke finna annat, än att det är en klok politik och ett riktigt handhavande av regeringsmakten i ett fall sådant som detta, att man verkligen prövar fall för fall och därvid låter de synpunkter bli avgörande, som kunna läggas just på det förevarande fallet i det sammanhang det då står, alldeles oavsett övriga fall.

Om man skulle gå den vägen, att så snart dispens i ett fall är beviljad skola

alla kunna få dispens, alldeles oavsett om förhållandena äro i *alla* de stycken, som äro väsentliga, likartade eller ej. Varje sökande tror nog, att hans casus är alldeles lika med en föregående sökandes, men en försiktig myndighet, som t. ex. juridiska fakulteten i Uppsala, brukar säga, då den tillstyrker en dispens. »med hänsyn till de föreliggande omständigheterna». Det vore väl ytterst betänkligt, om man skulle komma in på någon annan bog. Jag vill taga det exemplet, att ansökningar om dispens från latin för en juris kandidatexamen inkomma. Hur skulle det gå, om dispens skulle beviljas i alla dessa fall? Det förekommer, att sjöofficerare begära sådan dispens. De få den ibland, men det är icke säkert, att de alltid få den. Det förekommer också, att personer vid tekniska högskolan begära sådan dispens. De få den ibland men icke alltid, vilket jag tror är fullkomligt riktigt, därför att alla hava icke samma meriter och förutsättningar.

Då jag icke har anledning att gå in på själva sakfrågan — det gäller ju här en fakultet, som jag icke tillhör, och jag har därför icke heller deltagit i ärendets behandling inom utskottet — vill jag dock säga så mycket, att om jag hade deltagit i densamma, hade jag befunnit mig bland reservanterna, om också icke i den skara, som nu undertecknat reservationen, utan med en något annan motivering.

Herr Leander: Jag vet icke, om herr statsrådet blir glad över, att jag nu yttrar några ord, men jag vill ändå försöka angiva utskottets ståndpunkt.

Det stigande intresset för den kristna missionsverksamheten har också helt naturligt medfört ett ökat studium i missionskunskap, som på grund därav tillvunnit sig allt flera hängivna utövare. Vid ett flertal utländska universitet äro professurer i detta ämne upprättade, och jag förmodar, att man i dessa länder har prövat, huruvida det är en verklig vetenskap eller icke, innan man tagit detta steg. Hos oss är ju en början därtill gjord med, att vi i Lund ha en docent i missionshistoria.

Herr statsrådet vill, att vetenskapen skall vara vetenskap, och för all del! Nu vet jag icke, om herr statsrådet därmed vill antyda, att missionskunskap är utav mindre värde. Säkert är ändå, att detta ämne har visat sig besitta förmåga att kunna inspirera och vara av mycket stor betydelse för det kyrkliga och religiösa arbetet. Det är allmänt erkänt av alla, som äro vänner till detta arbete.

I de till detta ärende hörande handlingarna finnes ett brev från docenten Lindeberg till en tjänsteman i ecklesiastikdepartementet. I detta brev, som icke återopats i utskottets memorial, upplyser docenten Lindeberg, att han erhållit många förfrågningar rörande möjligheten att i licentiatexamen kunna få medtaga ämnet missionshistoria och att det är flera, som med intresse avvägt Kungl. Maj:ts avgörande med hänsyn till Folkes ansökan. När sedan denna ansökning efter mycket noga övervägande och prövning beviljades, kunde väl dessa teologie studerande icke tro annat, än att ett prejudikat verkligen hade skapats, så att de alltså voro i fortsättningen oförhindrade att bedriva studier i ämnet, enär de hade de bästa utsikter, att de i sin ordning kunde få medtaga detsamma i en blivande examen. Allt var ju nämligen ordnat i och med det tillstånd, som Folke erhöll, att medtaga missionskunskap som tredje ämne i licentiaten. De utav teologiska fakulteten i Uppsala uppställda villkoren hade blivit uppfyllda, och därmed voro de betänkligheter, som denna fakultet uttalat, undanröjda. Studieplan och examensfordringar hade blivit fastställda av universitetskanslern på uppdrag av Kungl. Maj:t, och kompetent examinerator i ämnet hade blivit förordnad. Man kan ju därför föreställa sig, att när sedan missionären, teologie och filosofie kandidaten Sandegren, fick avslag på sin ansökan, i vilken han återopade Kungl. Maj:ts reso-

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

lution rörande Folke, detta måste väcka förstämning, för att använda ett milt uttryck, icke blott hos Sandegren, utan hos alla dem, som berett sig på att få medtaga ämnet i sin examen.

Reservanterna vilja nu bestrida, vad dock icke herr statsrådet här har gjort, att dessa två dispensärenden äro fullt jämförliga med varandra. Det är något svårt för ett objektivt bedömande att se, vari skillnaden skall bestå. Men skall det vara någon skillnad, måste den utfalla till favör för Sandegren, ty han hade inte blott avlagt en mycket vacker teologie kandidatexamen, utan också en mycket vacker filosofie kandidatexamen. Dessutom hade han studerat vid universitetet i Halle någon tid under år 1912 missionskunskap för professor Hausleiter, en av de allra förnämsta auktoriteterna på detta område. Herr Sandegrens ansökan att i teologie licentiatexamen få såsom tredje ämne välja missionskunskap hade också tillstyrkts reservationslöst, icke blott av teologiska fakulteten i Lund och universitetskanslern, utan även av teologiska fakulteten i Uppsala, alltså även av de i fallet Folke hörda, då dissenterande professorerna Linderholm och Wetter. Därav är man berättigad att draga den slutsen, att professor Linderholm blivit tillfredsställd med de åtgärder, som vidtagits, för att missionskunskap skulle kunna såsom ett fullgott ämne ingå i teologie licentiatexamen. Och man får väl ändå förutsätta, att det tillkommer även en ecklesiastikminister att icke sätta sin subjektiva uppfattning över alla sakkunniga auktoriteters på området enhälliga mening. Jag undrar vad de teologiska fakulteterna säga om det betyg, som de erhållit av herr statsrådet, att just den av dem utarbetade studieplanen gör sig mera såsom en slags journalistik och nöjesläsning än som en vetenskap. Hava då icke dessa teologiska fakulteter förmåga att bedöma vad som är vetenskap eller inte?

Jag har nu i min hand den studieplan — och den har ju också herr statsrådet reda på — som är uppgjord för ämnet missionshistoria och missionsteori i licentiatexamen, och när man nu ser titelförteckningen över alla de arbeten, som skola läsas och inhämtas för denna examen, finner man nog, att detta ämne sannerligen icke är lätt. Bara titelförteckningen upptager tre sidor. Det går nog inte i brådrasket att inhämta alla dessa kunskaper.

Nu ha ju reservanterna — vilket ej heller herr statsrådet gjort — framhållit, att Sandegren icke uppgivit den ämneskombination, som han ämnade använda i sin teologie licentiatexamen. Naturligtvis visste alla myndigheter, innan de tillstyrkte hans ansökan, vilka ämnen det gällde, nämligen förutom missionskunskap kyrkohistoria och religionshistoria. Alltså kan man tycka, att hans ämneskombination hade något företräde framför Folkes, ty Folke hade ju teologisk encyklopedi och nya testamentets exegetik förutom missionshistoria. Alltså de ämnen, som Sandegren hade valt, måste anses ha ett mera intimt samband med missionshistorien än de av Folke valda ämnena. Likaledes var det helt säkert klart för alla myndigheterna, att Sandegren hade i åtta år varit svenska kyrkans missionär i Sydindien eller fr. o. m. år 1915 till år 1923, alltså en betydligt längre tid än de två och ett kvarts år, som Folke verkat såsom missionär i Kina. För övrigt finner man ju i statskalendern den upplysningen, att herr Sandegren allt fortfarande är svenska kyrkans missionär.

Att nu en ansökning av detta slag skulle röna olika behandling till följd av den ena eller den andra ecklesiastikministerns sympatier eller antipatier för ämnet är naturligtvis alldeles uteslutet. Men man inser emellertid, att genom den olika behandlingen av här ifrågakvarande båda ansökningar uppkommit en osäkerhet, som framkallat obehag i mer än ett hänseende och missräkningar hos dem, vilka förlitat sig på, att ett beslut av Kungl. Maj:t är ett kungsord och att man därför kunde lägga det till grund för den plan, som man uppgjorde för framtiden. Häri ha nu åtskilliga teologie studerande blivit besvikna genom vad som här skett. Om man också icke fränkänner varje särskild de-

partementschef fri prövningsrätt i varje förekommande fråga, måste en sådan väl ändå ha mycket starka skäl för att i strid med alla hörda myndigheters yttranden stänga den väg, som en hans företrädare i ämbetet har öppnat.

Utskottet har nu icke funnit, att herr statsrådet haft tillräckliga skäl för en dylik åtgärd, och på grund därav finner också utskottet, att det har haft fog för sin anmälan uti den ifrågavarande punkten.

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Herr Westman: Herr talman! Jag har åtskilliga gånger vid besök i riksarkivet träffat på en flitig forskare, fördjupad i historiskt material, nämligen vår nuvarande ecklesiastikminister, och jag sätter mycket högt det historiska intresse, som han visat, och de djupgående forskningar, som han bedrivit. Jag fäster således mycket stort avseende vid hans omdöme rörande de historiska studierna och den historiska vetenskapen. Men jag kan ändå icke finna annat, än att han på ett ställe i sitt anförande stod på en ståndpunkt, som förefaller mig litet föräldrad. Det var när han citerade, vad hans lärare, professor Weibull, hade inpräntat i honom, nämligen att man icke kan bedriva historiska studier av vetenskaplig natur, när det är fråga om historien efter 1815. Det är en gammal förnäm ståndpunkt, som också förekommit i Uppsala, men som efter vad jag tror nu är där övergiven. I varje fall kan jag för min del icke ansluta mig till den, ty det är väl ändå självklart, att det historiska material, som föreligger efter 1815, kan göras till föremål för vetenskaplig behandling likaväl som det äldre materialet. Man kan naturligtvis behandla även detta nya material med kritiska metoder. Det finnes visserligen alldeles särskilda svårigheter vid behandlingen av sista tidens historia, men det finnes även alldeles särskilda svårigheter, när man skall behandla antikens historia. Men det ena materialet är lika väl som det andra sådant, att man kan göra det till föremål för kritisk historisk bearbetning. Det finnes ingen anledning att se ned på det moderna materialet, i tanke att det icke skulle vara av beskaffenhet att kunna göras till föremål för verklig historisk vetenskaplig forskning.

Jag kan därför för min del icke ur den nyss angivna synpunkten hysa några betänkligheter mot, att ämnet missionshistoria får en självständig ställning. Allt hänger naturligtvis på, huruvida den person, som vill ägna sig åt att studera missionshistoria, överhuvud taget har tillräcklig historisk träning för att kunna göra det. Det är alldeles givet, att det är mycket svårt att förvärva historisk skolning och historiska forskningsmetoder, om man begränsar sina studier bara till en viss historisk epok eller till ett visst begränsat avsnitt av historisk utveckling och väljer ut en specialist inom detsamma. Det är alldeles självklart, att en verklig historisk bildning kan endast förvärfvas av den, som studerat en större tidrymd och sträckt sina studier över ett material av mera skiftande beskaffenhet. Men om missionshistorien sättes in i samband med andra studier, så att hela ämneskombinationen lämnar en tillräcklig bas för en vetenskaplig utbildning, förefaller det mig, som om allvarliga erinringar däremot icke kunna göras, och det trodde jag ej heller, att herr statsrådet skulle göra.

Men jag har icke tagit till orda för att göra dessa reflexioner. Jag vill överhuvud taget icke yttra mig i sak om det nu föreliggande fallet. Jag har blivit uppkallad endast och allenast av det principiella uttalandet, som utskottet gjort och som ju redan förut citerats inför kammaren, först och främst av herr statsrådet själv. Det förhåller sig ju så, att det föreligger här ett prejudikat, som går i en riktning, och sedan har herr statsrådet givit ett prejudikat i en annan riktning, och så säger utskottet med anledning av detta, att ur principiell synpunkt synes det olämpligt, att i en fråga som denna olika grundsatser komma till uttryck vid olika tillfällen. Detta innebär naturligtvis, att utskottet gör ett prejudikat fullständigt jämfällt med en generell re-

Ang. vägrat
tillstånd att
teologi
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

gel. Jag vill för min del icke alls göra något uttalande, som skulle innebära, att det bör råda fullkomligt godtycke vid utdelande av dispenser, så att varje statsråd därvid skulle förfara så, som han ville. När det är fråga om dispens, som ju är en avvikelse från regeln, gäller det i stället att rättvist väga de särskilda omständigheterna i det föreliggande fallet. Det kan vara fråga om en person, som har särskilda personliga kvalifikationer för att reda sig vid en verksamhet utan att äga de formella meriter, som man i regel bör kräva. Det kan också vara så, som det tycks vara i detta fallet, nämligen fråga om att treva sig fram på ett område och undersöka, hur långt man bör gå t. ex. huruvida ett gammalt examensämne lämpligen bör klyvas och uppdelas i flera. Då är det givet, att när man är inne på sådana här områden, där man trevande söker sig fram, kan det finnas anledning att hejda sig, att taga tillbaka ett medgivande, som gjorts i en dispens och som man funnit leda till resultat, som man icke anser vara önskvärda.

Om nu utskottet verkligen har rätt i sin ståndpunkt, nämligen att man bör anmärka på, att en avvikelse skett i ett sådant fall som detta, skulle det innebära, att ett föregående statsråd skulle kunna binda sin efterträdare genom en dispens och t. o. m. binda honom hårdare än genom att utfärda en författning, ty en författning kan man förändra, men praxis kan man ofta icke ändra genom att ändra en författnings ordalydelse utan endast genom praxis. Utskottets yttrande kan väl icke vara rimligt. Man måste dock komma ihåg, att ett statsråd har skyldighet att avgöra ärenden enligt lag och författning och med samvetsgrann tolkning av givna regler, men han kan icke vara skyldig att ovillkorligen böja sig för och följa ett experiment, som gjorts av en hans företrädare.

Jag kan fördenskull icke ansluta mig till det principiella uttalande, som utskottet gjort, utan jag måste för min del ogilla den ståndpunkt, till vilken utskottet här kommit.

Jag vet, att det är praxis i denna kammare, att man nöjer sig med att uttala ett sådant ogillande till protokollet, men för min del har det alltid förefallit mig vara en anomali, att grundlagen, när det gäller en anmälan enligt § 107 regeringsformen, tolkas på ett sätt i andra kammaren och på ett annat sätt i första kammaren. Det är ett förhållande, som varken är ägnat att stärka aktningen för grundlagen eller för riksdagen. Det förefaller mig, som om man borde gripa ett tillfälle att ändra den praxis, som första kammaren i detta avseende hittills har följt. De former, som vi hittills ha använt i första kammaren, när vi behandlat dechargebetänkandet, ha, såsom vi sett i dag vid ett föregående tillfälle, icke ansetts vara tillräckligt uttrycksfulla, utan man har tillgripit en annan uttrycksform, som dock i varje fall måste betraktas som en halvmesyr. För min del förefaller det mig, som om det skulle vara särskilt lämpligt att ändra kammarens praxis vid ett ärende som detta, där ett yrkande, att anmärkningen skall läggas till handlingarna med ett kvalificerat uttalande icke kan ge anledning att misstänka, att ett sådant yrkande göres på grund av partilidelse för att komma åt vare sig den ena eller andra motståndaren.

Jag skall sålunda tillåta mig, herr talman, att yrka, att konstitutionsutskottets anmälan i den föreliggande punkten måtte av kammaren med ogillande läggas till handlingarna.

Herr statsrådet **Olsson**: Herr talman! Det finns ingen skillnad uti uppfattningen mellan mig och herr Westman på den punkten, där han annonserade en sådan. Skillnaden ligger däri, att jag använde ett uttryck och han uppfattade ett annat. Professor Weibull sade naturligtvis ingalunda, att man inte skulle kunna bedriva historisk vetenskap för tiden efter 1815; han menade, att de flesta historiska arbeten, som avsågo tiden därefter, inte

voro av den vetenskapliga kvalitet, som de historiska arbetena böra äga. Men detta rent en passant.

Varför jag begärde ordet var för att omedelbart säga ett par ord till herr Leander. Herr Leander gör mig aldrig på något sätt ledsen, men han gjorde mig heller inte glad på den punkten, där jag verkligen ville ha litet glädje, ty allt det han här uppräknade som skäl är ju ungefär det, som antingen utskottet säger eller också sökanden Folke har framlagt som stöd, varför hans dispensansökan borde beviljas.

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medlägga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Herr Leander säger, att det finns ett flertal universitet, där man har professurer i detta ämne. Det är säkerligen en sanning med mycken modifikation. Jag känner inte till, att så är fallet vid flera universitet här i Europa, än de i Berlin och Halle, men det är naturligtvis en sak av ringa betydelse. Det finns alltid speciella anledningar, när ett land skapar en professur. I Japan har man exempelvis en professur i jordbävning; jag förmodar, att det kommer att dröja, innan vi få en sådan. Att det finns en docent i Lund i det ämne, som det här är fråga om, betyder bara, att det finns en karl, som kan dessa saker, men det betyder inte, att dessa sakers värde på något vis ökas.

Det brev, som herr Leander stödde sig på, har han på grund av anledningar, som jag nu känner, missuppfattat. Det brevet spelade en roll i den första dispensansökningen och inte i den sista. Det är därför på det sättet, att de förfrågningar, som ha kommit och som han talade om, spela en annan roll. Det är klart, att om man kan få dispens så här, skall den ene teologie studeranden efter den andre komma och söka få denna dispens. Varför? Jo, därför, att det jämnar vägen för dem. Om man kan få med både kyrkohistoria som ett ämne och missionshistoria, som förut ingick i kyrkohistorien, som ett ämne för sig, så vinner man med jämförelsevis liten möda två ämnen i licentiatexamen, och så enfaldiga äro inte våra studenter i någon fakultet, att de inte förstå, att det kräver mera arbete och tar längre tid att studera två särskilda ämnen än att studera två andra, därav det ena är ett ämne, som är utbrutet ur det andra.

Nu säger herr Leander, att just på grund av detta ha teologie studerande så att säga stått i kö för att komma fram denna lätta väg till licentiatexamen, och att den omständigheten, att denna väg nu stängts, har väckt förstämning. Ja, säkerligen! Men att denna förstämning skulle vara anledning att giva statsrådet en admonition, det kan jag inte förstå. Skulle ett statsråd handla efter den förstämning eller den glädjestämning, som hans beslut här eller där i landet skulle väcka, då skulle konstitutionsutskottet minsann få se på handlingar i ecklesiastikdepartementet!

Herr Leander säger vidare, att departementschefen inte bör ha rätt att sätta sin subjektiva uppfattning före de olika vetenskapliga myndigheternas i detta land. Nej, en sådan departementschef finns väl inte, som tilltror sig något sådant, men varje departementschef har skyldighet att pröva alla de handlingar, som komma under hans ögon. Och när vi i detta fall tala om vetenskap och icke vetenskap och jag tillåter mig finna, att i den omtalade studieplanen finns det åtskilligt, som inte är vetenskapligt, så skall jag be att få ställa en direkt fråga till herr Leander, som ju studerat detta: Är exempelvis en bok, som där förekommer och som har till författare herr Ollén, och till titel »Svenska Missionsbragder» — är den enligt herr Leanders åsikt ett vetenskapligt arbete?

Varför jag inte kan vara nöjd med det svar, som herr Leander givit, är därför, att det bör finnas skäl bakom anmärkningen, skäl som visa, att den ståndpunkt, jag intagit, är felaktig, och att den ståndpunkt, min företrädare intagit, är riktig. Men dessa skäl skola också vara skäl, som visa, att man

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

inom konstitutionsutskottet har prövat sakfrågan, och att man där kommit till det resultatet, att det utbrutna ämnet missionskunskap är till vetenskapligt värde och till examensvärde av alldeles samma kvalitet, som det gamla ämnet kyrkohistoria. Om det inte är så, om det brister på den punkten, bör man inte, som jag sade, gilla att det skapas nya licentiatämnen, som uppträda med fullkomligt samma pretentioner och vilja betyda lika mycket, som de gamla licentiatämnena, vilka en gång för alla fått sitt värde.

Herr Boberg: Jag har jämte en del av kammarens ledamöter uppmärksamt åhört herr statsrådets båda anföranden till försvar för sin ställning gentemot den anmärkning, som konstitutionsutskottet riktat mot honom på denna punkt. I sitt första anförande stödde han sig huvudsakligen på professor Linderholms uttalande vid avgörande av vad jag kan kalla »fallet Folke». Jag har stor respekt för professor Linderholms lärdom och forskarflit, men jag har icke samma auktoritetstro till honom som herr statsrådet, så att jag på grund av ett uttalande av honom, låt vara understött av professor Wetter, skulle gentemot de andra universitetsmyndigheterna våga avgöra en fråga på det sätt, som herr statsrådet här gjort. Om någon tvekan hade kunnat råda vid den tiden, då teologie kandidaten Folkes ansökan avgjordes, borde vid det senare tillfället, då teologie och filosofie kandidaten Sandegrens ansökan om dispens inkom, icke någon sådan tvekan rått, då ju universitetsmyndigheterna både i Uppsala och Lund jämte universitetskanslern tillstyrkte hans ansökan.

Det är icke underligt, att ett sådant förfaringssätt väckt uppseende i missionsintresserade kretsar över hela landet och att man däri har velat spåra en viss partiskhet och orättvisa från den nuvarande ecklesiastikministerns sida i detta fall. Jag för min del vill icke gärna tro detta, ty jag har alltid tyckt mig finna, att han har velat undersöka ärendena opartiskt och att han sedan handlat på allra bästa sätt. Personligen hyser jag icke heller annat än känslor av aktning och vänskap för honom, så att, om jag instämmer i konstitutionsutskottets anmärkning härvidlag, sker det av helt andra anledningar.

Herr statsrådet sade, att så vitt han visste, fanns det ingen professur i detta ämne annat än i Berlin och Halle. Men det finns sådana professurer också i Amerika och England. Denna kunskapsgren är av en så stor betydelse i nuvarande tid, som den kanske icke har varit under någon föregående. Här fanns i denna kammare en mycket aktad och framstående ledamot, som nu icke tillhör vare sig kammaren eller livet. Det var professor Harald Hjärne. Han var den då levande störste hävdaforskaren och historikern här i landet. Han sade i ett yttrande, att missionen har icke blott för världens andliga utveckling utan även för den rent humanistiska och kulturella utvecklingen en så stor betydelse, att de flesta människor icke ha en aning därom och att många även bildade och lärda icke ha gjort sig en föreställning därom. Ingen bildad svensk kan förneka, att denne man vandrade under en stor och vid historisk horisont med klar sikt åt alla håll och ett uttalat omdöme från hans sida om missionens betydelse har därför ett ofantligt stort värde.

Nu sade herr statsrådet, att missionskunskap egentligen är nöjesläsning eller journalistik. Ja, det beror på, hur man ser det och hur djupt man tager frågan. Den förut åberopade professor Linderholm har utgivit två band om pingströrelsen — ett band om den utländska pingströrelsen och ett om den inhemska. Jag har läst båda två med stor uppmärksamhet. Vill nu herr statsrådet påstå, att professor Linderholm har lagt vetenskapen åt sidan, då han behandlat denna nutidsrörelse? Och om den satsen, som herr statsrådet anförde från professor Weibull, att ingen historia har kunnat bli skriven här i landet efter 1815, skulle var riktig, hur skulle det då gå för våra senare historieskrivare?

Förresten vill jag påstå, att man kan läsa historia också med nöje. Jag har gjort det många gånger, och Macaulay's Englands historia har jag t. o. m. läst flera gånger, icke bara för att där finna lärdom utan även som ett nöje. Det är olika, hur vetenskapsmän och historieskrivarna skriva sina verk. Somliga skriva så lärt och invecklat, att det är svårt att läsa, förstå och följa med. Andra däremot skriva populärt och ledigt, så att man kan läsa deras verk icke bara för att vinna kunskap utan även såsom nöje.

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

I varje fall spela nu missionskunskap och missionen i allmänhet en så stor roll i världens utveckling, att den, som skall studera detta ämne och taga det såsom ett tredje ämne i teologie licentiatexamen, nog måste studera det med besked. Vilket kan egentligen kräva mera arbete och större förutsättningar: att studera ett annat ämne, där man har böcker att gå till för att slå upp och taga reda på det ena eller andra eller att som dessa män gjort gå ut på missionsfälten, den förre i 2 1/2 år, den senare i 8 år för att praktiskt studera ämnet i levande livet?

Jag tror, att man icke bör underskatta ett sådant arbete. Och jag tror, att missionsfolket här i landet utgör en så stor del av Sveriges folk och att dess insats både på andligt, socialt och politiskt område är av sådan beskaffenhet, att man nog bör taga hänsyn därtill och icke alldeles nonchalera detta.

I herr Bobergs yttrande instämde herr *Svensson*, *Martin*, och herr *Schedin*.

Herr Thulin: Herr talman! Det är en god regel, som konstitutionsutskottet tillämpar, nämligen att icke göra anmärkning i utnämningsfrågor. Det är också en god regel, att utskottet icke gör anmärkning i dispensfrågor. Frågor om dispens böra vara överlämnade till vederbörande statsråds, regeringens och Kungl. Maj:ts diskretionära prövning. När föreliggande anmärkning gjordes inom konstitutionsutskottet, blev jag mycket förvånad över, att det kunde åvägabringas majoritet för densamma, så mycket mera som den ju är mycket obetydlig. Jag kan tänka mig, att man möjligen kan göra anmärkning i dispensfrågor, men i så fall endast när dispens har lämnats, men icke när ansökan om dispens, såsom skett i förevarande fall, har avslagits. Överhuvud måste det anses anmärkningsvärt, att anmärkning göres, då Kungl. Maj:t *icke* avviker från den allmänna regel, som finnes angiven i universitetsstatuterna.

Jag blev uppkallad av herr Leander, då han framförde en del anmärkningar mot reservanterna, vilka jag tillhör. Han gjorde gällande, att om man gör en jämförelse mellan Folke och Sandegren, skulle denna jämförelse utfalla till Sandegrens förmån. Om man emellertid begränsar betraktelsen av saken allenast till själva dispensfrågan, är det otvivelaktigt, att jämförelsen utfaller till Folkes förmån. Om man överhuvud taget skall bevilja dispens, bör det ske i fallet Folke, men icke i fallet Sandegren. I fallet Folke var det så, att missionshistoria fick av Folke medtagas jämte två andra ämnen, ur vilka ämnet missionshistoria icke var utbrutet. Men som herr Leander påpekade i fallet Sandegren, skulle att döma av de upplysningar, som lämnats utskottet — jag vill tillfoga, att någon studieplan för Sandegren icke fanns bifogad hans ansökan, men väl Folkes ansökan — Sandegren taga med missionshistoria jämte kyrkohistoria och ett annat ämne. Då missionshistoria är utbrutet ur kyrkohistoria, skulle med andra ord ämnena, som i teologie licentiaten föreskrivas skola vara tre, i fallet Sandegren i realiteten minskas till två. Jämförelsen utfaller sålunda, om man jämför de två dispensfallen, bestämt icke till Sandegrens förmån.

Ingen har här kunnat tillfredsställa herr statsrådets vetgirighet i avseende på de skäl, som skulle ha förefunnits inom konstitutionsutskottet, för att beslutet i första fallet skulle gillas och beslutet i andra fallet underkännas. Ingen av

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

konstitutionsutskottets majoritet har velat tillfredsställa herr statsrådets nyfikenhet. Såsom representant för minoriteten, skall jag försöka, såvitt jag kunnat bedöma fallet sådant som det förekommit inom konstitutionsutskottet, att angiva själva skälet härvidlag. Det är otvivelaktigt, att detta fall väckte mycket stor uppmärksamhet i en viss del av pressen, när det avgjordes, och sedermera ha de ledamöter av konstitutionsutskottet, som särskilt studera och ha denna press till sin läsning, funnit, att ärendet vore av beskaffenhet att böra dragas fram för riksdagen just på grund av att det gjordes så uttryckliga anmärkningar från den frireligiösa pressens sida, när beslutet fattades.

Jag har, herr talman, intet annat att tillägga.

Herr Hederstierna: Jag har endast begärt ordet med anledning av ett yrkande, som nyss blivit gjort av herr Westman. Han yrkade, att denna anmärkning skulle med ogillande läggas till handlingarna.

Jag tillåter mig erinra kammarens ledamöter om, att — och jag tror, att jag är riktigt underrättad och har reda på vad som passerat här under långa tider — vi här i kammaren ha olika åsikter om, huruvida en anmärkning från konstitutionsutskottet skall läggas med gillande eller ogillande till handlingarna. Men vilka åsikter vi än i detta fall ha, låta vi vapnen vila i det avseendet, så länge vi ha det nöjet att ha kvar vår gamle talman. Han har sin bestämda åsikt, nämligen att enligt vår grundlag tillåtes icke någon åsiktsyttring i detta avseende, utan konstitutionsutskottets anmärkning skall bara läggas till handlingarna. På grund härav ha vi alltid hittills låtit den frågan vila, och jag hemställer till kammaren, att vi med hänsyn till vår gamle talman allt fortfarande låta frågan vila och således icke gå med på något åsikts-tagande i fråga om denna anmärkning från konstitutionsutskottet.

Häri instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr Bergström, David: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord i avseende å den fråga herr Hederstierna var inne på. Men innan dess skall jag tillåta mig att yttra något i den nu föredragna punkten.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har efterlyst de skäl, som ha varit bestämmande för konstitutionsutskottets medlemmar vid fat-tandet av beslutet i denna punkt, och han har visat sig vara ganska vetgirig i det fallet. Ja, vi voro också mycket vetgiriga, när vi studerade det stats-rådsprotokoll, som handlar om detta ärende. Vi sökte med ljus och lykta efter herr statsrådets skäl. Herr statsrådet har i dag här utvecklat dem ganska utförligt för oss, men i protokollen finns icke ett ord om de skäl, som varit bestämmande för herr statsrådet, då herr statsrådet givit sitt rådslag i detta ärende.

Nu är det ganska ofta så, som kammarens ledamöter väl veta, att man icke direkt får fram de skäl, som ha varit bestämmande för den föredragande de-partementschefen i ett ärende, och då söker man sig fram till dem genom att betrakta de olika handlingar, som kommit in från de olika myndigheterna. Man tror sig på så sätt finna, att de och de skälen kunna ha varit bestämmande, när vederbörande statsråd gått på den ena eller andra linjen. Men i detta fall fanns det, som herr statsrådet mycket väl vet, icke uttalanden i mer än en enda riktning ifrån de olika myndigheterna.

Den tydliga bestämmelsen i § 9 regeringsformen säger: »Statsrådets tillstå-desvarande ledamöter» — då väl enkannerligen den föredragande, med vilken de övriga bruka instämma — »böra ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara.» När i de avgivna yttrandena icke finns sagt någonting, som går på samma linje, som departementschefen gått på, och när denne för

egen del icke haft ett ord att säga i saken till statsrådsprotokollet, då är ju icke något anført till stöd för hans mening.

Nu kan man ju säga, som det har sagts av ett par ledamöter i kammaren, att i dispensfrågor bör det finnas full frihet för en departementschef att gå i den ena eller andra riktningen. Men det är väl dock en liten skillnad i detta avseende. Man får väl icke jämföra en dispensfråga sådan som den här föreliggande med frågan, huruvida en student kan få befrielse från att komplettera sin studentexamen i latin i något fall. Jag tror, att herr Reuterskiöld var inne på ett sådant dispensfall. Men här är ju en fråga, som avser den högsta fakultetsexamen i en av fakulteterna.

Sålunda är otvivelaktigt denna fråga av större betydelse, och det är därför som utskottet för sin del har framhållit, att »ur principiell synpunkt synes det olämpligt, att i en fråga som denna olika grundsatser tillämpas vid skilda tillfällen». Och jag vill tillägga, att det i det föreliggande fallet tett sig så mycket betänkligare, då avvikelserna skett utan att därför angivits några skäl. Detta i sakfrågan.

I avseende å det spörsmål, som herr Hederstierna förde på tal, vill jag som min mening uttrycka, att inte bör en så liten fråga som den nu förevarande användas som anledning, när vi möjligen gå att genomföra den förändring i avseende på vår behandling av dechargebetänkandet, att vi liksom medkammaren kunna fatta beslut, att en framställd anmärkning skall med gillande eller ogillande läggas till handlingarna. För min del är jag för, att så måtte kunna ske för framtiden, men detta synes mig icke vara någon fråga att driva fram den saken på.

Herr statsrådet **Olsson**: Ja, herr talman, det är då säkerligen väl, att vetgirighet är en inneboende drift hos människan, ty utifrån får man verkligen ingen uppmuntran. Det svar, som herr David Bergström givit, är bokstavligen intet svar alls. Och jag förmodar, att han inte själv inger sig den illusionen, att det är något svar.

Det finns i universitetsstatuterna fastslaget, vilka ämnen som skola ingå i teologie licentiatexamen. Om Konungen följer dessa bestämmelser, skall det då angivas några skäl därför? Skall det stå i protokollen, varför lag följes och varför statuter följas? Är det inte självklara saker? Det är väl först, när man avviker, tänkte jag, som skäl måste anföras, för att man skall kunna förstå avvikelserna.

Herr **Leander**: Herr statsrådet vill ha nya skäl. Jag skulle kunna anföra alla de, som åberopades för utskottets ståndpunkt i andra kammaren i går kväll, men finner detta överflödigt. Utöver dem finns icke några nya skäl. De gamla duga. Frågan är grundligt utredd och prövad, de studieplaner, som äro utarbetade, ha godkänts, och allting ligger klart. Man kan icke anföra några nya skäl, utan när man har skäl, som äro prövade, må de vara nog.

Nu frågade herr statsrådet, om ett visst arbete av Ollén skulle kunna anses vara ett vetenskapligt arbete. Ja, det beror på. Det är icke lönt att tvista om den saken, men det är väl ändå så, att den, som skall taga en högre examen, skall icke bara läsa strängt vetenskapliga arbeten, utan även göra sig förtrogen med all litteratur, som hör till ämnet. Jag har läst verket i fråga och funnit det ganska intressant, och det har vunnit erkännande även av vetenskapsmän. Jag antar, att herr statsrådet har läst det, eftersom han fällde det där omdömet om detsamma. Men om tycke och smak skall man aldrig disputera; det är aldrig lönt att göra det.

Nu har herr statsrådet, understödd av herr Thulin, ansett, att missionskunskap väsentligen skulle vara ett ämne, som är utbrutet ur kyrkohistorien, men

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

med lika stor rätt skulle man kunna säga, att det är utbrutet ur ett annat teologiskt examensämne, nämligen praktisk teologi. Den officiella studieplanen för Uppsala fakultet hänvisar studiet i missionskunskap till praktisk teologi och icke till kyrkohistoria. Befogenheten av missionskunskap såsom självständigt ämne framgår även därav, att det har i lika mån rötter i alla de olika teologiska disciplinerna.

Sedan ber jag att få säga några ord om herr Westmans yttrande. Det är klart, att professorer vilja hävda lärdomens överhöghet, men detta alstrar hos dem en något egendomlig blandning av konservatism och radikalism. Konservatismen yttrar sig däri, att de vilja motarbeta, att något nytt examensämne skall bryta sig fram, och radikalismen yttrar sig däri, att de för att vinna detta sitt mål vilja införa nya skick och bruk i riksdagen — särskilt här i första kammaren. Det framhålles ofta, att det bör vara en artskillnad mellan första och andra kammaren, och den artskillnad, som i detta fall vunnit hävd, tror jag, att vi ändå skola bevara. Man talar om att man bör akta sig för professorspolitik. Jag tror, att man här bör lystra till den uppmaningen och tillbakavisa dylika förslag, även om de professorer, som framkastat dem, äro bondeförbundare.

Jag ber att få yrka, att denna punkt lägges till handlingarna.

Herr Bergman: Det är huvudsakligen två skäl, som herr statsrådet anför till stöd för sin åtgärd. Kanske det t. o. m. är rättast att säga, att *endast* dessa två skäl varit de bestämmande. Det ena skälet är, att missionshistorien skulle ingå i kyrkohistorien. Att få räkna det förra som ett särskilt licentiatämne skulle sålunda vara att få till skänks ett ämne. Det är föreskrivet, att det skall vara tre ämnen i licentiatexamen, och då skulle man underlätta för examinandan att taga examen genom att praktiskt taget nöja sig med blott två ämnen. Om detta vore riktigt, hade herr statsrådet handlat fullkomligt rätt. Man borde givetvis mota ett försök att komma fram på en ohemul genväg. Men det förhåller sig icke på detta sätt, såsom jag strax skall visa. Det andra skälet är, att missionshistoria icke skulle ha något vetenskapligt värde. Detta är de två skäl, som herr statsrådet anför.

Vad det första skälet beträffar, har det redan antytts av andra talare, att detta argument är ihåligt. Men jag ber att starkt få stryka under detta. Det är en ofantlig skillnad mellan den missionshistoria, som utgör ett litet bihang på ett relativt fåtal sidor, som ingå i de kyrkohistoriska handböckerna, och den missionshistoria, som är en särskild studiedisciplin, med en massa stora arbeten, som enligt fastställd studieplan skola läsas, om missionshistorien skall utgöra ett särskilt examensämne. Man kan icke jämföra två sådana saker. Här är det ju så, att man bryter ut en specialiserad del av en vetenskap. Alla vetenskaper tendera i och med den vetenskapliga forskningens och utvecklingens eget fortskridande, till specialisering och uppdelning. Det är då omöjligt att resonera på det sätt, som herr statsrådet gjort. Sådana utbrytningar ha förekommit på andra historiska områden. Ur den allmänna historiska vetenskapen har man sålunda utbrutit exempelvis antikens historia och gjort till en särskild studiegren och ett särskilt examensämne. Det är ett fullkomligt analogt fall. Varför skall icke även missionshistorien kunna utbrytas?

Jo, herr statsrådet invänder då: den är ingen vetenskap. Med vilken saklig och personlig rätt kan herr statsrådet Olov Olsson göra sig till domare över vad som är vetenskap? Han är naturligtvis i sin fullkomliga formella rätt att ge Konungen ett råd i denna sak i kraft av det ämbete, han innehar. Men han får bära ansvaret för, huru han skall förfara, när han utövar denna rätt. Han skall dock höra de sakkunniga myndigheterna. Dessa myndigheter, fakulteterna vid universiteten och kanslersämbetet, ha enhälligt uttalat, att de

betrakta det ifrågavarande ämnet som en vetenskap. Men när nu herr statsrådet underkänner dessa vetenskapligt sakkunniga myndigheters mening och upphäver sig själv till överdomare över vad som skall anses vara vetenskap här i landet, är jag icke alldeles säker på, att herr statsrådet är realiter berättigad till att giva landets högsta sakkunskap på detta område en sådan korrigerings, för så vitt det icke är så, att den som får det ämbete, herr statsrådet innehar, han undfår också på något magiskt sätt den allvetenhet och den högre insikt, som överträffar vad de vetenskapligt sakkunniga myndigheterna besitta i detta avseende.

När det gäller att bedöma vad som är vetenskap eller icke, kan det ju vara möjligt, att herr statsrådet anser, att teologi överhuvud taget icke är att betrakta såsom vetenskap. Men om det förr funnits något fog för en sådan uppfattning, vilket kanske varit fallet och möjligen kan vara fallet ännu på sina håll, så tillåter jag mig dock säga, att svensk teologisk forskning i 20:e seklet, en forskning som bland sina nu levande representanter räknar en Söderblom, en Linderholm, en Wetter, icke lär kunna fränkännas vetenskapligt värde. Även den modernaste teologiska forskningens målsmän ha i detta fall reservationslöst instämt i universitetsmyndigheternas tillstyrkan, så vitt av handlingarna framgår. Jag kan därför icke finna, att herr statsrådet handlat riktigt genom att underkänna ämnet missionshistoria såsom ej varande av vetenskapligt värde. Den förtjänar förvisso sitt speciella rum. Det finns icke särskilda lärostolar för detta ämne vid så synnerligen många universitet ännu, därför att de icke haft råd att upprätta sådana, men det är en sak för sig, som icke inkräktar på omdömet om ämnets vetenskapliga värde. Och i Sverige ha vi ju en docentur i ämnet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag begärde ordet, herr talman, med anledning av att här föreligger ett yrkande av herr Westman, varigenom den hittills följda praxis på detta område skulle brytas och en ny sådan införas. Jag har av herr talmannen blivit underrättad om, att han icke finner sig böra framtälla proposition på det yrkandet. Jag hemställer nu till förslagsställaren, att han icke måtte driva det till en votering mot denna talmannens förklaring.

Det är med flera som med mig, att man icke är beredd att nu taga position i denna fråga. Jag har därmed icke alls gjort gällande, att jag finner förslaget om en ny sådan praxis olämplig. Tvärtom tror jag, att kammaren har anledning att taga saken i övervägande. Men jag tror icke, att ärendet blir av kammaren lämpligt handlagt, om man nu ställes utan vidare inför kravet att rösta i detta spörsmål och det är därför, jag tillåter mig att göra en dylik hemställan.

I detta anförande instämde herr *Bärg*.

Herr Larsén: Herr talman! Som man torde finna, förekommer icke mitt namn bland reservanterna vid denna punkt i utskottsbetänkandet. Jag har emellertid, ehuru detta icke blivit angivet, i behörig ordning anmält min reservation på denna punkt, då jag icke kunnat biträda utskottsmajoritetens yrkande.

Jag vill icke upptaga kammarens tid vid denna sena timme med att angiva mina skäl; jag har endast velat till kammarens protokoll ha antecknat min ståndpunkt till frågan.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det förefaller mig, som om man kunde ha anledning ge herr statsrådet ett erkännande, för att han vill värna om de teologiska studiernas grundlighet, men det är ett par uttalanden av herr statsrådet, som jag icke kan instämma i.

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiateexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Det första var hans omdöme om de historiska arbeten, som behandla tiden efter 1815. Jag har den erfarenheten, att de historiska arbeten, som vid universiteten användas beträffande denna tid, stå i avseende å vetenskaplighet i full nivå med dem som röra tiden förut. Jag har ju ingen erfarenhet från andra områden än kyrkohistoriens, men det nittonde århundradets kyrkohistoria, sådan den var framställd i de läroböcker som redan på min tid lästes, var verkligen så vitt jag kan förstå utarbetad efter lika vetenskapliga metoder som den föregående tidens historia.

Det andra, som jag icke obetingat kan underskriva, var herr statsrådets yttrande, att man genom att utbryta ett ämne ur ett annat och medgiva, att delarna få tagas som två ämnen i stället för ett, väsentligen underlättar vederbörandes studier. Detta är icke alldeles riktigt, ty om t. ex. ett ämne sådant som missionshistoria ingår i kyrkohistoria, så kommer den studerande, som studerar kyrkohistoria endast att på ett mycket ofullständigt sätt intränga i själva missionshistorien, men om missionshistoria utbrytes såsom självständigt ämne, kommer den att studeras på helt annat sätt och i vida större omfattning. Det finns också på detta område så mycket material, att missionskunskapen mycket väl försvarar sin plats såsom ett självständigt ämne i en teologisk examen.

Jag har endast velat uttala detta för att herr statsrådets mening i denna del icke skall stå alldeles oemotsagd.

Herr Westman: Herr talman! Jag behöver knappast försäkra kammaren, att jag hyser den största vördnad både för herr talmannen och herr vice talmannen, som nu sitter i talmanstolen och leder kammarens förhandlingar, men denna vördnad kan dock icke föranleda mig att avstå från att göra ett yrkan, de, som jag av sakliga grunder anser vara befogat.

Jag vill nämna, att redan i går talade jag med herr talmannen och omtalade för honom, att jag ämnade göra det yrkande, jag nu framställt. Den saken var sålunda för honom icke någon överraskning, och jag kan säga, att åtminstone vid det samtalet, som ägde rum i närvaro av kammarens sekreterare, meddelade herr talmannen visserligen att han komme att vägra proposition, där-est han satt vid talmansbordet, men det föreföll icke, som om han blivit så uppskakad av min uttalade avsikt, som en del av kammarens ledamöter antagit.

Saken ligger nu helt enkelt på det viset, att den tjänstgörande talmannen kommer att vägra proposition och förklara, att det yrkande, som jag framställt, strider mot grundlagens lydelse. Emellertid är tydligen denna tolkning av grundlagen tvivelaktig. Vi veta ju, att i andra kammaren tolkas grundlagen på ett annat sätt enligt en stadgad praxis, och under sådana omständigheter kan det ju icke ligga någonting alls för herr talmannen sårande i, att man önskar få till stånd, på det sätt som grundlagen föreskriver, en auktoritativ förklaring av vad som är grundlagens rätta lydelse.

Grundlagen anvisar ju i ett fall sådant som detta den utvägen, att om talmannen vägrar proposition, yrkar den, som framställt det avvisade yrkandet, att kammaren måtte yrka, att proposition skall framställas. Om kammaren bifaller detta yrkande, går saken till konstitutionsutskottet, som har att avgöra frågan, och så kommer därefter konstitutionsutskottets utlåtande tillbaka hit till kammaren, varefter ärendet vidare behandlas. Sålunda behöva ju kammarens ledamöter för närvarande endast fatta standpunkt till den frågan, huruvida de anse, att saken är så tvivelaktig, att det kan vara skäl att genom konstitutionsutskottet få ett uttalande om vad som är grundlagens rätta mening. Under sådana omständigheter har jag litet svårt att återkalla mitt yrkande av den anledningen, att en eller annan av kammarens ledamöter icke har studerat den frågas förhistoria, som nu kommit upp genom mitt yrkande.

Det har sagts, att det skulle vara olämpligt att framställa ett yrkande, sådant som jag gjort, i en *liten* fråga.

Av en annan talare har sagts, att det vore olämpligt, att jag framställde mitt yrkande, därför att min avsikt tydligen var, att i den föreliggande frågan göra en demonstration och med all Gewalt och med tillgripande av alla möjliga medel förhindra, att missionshistoria bleve erkänt såsom examensämne. Det är ju alldeles självklart, att detta icke alls är min avsikt. Ämnet missionshistoria kan ju komma fram på annat sätt, bland annat genom en författningsändring, och jag har i mitt första anförande antytt, att jag anser, att missionshistoria mycket väl kan bli ett examensämne, om det endast får gå in i en lämplig kombination, som garanterar, att vederbörande har tillräckliga förutsättningar för fortsatt vetenskaplig verksamhet.

Detta sista yttrande, som jag vänt mig mot, visar emellertid, att det är lämpligt, att man gör ett sådant yrkande, som jag gjort här, i en liten fråga, ty om jag gör ett yrkande av detta innehåll i en stor fråga, där starka politiska intressen å ömse sidor stå emot varandra, är det ju att befara, att då röstar den sidan, som finner anmärkningen riktad mot sig, mot den rättsliga och konstitutionella frågans hänskjutande till konstitutionsutskottet. Nu trodde jag verkligen, att man i en fråga sådan som denna skulle kunna få det att stå klart för kammarens ledamöter, att därest de hänskjuta den konstitutionella frågan till konstitutionsutskottet, är detta en rättsfråga alldeles för sig, och att sedermera sakfrågan kommer att i ett senare sammanhang avgöras av kammaren.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag har ingen anledning att i detta ärende uttrycka en mening, som i någon mån avviker från den, som herr Hederstierna för en stund sedan framställde, utan jag kan ord för ord instämma med honom i allt vad han sade. Jag vill endast här framhålla gentemot herr Westman, att är det verkligen meningen, att vi här skola bryta en praxis, så torde det kanske vara en lämplig väg att väcka en motion om detta i ett eller annat sammanhang.

Vidare vill jag säga, att om vi skola inaugurera denna nya ordning, bör detta icke ske vid den sista punkten i en lång dechargedebatt, utan då borde yrkandet ha kommit i rätt ordning, så att de, som önskat någonting rakt motsatt mot vad herr Westman nu framför eller att vissa punkter *med gillande* lagts till handlingarna, också fått tillfälle att göra sina meningar gällande, när dessa punkter föredrogos.

Jag hoppas därför, herr talman, att som ärendet nu ligger, kammaren måtte biträda herr talmannens uttalade mening i saken.

Herr Bårg: Jag vill endast gent emot herr Westman säga, att om man framtvingar ett avgörande i denna fråga nu, kommer det utslag som ges icke att bli tillförlitligt. Det kommer icke att tillförlitligt tolka kammarledamöternas uppfattning i frågan. Det synes mig därför ganska värdelöst att få ett sådant uttalande till stånd nu, då det icke funnits tillfälle för kammarens ledamöter att överväga förslaget i fråga. Jag är alldeles säker om, att många ledamöter här komma att avstå från att delta i en sådan omröstning, därför att de icke anse sig kunna avgöra saken på rak arm, och jag tror därför, att om man vill företaga en prövning, som skulle ådagalägga kammarens egen uppfattning i saken, bör detta ske under sådana former, att kammaren kan ge ett tillförlitligt uttryck åt vad den tycker och tänker angående förslaget i fråga.

Herr förste vice talmannen: Under överläggningen har herr Westman yrkat, att föreliggande punkt skulle med ogillande läggas till handlingarna. Såsom redan framhållits under diskussionen, har det enligt praxis i denna kamma-

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiate-exa-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)

re icke tillåtits att uttala ett omdöme om konstitutionsutskottets åtgärd att göra en anmärkning. Denna praxis har fortgått allt sedan första kammarens tillkomst och av talmännen ansetts stå i överensstämmelse med grundlagens både anda och mening, och kammaren har vid olika tillfällen givit talmännen rätt.

Med åberopande av detta anser jag mig förhindrad att framställa proposition på herr Westmans yrkande.

Herr Westman: Med all vördnad för herr talmannens grundlagstolkning ber jag likväl att få framhålla, att grundlagen i medkammaren tolkas på ett annat sätt. Om jag vill ha klarhet i denna tolkningsfråga, kan detta icke ske genom att väcka en motion, som konstitutionsutskottets ärade ordförande märkligt nog tillrådde, utan det enda sättet för mig att vinna klarhet om grundlagens verkliga mening är att enligt dess egen anvisning göra den hemställan, att kammaren måtte yrka, att proposition framställes.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Då kammaren i föreliggande fråga skall gå till votering angående gillande eller ogillande av herr talmannens propositionsvägran, ber jag endast att få framhålla, att hela frågan om innebörden av ett gillande eller ett ogillande är så pass oklar, att praxis i andra kammaren från en viss synpunkt och med en viss tolkning av innebörden kan anses fullt grundlagsenlig, under det att den blir ganska tvivelaktig, för att inte säga rent grundlagsstridig, om man lägger en annan mening in i densamma.

Inom första kammarens presidium ha talmännen alltid ansett den tolkning, som ligger närmast till hands, vara riktig och därför vägrat proposition.

Då man skall gå in på en prövning av denna fråga, synes det mig, som om de talare ha alldeles rätt, som ansett, att kammarens ledamöter behöva överväga, vilken mening de vilja lägga in i detta och huru de skola ställa sig till frågan. Därest kammarens majoritet mot förmodan skulle ogilla herr talmannens propositionsvägran, kan konstitutionsutskottets beslut i en sådan fråga som bekant icke bli avgörande annat än in casu, så att ett nytt konstitutionsutskott eller konstitutionsutskottet vid denna riksdag, om en ny propositionsvägran av samma art förekommer, kan fatta ett annat beslut. Utskottet avgör endast från fall till fall och på intet annat sätt.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte gilla herr talmannens propositionsvägran.

Herr Klefbeck: Herr talman! Den tanken har framställts, att vi skulle avstå från att rösta, då vi icke haft tillfälle att överväga denna fråga. För min del ber jag emellertid att få säga, att jag *under nuvarande förhållanden* kommer att utan tvekan rösta för herr talmannen.

Med herr Klefbeck förenade sig herr *Berglund*.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag får säga, att herr Westman icke vinner någon klar uppfattning om kammarens mening, därest han driver saken till votering, utan det blir säkerligen många, som i likhet med herr Bärge och mig komma att rösta emot, därför att de icke, på sätt som varit önskligt, blivit satta i tillfälle att överväga frågan.

Herr Strömberg: Jag har blivit tveksam, hur man skall ställa sig i denna fråga, ty det kan icke nekas till, att med dagens debatt införts så att säga någonting nytt i kammarens arbete.

Herr Trygger formade sitt anförande till ett slutyrkande, där han på det bestämdaste ogillade den av vederbörande statsråd förordade åtgärden, och i

detta yrkande instämde alla hans meningsfränder. Därmed har man på sätt och vis fått in ett nytt moment, som aktualiserar frågan och som nog gör, att man kan hava anledning att överväga, om icke den av herr Westman föreslagna vägen är att föredraga.

*Ang. vägrat
tillstånd att i
teologie
licentiatexa-
men medläga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

Herr Hederstierna: Jag ber att få fästa herr Strömbergs uppmärksamhet på, att herr Trygger i sitt yttrande icke inlade något yrkande om anmärkningsens ogillande, utan han följde — säkerligen med avsikt — den praxis, som alltid varit rådande här i kammaren. Däremot förklarade han visserligen, att han ogillade vederbörande statsråds åtgärd.

Herr Lyberg: Om det blir votering, kommer jag visserligen att rösta med herr Westman; men det är, efter vad som förekommit under debatten, alldeles tydligt, att herr Westman icke får majoriteten med sig i detta ögonblick, utan att kammaren kommer att gilla talmannens uppfattning — måhända mot bättre vetande, om jag får använda detta uttryck. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om herr Westman icke gör saken någon tjänst genom att nu, då det gäller den sista punkten i utskottets dechargebetänkande, vidhålla sitt förslag. Jag undrar, om det icke vore lämpligare, att vi, som vilja hava ändrad praxis, icke just nu sökte genomdriva beslut härom. Det blir då bara svårare att sedermera taga upp frågan igen för att slutligen få ett avgörande i önskad riktning.

Ehuru jag eljest är fullkomligt ense med herr Westman, skulle jag därför vilja hemställa till honom att avstå från sitt yrkande.

Herr Westman: Herr talman! Jag kan verkligen icke hjälpa, att jag framställt ett yrkande av den art, varom nu är fråga just vid den sista punkten av konstitutionsutskottets anmärkningar. Jag måste väl hava full frihet att framställa mitt yrkande vid den punkt, som jag finner ge anledning därtill. Jag vet för övrigt icke, om herr Lyberg kan garantera, att någon av kammarens ledamöter en annan gång kommer att framställa ett yrkande om gillande eller ogillande just vid första punkten av konstitutionsutskottets utlåtande.

Det är beklagligt, att en hel del av kammarens ledamöter hava svårt för att taga ståndpunkt till den fråga, som nu kommit upp. Men ett sådant förhållande kan ju föreligga även i andra frågor, och särskilt vid slutet av riksdagstiden kan man ju icke uppskjuta avgörandet av ett ärende, därför att en eller annan av kammarens ledamöter säger, att han icke haft tid att sätta sig in i frågan.

Jag har framställt mitt yrkande, och om herrarna vilja votera emot mig, är det en sak, som beror av vars och ens prövning av dess berättigande.

Herr Ljunggren: För min del har jag vid behandlingen av dessa konstitutionsutskottsfrågor kommit till det resultatet, att det vore lämpligt och lyckligt, om samma praxis förefunnnes i bägge kamrarna. Men av vad som förekommit ej minst i den debatt, inför vars slut vi nu stå, är jag icke säker på, att det skulle gå i den riktningen, att första kammaren skulle ansluta sig till andra kammarens praxis. Det har ju från vissa håll klagats över, att parti-politik har inmängt sig i konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollen, och man har ju på alla håll varit ense därom, att någonting sådant icke bör förekomma.

Nu föreställer jag mig, att när andra kammaren slog in på den praxis, som nu är där rådande, har det väl legat en bestämd avsikt bakom detta, och jag tänker mig, att man velat använda sig av dechargedebatten för att i viss mån ge uttryck åt sina uppfattningar i politiskt avseende. Jag skulle tro, att åt-

*Ang. vägrat
tillsänd att i
teologie
licentiateza-
men medtaga
missions-
kunskap.
(Forts.)*

minstone någon sådan tanke har legat bakom. Om man emellertid vill få bort partipolitiken från dessa ärendens behandling, förefaller det mig, som om det vore riktigare att överväga, huruvida man icke kunde åstadkomma samma praxis i båda kamrarna, men jag tror, att det då är det lämpligaste, att den praxis, som finnes i denna kammare, bleve bestämmande. Jag anser detta i all synnerhet med det förslag, som uppkommit, att ge de politiska känslorna uttryck på ett annat sätt, genom dagordning och sådant, vilket ju mycket väl kunde låta sig göra.

Dessutom är det ett annat starkt skäl, som jag förmodar legat bakom den förste talarens tolkning av praxis i denna kammare, och det är ju det, att konstitutionsutskottet för sin del har tillgång till alla de handlingar, varpå utskottet stöder sitt utlåtande. Men det vore ju för mycket begärt, att en kammare, som icke har kunnat studera handlingarna, skulle kunna bilda sig ett omdöme på samma sätt som konstitutionsutskottet kan göra. Jag menar sålunda, att det även ur denna synpunkt kan vara skäl att taga sig en funderare på saken, innan man intager en bestämd ståndpunkt.

Då jag sålunda för min del anser, att det bör vara samma praxis i båda kamrarna, skulle jag ur den synpunkten kunna rösta för herr Westmans förslag. Men med hänsyn till vad jag här anført, ser jag mig förhindrad att i detta sammanhang göra det. Då jag icke heller vill uttala mig emot, att det blir samma praxis i båda kamrarna, vilket jag skulle göra genom att rösta nej för förslaget, finner jag mig i en sådan situation nödsakad att i voteringen avstå från att rösta.

Herr förste vice talmannen tillsporde nu kammaren, huruvida densamma yrkade proposition på bifall till herr Westmans yrkande beträffande utskottets nu ifrågavarande anmälan; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna denna proposition vara med övervägande nej besvarad.

Herr *Westman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som icke yrkar proposition på bifall till herr Westmans yrkande beträffande konstitutionsutskottets i memorial nr 29 jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan i punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, påyrkar kammaren sådan proposition.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedan överläggningen förklarats slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Tyska riket avsluten handels- och sjöfartstraktat;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § 2 mom. i förordningen den 22 maj 1925 med föreskrifter angående medgivande i vissa fall av undantag från gällande bestämmelser om inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 50, i anledning av väckt motion om tullfrihet för karbidkväve m. fl. gödningsämnen; samt

första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om delning av jord å landet m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.28 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
